

Bronnenboek NDB2017

Irene Spijker

Bronnenboek NDB2017

Irene Spijker

Uitgave

Dienst Landelijke Informatieorganisatie
Postbus 100
3970 AC Driebergen

De Dienst Landelijke Informatieorganisatie is onderdeel van de Landelijke Eenheid

Zoetermeer, mei 2017

Colofon

Samenstelling en redactie Irene Spijker
Foto omslag Shutterstock
Opmaak Politiedienstencentrum, Rotterdam

Copyright

©2017 Politie, all rights reserved.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, op geautomatiseerde wijze opgeslagen of openbaar gemaakt in enige vorm of op enigerlei wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Politie.

Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Voor informatie die nochtans onvolledig of onjuist is opgenomen, aanvaarden de auteur(s), redactie en de Landelijke Eenheid geen aansprakelijkheid. Voor eventuele verbeteringen van de opgenomen gegevens houden zij zich gaarne aanbevolen.

Inhoud

1.	Inleiding	9
1.1	Inhoud	9
1.2	Indeling	9
1.3	Lijst van gebruikte afkortingen	10
2.	Bronnen eindrapport	13
2.1	De 23 onderzoeksrapporten	13
2.2	Aanvullende bronnen	14
3.	Bronnen illegale markten	17
3.1	Cocaïne	17
	Geraadpleegde deskundigen	17
	Literatuur	18
	Overige bronnen	20
3.2	Heroïne	21
	Geraadpleegde deskundigen	21
	Literatuur	22
	Overige bronnen	25
3.3	Synthetische drugs	26
	Geraadpleegde deskundigen	26
	Literatuur	27
	Overige bronnen	30
3.4	Cannabis	31
	Geraadpleegde deskundigen	31
	Literatuur	32
	Overige bronnen	35
3.5	Seksuele uitbuiting	36
	Geraadpleegde deskundigen	36
	Literatuur	37
	Overige bronnen	40
3.6	Overige uitbuiting: arbeidsuitbuiting, criminele uitbuiting en gedwongen dienstverlening	41
	Geraadpleegde deskundigen	41
	Literatuur	43
	Overige bronnen	46

3.7	Mensensmokkel	47
	Geraadpleegde deskundigen	47
	Literatuur	48
	Overige bronnen	50
3.8	Orgaanhandel en mensenhandel met het oogmerk van orgaanverwijdering	51
	Geraadpleegde deskundigen	51
	Literatuur	51
	Overige bronnen	56
3.9	Vuurwapens en explosieven	57
	Geraadpleegde deskundigen	57
	Literatuur	58
	Overige bronnen	63
3.10	Kinderpornografie	64
	Geraadpleegde deskundigen	64
	Literatuur	65
	Overige bronnen	68
3.11	Vals geld	69
	Geraadpleegde deskundigen	69
	Literatuur	69
	Overige bronnen	69
3.12	Matchfixing en illegale kansspelen	70
	Geraadpleegde deskundigen	70
	Literatuur	70
	Overige bronnen	77
4.	Bronnen fraude en witwassen	79
4.1	Horizontale fraude	79
	Geraadpleegde deskundigen	79
	Literatuur	80
	Overige bronnen	85
4.2	Fraude met douaneheffingen	86
	Geraadpleegde deskundigen	86
	Literatuur	86
	Overige bronnen	88
4.3	Fiscale fraude	89
	Geraadpleegde deskundigen	89
	Literatuur	89
	Overige bronnen	91

4.4	Witwassen	92
	Geraadpleegde deskundigen	92
	Literatuur	92
	Overige bronnen	96
5.	Bronnen georganiseerde vermogenscriminaliteit	97
5.1	Woninginbraak, bedrijfsinbraak, winkeldiefstal, kraken op geldautomaten, overvallen, heling	97
	Geraadpleegde deskundigen	97
	Literatuur	99
	Overige bronnen	105
5.2	Ladingdiefstal	106
	Geraadpleegde deskundigen	106
	Literatuur	107
	Overige bronnen	108
5.3	Afpersing	109
	Geraadpleegde deskundigen	109
	Literatuur	109
	Overige bronnen	112
5.4	Autocriminaliteit	113
	Geraadpleegde deskundigen	113
	Literatuur	114
	Overige bronnen	116
6.	Bronnen cybercrime en gedigitaliseerde criminaliteit	117
	Geraadpleegde deskundigen	117
	Literatuur	118
	Overige bronnen	124
7.	Bronnen milieucriminaliteit	125
	Geraadpleegde deskundigen	125
	Literatuur	126
	Overige bronnen	137

1 Inleiding

1.1 Inhoud

Aan het *Nationaal dreigingsbeeld 2017* (NDB2017) ligt een grote hoeveelheid bronnen ten grondslag. Het basismateriaal bestaat uit 23 onderzoeksrapporten die, op één rapport na, in 2016 speciaal ten behoeve van het NDB2017 geschreven zijn. Het merendeel van deze 23 rapporten is vertrouwelijk.

De auteurs van de onderzoeksrapporten hebben op hun beurt van talrijke bronnen gebruikgemaakt. Daarbij moet niet alleen gedacht worden aan publicaties, variërend van korte berichten in de media tot lijvige dissertaties, maar ook aan bijvoorbeeld politiedossiers, databestanden en televisiedocumentaires. Bovendien waren tientallen deskundigen bereid hun kennis te delen. Uiteraard hebben de auteurs van de onderzoeksrapporten ook dankbaar gebruikgemaakt van elkaars bevindingen.

De vertrouwelijke status van de meeste onderzoeksrapporten impliceert dat de lezer van het NDB2017 niet eenvoudig kan nagaan welke bronnen voor deze rapporten gebruikt zijn. Daarom is dit *Bronnenboek NDB2017* samengesteld. Het dient als bijlage bij het NDB2017 en biedt een overzicht van alle bronnen die daarvoor gebruikt zijn.

1.2 Indeling

In het eerstvolgende hoofdstuk van dit Bronnenboek, hoofdstuk 2, worden allereerst de 23 onderzoeksrapporten opgesomd die als bouwstenen voor het NDB2017 gefungeerd hebben. Daarna worden de bronnen genoemd die de auteurs van het eindrapport ter aanvulling hebben gebruikt.

In de hoofdstukken 3 tot en met 7 is te lezen welke bronnen gebruikt zijn door de auteurs van de onderzoeksrapporten waarop de delen 2 en 3 van het NDB gebaseerd zijn. Aan elk crimineel verschijnsel of cluster criminele verschijnselen is een paragraaf of (in het geval van cybercrime en milieucriminaliteit) een hoofdstuk gewijd. Telkens worden drie categorieën bronnen onderscheiden: geraadpleegde deskundigen, literatuur en overige bronnen.

Onder het kopje 'Geraadpleegde deskundigen' worden de deskundigen opgesomd die geïnterviewd zijn, een vragenlijst hebben ingevuld, deelgenomen hebben aan een expertbijeenkomst of zitting hebben genomen in een klankbordgroep. Om de privacy te waarborgen worden geen namen vermeld maar uitsluitend functies. Wanneer er meerdere personen van eenzelfde organisatie of met eenzelfde functie geraadpleegd zijn, is in de kolom 'Aantal' vermeld om hoeveel personen het gaat. Is deze kolom leeg, dan betreft het één persoon.

De categorie ‘Literatuur’ in dit Bronnenboek is breed: hierin zijn niet alleen bronnen als rapporten, wetenschappelijke artikelen en nieuwsberichten in dagbladen en op internet opgenomen, maar ook bijvoorbeeld parlementaire documenten.¹

In de categorie ‘Overige bronnen’, ten slotte, gaat het om bijvoorbeeld websites, databanken, radio- en televisiedocumentaires en interne documenten waarvan geen gedetailleerde beschrijving in dit Bronnenboek kon worden opgenomen.

Bij de internetbronnen is in slechts enkele gevallen een datum van raadpleging vermeld; zo goed als alle bronnen zijn geraadpleegd in het eerste halfjaar van 2016.

1.3 Lijst van gebruikte afkortingen

Voor de naam van een aantal organisaties, systemen en publicaties is de gangbare afkorting gebruikt. Hieronder volgt een lijst van deze afkortingen:

AVc	Aanpak Voertuigcriminaliteit
AVIM	Afdeling Vreemdelingen Identificatie Mensenhandel
BNRM	Bureau Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen
BVH	Basisvoorziening Handhaving
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CCV	Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid
CEOP	Child Exploitation and Online Protection Centre
CoMensha	Coördinatiecentrum tegen Mensenhandel
CSBN	Cybersecuritybeeld Nederland
DEA	Drug Enforcement Administration
DLIO	Dienst Landelijke Informatieorganisatie
DLR	Dienst Landelijke Recherche
DNB	De Nederlandsche Bank
DRIO	Dienst Regionale Informatieorganisatie
DRR	Dienst Regionale Recherche
EC3	European Cybercrime Centre
ECB	European Central Bank
EMCDDA	European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction
EMM	Expertisecentrum Mensenhandel en Mensensmokkel
ENISA	European Union Agency for Network and Information Security

1 Een document dat alle auteurs hebben gebruikt en dat niet in deze categorie is opgenomen, is: F. Boerman, M. Grapendaal & F. Nieuwenhuis (2016). *Projectvoorstel Nationaal dreigingsbeeld georganiseerde criminaliteit 2017*.

EOKM	Stichting Expertisebureau Online Kindermisbruik
ESSA	European Sport Security Association
EVIM	Expertisecentrum Vreemdelingen, Identificatie en Mensenhandel
FATF	Financial Action Task Force
FIFPro	Fédération Internationale des Associations de Footballeurs Professionnels
FinEC	Financieel-economische criminaliteit
FIOD	Fiscale Inlichtingen- en Opsporingsdienst
FIU	Financial Intelligence Unit
GRETA	Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings
HARC	Hit And Run Cargo
HCSS	The Hague Centre for Strategic Studies
HKS	Herkenningsdienstsysteem
ICSPA	International Cyber Security Protection Alliance
ILO	International Labour Organization
ILT	Inspectie Leefomgeving en Transport
IND	Immigratie- en Naturalisatiedienst
IOM	International Organization for Migration
IRC	Internationaal Rechtshulp Centrum
ISZW	Inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid
KLPD	Korps landelijke politiediensten
KMar	Koninklijke Marechaussee
KNMG	Koninklijke Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst
KNVB	Koninklijke Nederlandse Voetbalbond
LIEC	Landelijk Informatie en Expertise Centrum
LIV	Landelijk Informatiecentrum Voertuigcriminaliteit
LZOZ	Landelijk Zicht op Zaken
LZPKK	Landelijk Programma Zeden, Kinderpornografie en Kindersekstoerisme
MENAFATF	Middle East & North Africa Financial Action Task Force
NCTV	Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid
NPO	Nederlandse Publieke Omroep
NVWA	Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit
OM	Openbaar Ministerie
PwC	PricewaterhouseCoopers
RIEC	Regionaal Informatie en Expertise Centrum
RIK	Regionaal Informatieknooppunt

RIVM	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
SCP	Sociaal en Cultureel Planbureau
SIPRI	Stockholm International Peace Research Institute
TAPA	Transported Asset Protection Association
TBKK	Team Bestrijding Kinderporno en Kindersekstoerisme
TCI	Team Criminele Inlichtingen
TDO	Team Digitale Opsporing
TU	Technische Universiteit
UNEP	United Nations Environment Programme
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime
VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
VROS	Verwijzingsindex Recherche Onderzoeken en Subjecten
WODC	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum
WRR	Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid

2 Bronnen eindrapport

Dit hoofdstuk biedt een overzicht van de bronnen die de auteurs van het eindrapport NDB2017 gebruikt hebben. Het opent met een opsomming van de 23 onderzoeksrapporten. In de paragraaf daarna worden de aanvullende bronnen genoemd.

2.1 De 23 onderzoeksrapporten

Aan het NDB2017 liggen de volgende 23, merendeels vertrouwelijke, onderzoeksrapporten ten grondslag:

Bloem, B., A. Harteveld & M. de Heus (2016). *Horizontale fraude. Nationaal dreigingsbeeld 2017*.

Boerman, F. (2016). *Handel in en smokkel van heroïne. Nationaal dreigingsbeeld 2017*.

Bruinsma, M. & L. van Lier (2016). *Synthetische drugs en precursoren. Criminaliteitsbeeldanalyse 2016*.

Grapendaal, M. (2016). *Vals geld; een rapportage tbv het NDB2017*.

Harteveld, A., W. van der Leest & I. Vermeulen (2016). *Nieuwe vormen van criminaliteit. Uitkomsten van een inventarisatie ten behoeve van het Nationaal dreigingsbeeld 2017*.

Hout, D. in 't & S. Wubbels (2016). *Georganiseerde autocriminaliteit. Deelproject voor het Nationaal dreigingsbeeld 2017*.

Jansen, S. & S. Stevelmans (2016). *Thema rapportage Douanefraude t.b.v. NDB 2017*.

Jong, J. de (2016). *Orgaanhandel en mensenhandel met het oogmerk van orgaanverwijdering. Nationaal dreigingsbeeld 2017*.

Jong, J. de, S. ter Woerds, J. Valk & L. Galama (2016). *Mensenhandel, seksuele uitbuiting. Nationaal dreigingsbeeld 2017*.

Jon-Ming, J. & A. Pronk (2016). *De illegale handel in vuurwapens en explosieven. Deelrapport Nationaal dreigingsbeeld 2017*.

Korteweg, F. (2016). *Ladingdiefstal. Nationaal dreigingsbeeld 2017*.

Mantgem, J. van, A. Mooij, E. Stoffers, E. Verschuuren, D. Mac Gillavry & M. de Bell [2016]. *Georganiseerde vermogenscriminaliteit. Nationaal Dreigingsbeeld 2017. Overvallen, Kraken op geldautomaten, Winkeldiefstal, Woninginbraak, Bedrijfsinbraak, Heling*.

Mierlo, B. van & I. van Balen (2016). *Kinderpornografie. Nationaal dreigingsbeeld 2017-2021*.

Neve, R., M. van Doorn, B. Fortuin, M. In 't Veld, D. Mac Gillavry, A. Stokman & N. van Zanden (2016). *Dreigingsbeeld Milieucriminaliteit 2016*.

Nieuwenhuis, F., P. Dedert & Th. Mulder (2016). *Cocaïne. Politie interne rapportage voor het Nationaal dreigingsbeeld 2017*.

Politie, DLIO & DRIO Oost-Nederland (2016). *Afpersing in Nederland. Themarapportage in het kader van het Nationaal dreigingsbeeld georganiseerde criminaliteit 2017.*

Poortman, S. & I. Vermeulen (m.m.v. S. van Vulpen) (2016). *Illegale kansspelen en matchfixing. Nationaal dreigingsbeeld 2017.*

Roosblad, J., M. Ganzinga, P. Plooi & T. Scholten (2016). *Mensenhandel – Arbeidsuitbuiting, criminele uitbuiting en gedwongen dienstverlening. Nationaal Dreigingsbeeld 2017.*

Schuppers, K., N. Rombouts, P. Zinn & H. Praamstra (2016). *Cybercrime en gedigitaliseerde criminaliteit. Nationaal dreigingsbeeld 2017.*

Soudijn, M. (2016). *Deelproject witwassen. Nationaal dreigingsbeeld 2017.*

Theunissen, I. & F. Vaes (2016). *Productie, handel en smokkel van cannabis.*

Tijssens, I. & C. van der Grijn [2016]. *Deelproject mensensmokkel. Input voor het NDB 2017.*

Zoetekouw, R., C. den Hollander & E. van Lil (2016). *Thema rapportage Fiscale fraude t.b.v. NDB 2017.*

2.2 Aanvullende bronnen

Naast de 23 onderzoeksrapporten zijn de volgende bronnen gebruikt:

Adams, Ch., jr. (2014, 15 december). The Internet of Things and the connected person (Blogpost). Geraadpleegd op <http://insights.wired.com/profiles/blogs/the-internet-of-things-iot-and-the-connected-person>

Akkermans, M., R. Kloosterman, K. Knoops, G. Linden & E. Moons (m.m.v. B. Buelens et al.) (2017). *Veiligheidsmonitor 2016*. Den Haag: CBS.
Geraadpleegd op <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2017/09/veiligheidsmonitor-2016>

Besluit van 8 juni 2015, houdende regels over het beheer van de politie (Besluit beheer politie). *Staatsblad* 2015, 223.

Besluit van 9 december 2016, houdende wijziging van het Besluit beheer politie in verband met de wijziging van de inrichting van de politie. *Staatsblad* 2016, 504.

Boerman, F., M. Grapendaal & A. Mooij (2008). *Nationaal dreigingsbeeld 2008. Georganiseerde criminaliteit*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.

Boerman, F., M. Grapendaal, F. Nieuwenhuis & E. Stoffers (2012). *Nationaal dreigingsbeeld 2012. Georganiseerde criminaliteit*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.

Boerman, F. & A. Mooij (2006). *Vervolgstudie Nationaal dreigingsbeeld. Nadere beschouwing van potentiële dreigingen en witte vlekken uit het Nationaal dreigingsbeeld 2004*. Zoetermeer: KLPD, Dienst Nationale Recherche Informatie.

Dienst Nationale Recherche Informatie (2004). *Nationaal dreigingsbeeld zware of georganiseerde criminaliteit. Een eerste proeve*. Zoetermeer: KLPD, Dienst Nationale Recherche Informatie.

Dongen, M. van & W. Feenstra (2016, 8 december). Matchfixers kopen Europese voetbalclubs voor witwassen en gokken met voorkennis. *de Volkskrant*. Geraadpleegd op <http://www.volkskrant.nl/>

Dorn, N. & H. van de Bunt (2010). *Bad thoughts. Towards an organised crime harm assessment and prioritisation system (OCHAPS)*. Rotterdam: Erasmus University.

Drugs Enforcement Administration (2014, 17 oktober). Presentatie op de AOTP meeting on major drug trends van 17 oktober 2014 te Istanboel.

Elswijk, D.A. van, J.P. Jansen, R.P.R. Duijkers & M.P. Moerman (2016). *Faillissementen: oorzaken en schulden 2015*. Den Haag: CBS.

Gartner (2015, 10 november). *Gartner says 6.4 billion connected "things" will be in use in 2016, up 30 percent from 2015* (Press release). Geraadpleegd op <http://www.gartner.com/newsroom/id/3165317>

Internet Protocol versie 6 (s.d.). In *Wikipedia*. Geraadpleegd op https://nl.wikipedia.org/wiki/Internet_Protocol_versie_6

Kruisbergen, E.W., H.G. van de Bunt & E.R. Kleemans (2012). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland. Vierde rapportage op basis van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit*. Den Haag: Boom Lemma.

Kruize, A., M. Boendermaker, M. Sijtsma & B. Bieleman (2016). *Modernisering kansspelbeleid. Nulmeting 2016*. Groningen: IntraVal.

Moerland, H. & F. Boerman (1999). *Georganiseerde misdaad en betrokkenheid van bedrijven* (Politiestudies nr. 25). Deventer: Gouda Quint.

Nieuwenhuis, F. & M. Pannekoek (m.m.v. A. Barney & M. Grapendaal) (2012). *Werkwijzen van georganiseerde criminaliteit. Verslag van een onderzoek voor het Nationaal dreigingsbeeld 2012*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.

Openbaar Ministerie [2004]. *De strafrechtelijke aanpak van georganiseerde misdaad in Nederland 2005 – 2010*. S.l.: Openbaar Ministerie.

PwC (2016). *Global Economic Crime Survey 2016. Adjusting the lens on economic crime. Preparation brings opportunity back into focus*. Geraadpleegd op <http://www.pwc.com/gx/en/economic-crime-survey/pdf/GlobalEconomicCrimeSurvey2016.pdf>

Reep, C. (2017). *Fraude met online handel. Antwoorden uit de Veiligheidsmonitor vergeleken met het politieregister* (Methodologie paper 2017 / 02). Den Haag: CBS.

Regeling nationale en bovenregionale recherche. *Staatscourant* 2004, 19.

Soudijn, M. & T. Akse (2012). *Witwassen. Criminaliteitsbeeldanalyse 2012*. Driebergen: KLPD, Dienst Nationale Recherche.

Tops, P.W. & E. van der Torre (m.m.v. R. Holvast, D. van Arkel, M. Gieling, T. Jongepier et al.) (2014). *Wijkenaanpak en ondermijnende criminaliteit*. S.l.: s.n.

Tweede Kamer (2008-2009). *Kamerstuk* 29911, nr. 17.

Tweede Kamer (2012-2013). *Kamerstuk* 29911, nr. 79.

<https://www.nctv.nl/onderwerpen/nv/voorkomen-voorbereiden/bescherming-vitale-infrastructuur/>

<http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=83095ned&D1=114-123&D2=0-6&D3=0&D4=2&VVW=T> ('Ondervonden delicten; persoonskenmerken')

3 Bronnen illegale markten

Dit hoofdstuk biedt een overzicht van de bronnen die gebruikt zijn door de auteurs van de onderzoeksrapporten over cocaïne, heroïne, synthetische drugs, cannabis, seksuele uitbuiting, overige uitbuiting (arbeidsuitbuiting, criminele uitbuiting en gedwongen dienstverlening), mensen-smokkel, orgaanhandel en mensenhandel met het oogmerk van orgaanverwijdering, vuurwapens en explosieven, kinderpornografie, vals geld, en matchfixing en illegale kansspelen.

3.1 Cocaïne

Geraadpleegde deskundigen

Geïnterviewden

Organisatie	Functie
Douane	Beleidsadviseur
Douane	Hoofd Opsporing / Teamleider HARC Rotterdam
FIOD	Medewerker opsporing Belastingdienst
HARC Amsterdam	Projectleider
OM, Arrondissementsparket Rotterdam	Beleidsmedewerker programma Integere haven
OM, Arrondissementsparket Rotterdam	Hoofd beleid en strategie, programma Integere haven
OM, Arrondissementsparket Rotterdam	Officier van justitie
Politie, Eenheid Rotterdam, DRIO	Strategisch analist
Politie, Eenheid Rotterdam, DRIO	Tactisch analist HARC Rotterdam
Politie, Eenheid Rotterdam, IRC	Operationeel analist
Politie, Eenheid Rotterdam, TCI	Chef TCI
Politie, Eenheid Rotterdam, TCI	Informatierechercheur
Politie, Landelijke Eenheid	Teamleider
Politie, Landelijke Eenheid, Dienst Infra	Operationeel analist
Politie, Landelijke Eenheid, DLIO	Flexibele liaison officer Zuid-Afrika
Politie, Landelijke Eenheid, DLIO	Strategisch analist
Politie, Landelijke Eenheid, DLIO	Strategisch analist liquidaties
Politie, Zeehavenpolitie Rotterdam	Digitaal rechercheur
Politie, Zeehavenpolitie Rotterdam	Hoofd Opsporing / Teamleider HARC Rotterdam
SOZ (SamenwerkingsOvereenkomst Zuidwest)	Informatiecoördinator
Trimbos-instituut	Wetenschappelijk medewerker

Leden klankbordgroep

Organisatie	Functie
OM, Landelijk Parket Rotterdam	Senior beleidsmedewerker
Politie, Eenheid Rotterdam	Operationeel specialist E
Trimbos-instituut	Wetenschappelijk medewerker

Literatuur

- Addae, R., J. Hebbink & S. Hamelink (2015). De herijking vitale infrastructuur Nederland. Een veranderende wereld vraagt om een mee veranderend beleid. *Magazine Nationale veiligheid en crisisbeheersing*, 13(3), 4-6.
- Alsema, A. (2015, 2 augustus). *Drug trafficking in Colombia*. Geraadpleegd op <http://colombiareports.com/drug-trafficking-in-Colombia/>
- Amsterdams riool bevat meeste drugs in Europa* (2016, 15 maart). Geraadpleegd op <http://nos.nl/artikel/2092965-amsterdams-riool-bevat-meeste-drugs-in-europa.htm>
- Arrondissementsparket Den Haag (2014, 12 februari). *OM eist gevangenisstraffen tegen verdachten van drugslab in woning* (Nieuwsbericht).
- Arrondissementsparket Rotterdam (2015, 16 september). *Medewerkers Oud-Beijerlands bedrijf vinden tassen cocaïne* (Nieuwsbericht).
- Arrondissementsparket Rotterdam (2015, 21 oktober). *Vervoerder bedreigd na onderschepping drugs door HARC* (Nieuwsbericht).
- Arrondissementsparket Rotterdam (2016, 28 april). *Enorme drugsvangst: 2900 kilo cocaïne uit Curaçao* (Nieuwsbericht).
- Bananenoverschot en drugssmokkel drukken omzet Fresh Del Monte* (2016, 25 februari). Geraadpleegd op <http://www.agf.nl/artikel/137483/Bananenoverschot-en-drugssmokkel-drukken-omzet-Fresh-Del-Monte>
- Boerman, F., M. Grapendaal, F. Nieuwenhuis & E. Stoffers (2012). *Nationaal dreigingsbeeld 2012. Georganiseerde criminaliteit*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.
- Buxton, J. & T. Bingham (2015). *The rise and challenge of dark net drug markets*. Swansea: Swansea University, Global Drug Policy Observatory.
- Colombia Bogotá. Het grondgebied dat wordt gebruikt voor het verbouwen van de cocoplant (2015, 3 juli). *NRC Handelsblad*.
- Daly, M. (2016, 13 januari). *Shifting sands: Cocaine's new routes into Europe*. Geraadpleegd op <http://www.vice.com/read/shifting-sands-cocaines-new-routes-into-europe>
- Douane Nederland (2016). *Jaarrapportage Douane Nederland 2015*. S.l.: Douane Nederland.
- EMCDDA (2016). *Estimating the size of the main illicit retail drug markets in Europe* (Technical report). Lisbon: EMCDDA.
- EMCDDA (2016). *The internet and drug markets* (EMCDDA Insights 21). Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- EMCDDA & Europol (2016). *EU Drug Markets Report 2016. In-depth analysis*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Europol (2014). *The Internet Organised Crime Threat Assessment (iOCTA) 2014*. The Hague: Europol.
- Europol (2015). *Convergence between organised crime and terrorism in the EU. Threat assessment 2015*. (EU-restricted).

- Europol (2015). *Exploring tomorrow's organised crime*. The Hague: Europol.
- Europol (2015). *The Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) 2015*. The Hague: Europol.
- Eventon, R. & D. Bewley-Taylor (2016). *An overview of recent changes in cocaine trafficking routes into Europe* (Background paper commissioned by the EMCDDA for the 2016 EU Drug Markets Report). [Lisbon]: EMCDDA.
- Eysink Smeets, M. & E. Bervoets (2011). *De onaantastbaren*. Den Haag: Nicis Institute.
- Frijns, T. & M. van Laar (2013). Amphetamine, ecstasy and cocaine: Typology of users, availability and consumption estimates. In F. Trautmann, B. Kilmer & P. Turnbull (eds.), *Further insights into aspects of the EU illicit drugs market* (pp. 183-242). Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Gouwe, D. van der & S. Rigter (2016). *Jaarbericht 2015. Drugs Informatie en Monitoring Systeem (DIMS)*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Harteveld, A., B. Bloem, D.J. van Egmond & F. Nieuwenhuis (2015). *Criminele relaties tussen Nederland en Amerika 2015*. S.I.: Politie. (Politie Intern).
- Havenbedrijf Rotterdam (s.d.). *Top 20 container havens van Europa*. Geraadpleegd op <https://www.portofrotterdam.com/sites/default/files/Top%2020%20containerhavens%20van%20Europa.pdf>
- Jellema, S. (2015, 19 september). Gifvluchten ter bestrijding cocateelt zijn passé in de War on Drugs. *Het Financieele Dagblad*.
- Laar, M.W. van & M.M.J. van Ooyen-Houben (red.) (2016). *Nationale Drug Monitor. Jaarbericht 2015* (3e herz. dr.). Utrecht: Trimbos-instituut.
- Landelijk Parket (2014, 10 januari). *Aanhoudingen voor overval op drugstransport* (Nieuwsbericht).
- Landelijk Parket (2014, 22 december). *Kerstsneeuw op het strand bij Egmond* (Nieuwsbericht).
- Landelijk Parket (2015, 15 januari). *Aanhouding in cocaïnezaak Westerschelde* (Nieuwsbericht).
- Landelijk Parket (2015, 3 juli). *Bendelid beruchte Servische drugsorganisatie aangehouden* (Nieuwsbericht).
- Landelijk Parket (2016, 11 maart). *Twee aanhoudingen na onderschepping van 1200 kilo cocaïne* (Nieuwsbericht).
- Landelijk Parket (2016, 11 april). *Eisen tot 7 jaar voor grootschalige cocaïnehandel* (Nieuwsbericht).
- Landelijk Parket (2016, 12 april). *Captain No Surrender aangehouden in omvangrijk cocaïneonderzoek* (Nieuwsbericht).
- National Crime Agency (2016, 9 februari). *Crime group flew cocaine worth millions into rural airfield* (News item).
- NPO (2015). *Nederlandse drugscriminelen in België*. Geraadpleegd op <http://www.nporadio1.nl/reporter-radio/onderwerpen/333887-nederlandse-drugscriminelen-in-belgie#>
- OM maakt zich zorgen over corruptie in Rotterdamse haven* (2016, 15 februari). Geraadpleegd op <http://nos.nl/artikel/2087079-om-maakt-zich-zorgen-over-corrupcie-in-rotterdamse-haven.html>

Openbaar Ministerie (2016, 16 februari). *Duikteam douane vindt cocaïne* (Persbericht).

Opnieuw partij cocaïne onderschept in Antwerpse haven (2016, 19 april). *Gazet van Antwerpen*. Geraadpleegd op <http://www.gva.be/>

Parket neemt halve ton cocaïne in beslag (2015, 26 november). *Gazet van Antwerpen*.

Pol, W. van de (2015, 25 september). *Wat doet de FARC met het drugsgeld?* Geraadpleegd op <http://www.crimesite.nl/wat-doet-de-farc-met-het-drugsgeld/>

Politie, Eenheid Rotterdam (2013). *Fenomeenbeschrijving smokkel van - en handel in - heroïne en cocaïne in de eenheid Rotterdam*. Rotterdam: Nationale politie, Eenheid Rotterdam. (Politie Intern).

Politie, Eenheid Rotterdam (2013). *'Strategische verkenning versnijdingsmiddelen'*. Rotterdam: Politie, Eenheid Rotterdam. (Politie Intern, Vertrouwelijk).

Scherer, S. (2016, 11 april). *The mafia and a very special flower arrangement. How the 'Ndrangheta went global*. Geraadpleegd op <http://www.reuters.com/investigates/special-report/italy-mafia-flowers/>

Spain cocaine seizure: Eleven held in Galicia (2016, 5 januari). Geraadpleegd op <http://www.bbc.com/news/world-europe-35230928>

Stichting Informatievoorziening Zorg (2015, 1 september). *Lichte daling aantal hulpvragers in de verslavingszorg* (Persbericht).

United States Department of State, Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs (2015). *International Narcotics Control Strategy Report 2015*.

UNODC (2015). *World Drug Report 2015*. New York: United Nations.

Vijf mannen vast in groot coke-onderzoek (2015, 21 oktober). Geraadpleegd op www.crimesite.nl/drugs-3

Vugts, P. (2013, 3 augustus). Na de drugs komt het moordcommando. *Het Parool*.

Willis, A. (2016, 2 februari). *Floating cocaine to market: Currents help cartels evade capture*. Geraadpleegd op www.bloomberg.com/news/articles/2016-02-02/floating-cocaine-to-market-currents-help-cartels-evade-capture

Witwasonderzoek in Europa naar Hezbollah (2016, 3 februari). Geraadpleegd op <http://www.crimesite.nl/onderzoek-naar-europees-witwas-netwerk-hezbollah/>

Overige bronnen

Interne analyseproducten van Regionale Informatie en Expertise Centra

Nederlandse drugscriminelen in België. *Reporter Radio*. Radio-uitzending NPO, Radio 1, KRO-NCRV, 20 december 2015

Informatie Landelijke Eenheid Politie over liquidaties

Namenreeks HARC-onderzoeken

Politiesystemen

46 politieonderzoeken

3.2 Heroïne

Geraadpleegde deskundigen

Geïnterviewden

Organisatie	Functie	Aantal
Douane	Beleidsadviseur	
Douane	Hoofd Opsporing / Teamleider HARC Rotterdam	
OM, Arrondissementsparket Rotterdam	Beleidsmedewerker / Criminoloog, programma Integere haven	
OM, Arrondissementsparket Rotterdam	Hoofd beleid en strategie, programma Integere haven	
OM, Arrondissementsparket Rotterdam	Officier van justitie	
Politie, Eenheid Rotterdam	Chef TCI	
Politie, Eenheid Rotterdam	Informatierechercheur TCI	
Politie, Eenheid Rotterdam, DRR	Projectleider	
Politie, Landelijke Eenheid	Professional informatievoorziening IRC	2
Politie, Landelijke Eenheid	Projectleider	
Politie, Landelijke Eenheid	Strategisch analist	
Politie, Landelijke Eenheid	Tactisch analist	
Politie, Landelijke Eenheid	Teamleider	
Politie, Landelijke Eenheid, DLIO	Flexibele liaison officer Zuid-Afrika	
Politie, Zeehavenpolitie Rotterdam	Digitaal rechercheur	
Politie, Zeehavenpolitie Rotterdam	Hoofd Opsporing / Teamleider HARC Rotterdam	
Trimbos-instituut	Wetenschappelijk medewerker	

Leden klankbordgroep

Organisatie	Functie
OM, Landelijk Parket Rotterdam	Senior beleidsmedewerker
Politie, Eenheid Rotterdam	Operationeel specialist E
Trimbos-instituut	Wetenschappelijk medewerker

Literatuur

Afghan narcotics poses threat to Pakistan (2015, 20 januari). Geraadpleegd op <http://www.thenews.com.pk/print/19357-afghan-narcotics-poses-threat-to-pakistan>

Afghan Taliban smuggling drugs and gems like mafia: U.N. report (2015, 12 februari). *The Japan Times*. Geraadpleegd op <http://www.japantimes.co.jp/>

Blok, G. (2016). 'Heroïne is een vloek!' - Hoe de opiaat-'epidemie' in Nederland werd bedwongen. *het Tijdschrift voor de Politie*, 78(1), 6-9.

Boerman, F. (2013). *Programmamonitor Heroïne 2013. Resultaten en effecten van het programma Amfioen 2011-2012*. Woerden: [Politie]. (Intern rapport, Politie Zeer vertrouwelijk).

Boerman, F., M. Grapendaal, F. Nieuwenhuis & E. Stoffers (2012). *Nationaal dreigingsbeeld 2012. Georganiseerde criminaliteit*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.

Carter, T. (2014, 17 oktober). Presentatie namens het EU Heroin Routes Programme op de AOTP meeting on major drug trends van 17 oktober 2014 te Istanboel.

Cruts, G., M. van Laar & M. Buster (2013). *Aantal en kenmerken van problematische opiatengebruikers in Nederland*. Utrecht: Trimbo-instituut.

DEA (2015). *National Heroin Threat Assessment Summary* (DEA Intelligence Report). Geraadpleegd op https://www.dea.gov/divisions/hq/2015/hq052215_National_Heroin_Threat_Assessment_Summary.pdf

EMCDDA (2013). *European Drug Report 2013. Trends and developments*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

EMCDDA (2015). *European Drug Report 2015. Trends and developments*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

EMCDDA (2016). *The internet and drug markets* (EMCDDA Insights 21). Luxembourg: Publications Office of the European Union.

EMCDDA & Europol (2016). *EU Drug Markets Report 2016. In-depth analysis*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

EMCDDA & Europol (2016). *EU Drug Markets Report 2016. Strategic overview*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Europol (2014). *Heroin trafficking from Pakistan to the EU. Couriers and parcels intercepted since 2013*. The Hague: Europol. (Europol Basic Protection Level).

Europol (2014, 22 december). *Major heroin trafficking network dismantled by joint investigation team* (Press release). Geraadpleegd op <https://www.europol.europa.eu/content/major-heroin-trafficking-network-dismantled-joint-investigation-team>

Europol (2016, 31 maart). *Iraqi money laundering syndicate based in Germany dismantled with support Europol and Eurojust* (Press release). Geraadpleegd op <https://www.europol.europa.eu/content/iraqi-money-laundering-syndicate-based-germany-dismantled-support-europol-and-eurojust>

Ferri, M. & L. Wiessing (2015). New EMCDDA review studies effectiveness of overdose antidote, naloxone. *Drugnet Europe*, 89(January-March), 4.

- Goris, G. (2013, 13 november). *Papaverteelt piekt in Afghanistan*. Geraadpleegd op de website van MO Mondiaal Nieuws: <http://www.mo.be/artikel/papaverteelt-piekt-afghanistan>
- Hedrig, D. (2016). New insights into the overdose antidote that can help save lives. *Drugnet Europe*, 93(January-March), 2.
- Heselmans, M. (2015, 19 mei). Biergist kan morfine uit suiker maken. Illegale thuisproductie van opium wordt makkelijker. Politicologen vragen om internationale regels. *NRC Handelsblad*. Geraadpleegd op <http://www.nrc.nl/>
- Horckmans, M. (2013, 7 oktober). *Drugsbestrijding onmachtig tegen bevoorrading van markt*. Geraadpleegd op <https://nl.express.live/2013/10/7/drugsbestrijding-onmachtig-tegen-bevoorrading-van-markt-exp-196736/>
- Kaynak, F. (2014). *Heroïnesmokkel in Nederland* (Kernopgave Leergang Recherchekunde).
- Kempen, J. van (2016, 20 maart). Nieuwe moleculaire drugs vallen niet onder Opiumwet. *Het Parool*. Geraadpleegd op <http://www.parool.nl/>
- KLPD, Dienst Nationale Recherche (2012). *Heroïne. Criminaliteitsbeeldanalyse 2012*. Driebergen: KLPD, Dienst Nationale Recherche.
- Laar, M.W. van & M.M.J. van Ooyen-Houben (red.) (2016). *Nationale Drug Monitor. Jaarbericht 2015* (3e herz. dr.). Utrecht: Trimbos-instituut.
- Lieuwen, B. & H. Rengelink (2008). *Heroïne. Criminaliteitsbeeldanalyse 2007*. Driebergen: KLPD, Dienst Nationale Recherche.
- Mansfield, D. (2014, juni). *Turning deserts into flowers: Poppy bans and agrarian transformation in the desert lands of southern Afghanistan* (Presentatie op de Linksch-conferentie te Brussel, 19 en 20 juni 2014: Grasping The Links In the Chain: Understanding the Unintended Consequences of International Counter-Narcotics Measures for the EU).
- Ministerie van Financiën (2014, 19 november). *Wob-verzoek drugvondsten Douane in post* (Brief; kenmerk DGB/2014/6144).
- Ouwehand, A.W., D.J. Wisselink, W.G.T. Kuijpers, E.B. van Delden & A. Mol (2011). *Kerncijfers Verslavingszorg 2010. Landelijk Alcohol en Drugs Informatie Systeem*. Houten: Stichting Informatie Voorziening Zorg.
- Paraszczuk, J. (2014, 26 november). Russia claims IS supplying half of all Afghan heroin coming to Europe (Blog). Geraadpleegd op <http://www.rferl.org/content/islamic-state-drug-smuggling-heroin/26711721.html>
- Piazza, J.A. (2012). The opium trade and patterns of terrorism in the provinces of Afghanistan: An empirical analysis. *Terrorism and Political Violence*, 24(2), 213-234.
- Seelye, K.Q. (2016, 6 maart). Heroin epidemic increasingly seeps into public view. *The New York Times*. Geraadpleegd op www.nytimes.com/
- Sokhibov, A. (2014). Economic and political restraints for reducing the drug economy in Afghanistan. *Sicherheit und Frieden*, 32(3), 193-200.
- Souliotis, Y., P. Bouloutza & C. Onishenko (2014, 24 juni). *Greece on crossroads of international heroin trade*. Geraadpleegd op http://www.ekathimerini.com/4dcgi/_w_articles_wsite6_1_24/06/2014_540772

Stichting Farmaceutische Kengetallen (2013). Gebruik opioïden neemt sterk toe. *Pharmaceutisch Weekblad*, 148(45). Geraadpleegd op <https://www.sfk.nl/nieuws-publicaties/PW/2013/gebruik-opioïden-neemt-sterkt-toe>

Strang, J. & R. McDonald (eds.) (2016). *Preventing opioid overdose deaths with take-home naloxone* (EMCDDA Insights 20). Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Terreurgroep IS rukt ook sterk op in Afghanistan (2015, 1 mei). *de Volkskrant*. Geraadpleegd op www.devolskrant.nl/

Twee Marokkaanse NL'ers met harddrugs (2014, 11 november). Geraadpleegd op <http://www.crimesite.nl/twee-marokkaanse-nl'ers-met-harddrugs/>

United States Department of State, Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs (2014). *International Narcotics Control Strategy Report: Vol. 1. Drug and Chemical Control*.

UNODC (2011). *World Drug Report 2011*. New York: United Nations.

UNODC (2013). *World Drug Report 2013*. New York: United Nations.

UNODC (2014). *Afghanistan Opium Survey 2014. Cultivation and production*. S.I.: United Nations.

UNODC (2015). *Afghanistan Opium Survey 2015. Cultivation and production*. S.I.: United Nations.

UNODC (2015). *Southeast Asia Opium Survey 2015. Lao PDR, Myanmar*. Bangkok: UNODC, Regional Office for Southeast Asia and the Pacific.

UNODC (2015). *World Drug Report 2015*. New York: United Nations.

UNODC (2016). *The Afghan opiate trade and Africa - A baseline assessment 2016*. Vienna: UNODC.

U.S. Department of Justice (2015). *Statement of Jack Riley acting deputy administrator Drug Enforcement Administration before the Committee on Energy and Commerce Health Subcommittee United States House of Representatives [...] presented October 8, 2015*.

Vogt-Lytaal, A. (2014, 17 oktober). Presentatie namens de DEA op de AOTP meeting on major drug trends van 17 oktober 2014 te Istanboel.

Werb, D., T. Kerr, B. Nosyk, S. Strathdee, J. Montaner & E. Wood (2013). The temporal relationship between drug supply indicators: An audit of international government surveillance systems. *BMJ Open*, 3: e003077.

Willems, F. (2015, 11 juni). *Smokkel soft- én harddrugs op de trein neemt toe*. Geraadpleegd op <http://dederactie.be/cm/vrtnieuws/binnenland/1.2364398>

Wisselink, D.J., W.G.T. Kuijpers & A. Mol (2012). *Kerncijfers Verslavingszorg 2011. LADIS, Landelijk Alcohol en Drugs Informatie Systeem*. Houten: Stichting Informatie Voorziening Zorg.

Wisselink, D.J., W.G.T. Kuijpers & A. Mol (2013). *Kerncijfers Verslavingszorg 2012. LADIS, Landelijk Alcohol en Drugs Informatie Systeem*. Houten: Stichting Informatie Voorziening Zorg.

Wisselink, D.J., W.G.T. Kuijpers & A. Mol (2014). *Kerncijfers Verslavingszorg 2013. LADIS, Landelijk Alcohol en Drugs Informatie Systeem*. Houten: Stichting Informatie Voorziening Zorg.

Wisselink, D.J., W.G.T. Kuijpers & A. Mol (2015). *Kerncijfers Verslavingszorg 2014. LADIS, Landelijk Alcohol en Drugs Informatie Systeem*. Houten: Stichting Informatie Voorziening Zorg.

Overige bronnen

Interne analyseproducten van Regionale Informatie en Expertise Centra

http://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_228063_EN_POU_National_All_Years.xls

www.nctv.nl

Politie, Informatieknooppunt Dienst Landelijke Recherche

Politie, Landelijke Eenheid, afdeling CTER

Trimbos-instituut

LADIS (Landelijk Alcohol en Drugs Informatie Systeem)

LURIS (landelijk registratiesysteem voor rechtshulpverzoeken)

Dossiers van opsporingsonderzoeken

Overleg Big Tree (politieel samenwerkingsverband van het Verenigd Koninkrijk, Duitsland, Turkije en Nederland)

3.3 Synthetische drugs

Geraadpleegde deskundigen

Geïnterviewden

Organisatie	Functie	Aantal
Douane	Douane liaison bij Landelijke Eenheid	
Douane	Medewerker Team POSS	
EMCDDA	Sectorhoofd markets, crime and supply reduction	
Europol	Strategic analyst	
FIOD	Beleidsadviseur Internationaal / Meldpunt Verdachte Transacties	
FIOD	Projectleider Account/OI Precursoren	
Nederlands Forensisch Instituut	Forensisch onderzoeker Verdovende Middelen	
OM, Landelijk Parket	Expert synthetische drugs & precursoren	
Politie, Eenheid Zeeland-West-Brabant	Operationeel specialist	
Politie, Landelijke Eenheid	Analist Team High Tech Crime	
Politie, Landelijke Eenheid	Co Driver Empact Synthetic Drugs	
Politie, Landelijke Eenheid	Expert Groep Landelijke Faciliteit Ondersteuning Ontmantelen	
Politie, Landelijke Eenheid	Expert synthetische drugs & precursoren	2
Politie, Landelijke Eenheid	Liaison IRC	
Politie, Landelijke Eenheid	Operationeel specialist Drugs	
Politie, Landelijke Eenheid	Senior intelligence Drugs	
Politie, Landelijke Eenheid	Senior intelligence TCI	
Politie, Landelijke Eenheid, DLIO	NPS-specialist	
Trimbos-instituut	Toxicoloog / Senior wetenschappelijk medewerker	

Leden klankbordgroep

Organisatie	Functie
FIOD	Projectleider Account/OI Precursoren
OM, Landelijk Parket	Expert synthetische drugs & precursoren
Politie, Landelijke Eenheid, DLR	Expert synthetische drugs & precursoren
Politie, Landelijke Eenheid, DLR	Programmaleider

Literatuur

Ball, J. (2013, 22 maart). Silk Road: The online drug marketplace that officials seem powerless to stop. Geraadpleegd op <https://www.theguardian.com/>

Besluit van 24 april 2012, houdende wijziging van lijst I en lijst II, behorende bij de Opiumwet, in verband met plaatsing op lijst I van het middel 4-methylmethcathinon (mefedron) en het middel tapentadol en verplaatsing van het middel 4-hydroxyboterzuur van lijst II naar lijst I. *Staatsblad* 2012, 201.

Boerman, F., M. Grapendaal, F. Nieuwenhuis & E. Stoffers (2012). *Nationaal dreigingsbeeld 2012. Georganiseerde criminaliteit*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.

Chevalier, V. (2015). *Synthetische drugsproductie. Een onderzoek naar de kenmerken van de productie van synthetische drugs binnen de eenheid Rotterdam* (Masterthesis Recherchekunde Politieacademie).

Coyne, J., V. White & C. Alvarez (2015). *Methamphetamine. Focusing Australia's National Ice Strategy on the problem, not the symptoms* (Special Report). Barton: ASPI (Australian Strategic Policy Institute).

Croes, E., L. Wijers, N. van der Putten, N. Vogels & P. van der Pol (2015). *Monitor drugsincidenten. Factsheet 2014*. Utrecht: Trimbos-instituut.

Damen, R. (2016). *Laboranten in synthetische drugslaboratoria. Typologieën op basis van risicokenmerken, sociale relaties en criminele carrières* (Masterthesis Recherchekunde Politieacademie).

Deze drugslabs zijn door de politie ontmanteld bij jou in de buurt (2015, 24 oktober). Geraadpleegd op www.rtlnieuws.nl/nieuws/binnenland/deze-drugslabs-zijn-door-de-politie-ontmanteld-bij-jou-de-buurt

Dienst Landelijke Recherche, Afdeling Specialistische Ondersteuning (2016, februari). *ERISSP meldingen Synthetische drugs, precursoren, Nieuwe Psychoactieve Stoffen 2014 en 2015. Meldingen omtrent productielocaties, opslaglocaties en dumplocaties*.

Douane Nederland (2016, 23 april). *Rapportage Uitgaande smokkel van synthetische drugs*. (Vertrouwelijk).

Een drugslab om de hoek – wat zijn de risico's? (2015, 24 oktober). Geraadpleegd op <http://www.rtlnieuws.nl/nieuws/binnenland/een-drugslab-om-de-hoek-wat-zijn-de-risicos>

EMCDDA (2010). *Annual report 2010: The state of the drugs problem in Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

EMCDDA (2011). *Annual report 2011: The state of the drugs problem in Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

EMCDDA (2011). *Responding to new psychoactive substances* (Drugs in focus 22). Lisbon: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction.

EMCDDA (2014). *Perspective on drugs. Injection of synthetic cathinones*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

EMCDDA (2015). *EMCDDA–Europol 2014 Annual report on the implementation of Council Decision 2005/387/JHA* (Implementation reports). Luxembourg: Publications Office of the European Union.

EMCDDA (2015). *New psychoactive substances in Europe. An update from the EU Early Warning System (March 2015)*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

EMCDDA & Europol (2016). *EU Drug Markets Report 2016. In-depth analysis*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Geffen, B. van (2012). *Vloeibaar synthetisch drugsafval* (Masterthesis Recherchekunde Politieacademie).

Herwijnen, I. van (2014). *Wegwijs in dumpen. Geografische daderprofilering in de strijd tegen de productie van synthetische drugs* (Masterthesis Recherchekunde Politieacademie).

Huisman, S. & E.M. Smits (2008). *Synthetische drugs en precursoren. Deelrapport Criminaliteitsbeeldanalyse 2007*. Driebergen: KLPD, Dienst Nationale Recherche.

International Narcotics Control Board (2010). *Report of the International Narcotics Control Board for 2009*. New York: United Nations.

International Narcotics Control Board (2011). *Report of the International Narcotics Control Board for 2010*. New York: United Nations.

International Narcotics Control Board (2015). *Report of the International Narcotics Control Board for 2015*. New York: United Nations.

KLPD, Dienst Nationale Recherche (2012). *Synthetische drugs en precursoren. Criminaliteitsbeeldanalyse 2012*. Driebergen: KLPD, Dienst Nationale Recherche.

Koning, R. & R. Niesink (2013). Nieuwe Psychoactieve Stoffen (NPS): Niets nieuws onder de zon. *Verslaving: Tijdschrift over verslavingsproblematiek*, 9(1), 47-59.

Laar, M.W. van & M.M.J. van Ooyen-Houben (red.) (2016). *Nationale Drug Monitor. Jaarbericht 2015* (3e herz. dr.). Utrecht: Trimbos-instituut.

Landelijk Parket (2015, 27 maart). *Openbaar Ministerie genoodzaakt vrijspraak te eisen* (Nieuwsbericht).

Landelijk Parket, Dienst Landelijke Recherche, FIOD & Douane (2013). *Strategiedocument Synthetische drugs en precursoren 2013-2016*. (Vertrouwelijk).

Lebesque, M., L. van Dijk & K. Bonhof (2016). *Voorstel PIT* (versie 1.1 van 11 mei 2016).

Nabben, T., A. Benschop & D.J. Korf (2014). *Antenne 2013. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg.

Nabben, T. & D.J. Korf (2016). *Politie en GHB-problematiek op het platteland* (Politiewetenschap 87). Apeldoorn: Politie & Wetenschap.

National Police of the Netherlands, Central Criminal Investigations Division (2014). *Synthetic drugs in the Netherlands. And a quickscan on Dutch drugs flows by organised crime groups*. Son: National Police of the Netherlands.

Nationale Politie & Openbaar Ministerie (2016). *Jaarbericht Intensivering aanpak ondermijning in Zuid-Nederland*. S.l.: s.n.

'No Surrender en Satudarah zware bedreiging', recherche Zeeland-West-Brabant waakt voor motorgangs (2015, 8 augustus). *BN DeStem*. Geraadpleegd op <http://www.bndestem.nl/>

Poel, A. van der, J. Doekhie, J. Verdurmen, M. Wouters, D. Korf & M. van Laar (2010). *Feestmeter 2008-2009. Uitgaan en middelengebruik onder bezoekers van party's en clubs*. Utrecht: Trimbos-instituut.

Politie (2014, 26 juni). *Politie onderzoekt herkomst XTC-lab*. Geraadpleegd op <https://www.politie.nl/nieuws/2014/juni/26/06-waddinxveenpolitie-onderzoekt-herkomst-xtc-lab.html>

Polman, P. & E. Visser (2014). *Verslavingszorg in beeld: Alcohol en drugs*. Den Haag: Zorginstituut Nederland.

Samen tegen dumpen (2016, 6 februari). *Drugsmaffia gaat de boer op*. Geraadpleegd op <http://www.boerderij.nl/Home/Achtergrond/2016/2/Drugsmaffia-gaat-de-boer-op-2757025W/>

Samen tegen dumpen (s.d.). *Factsheet Samen tegen dumpen*. Geraadpleegd op <https://www.brabant.nl/subsites/subsidiedrugsafval/-/media/564A5B5CF67840D7A4E16C72E61C5777.pdf>

Schoenmakers, Y., S. Mehlbaum, M. Everartz & C. Poelarends [2016]. *Elke dump is een plaats delict. Dumping en lozing van synthetisch drugsafval: Verschijningsvormen en politieaanpak* (Politiekunde 83). Apeldoorn: Politie & Wetenschap.

Tets, F. van (2015, 20 januari). Dit is de pil die de feesten en oorlogen in het Midden-Oosten draaiende houdt. Geraadpleegd op <https://decorrespondent.nl/2352/Dit-is-de-pil-die-de-feesten-en-oorlogen-in-het-Midden-Oosten-draaiende-houdt/24492479088-e3a73912>

Tientallen gevaarlijke drugslabs in woonwijken ontmanteld (2015, 24 oktober). Geraadpleegd op <http://www.rtlnieuws.nl/nieuws/binnenland/tientallen-gevaarlijke-drugslabs-woonwijken-ontmanteld>

Trimbos-instituut (2015). *Factsheet Kerncijfers drugsgebruik 2014*. Utrecht: Trimbos-instituut.

Tweede Kamer (2015-2016). *Aanhangsel Handelingen*, nr. 2481.

United Kingdom. Home Office (2013). *Drug misuse: Findings from the 2012/13 Crime Survey for England and Wales*. Geraadpleegd op https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/225122/Drugs_Misuse201213.pdf

UNODC (2009). *World Drug Report 2009*. New York: United Nations.

UNODC (2011). *World Drug Report 2011*. New York: United Nations.

UNODC, Global SMART Programme (2011). *Patterns and trends of amphetamine-type stimulants and other drugs: Asia and the Pacific 2011*. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime.

UNODC (2014). *Global SMART Update: Vol. 12*.

UNODC (2014). *Global synthetic drugs assessment. Amphetamine type substances and new psychoactive substances*. New York: United Nations.

UNODC (2014). *World Drug Report 2014*. New York: United Nations.

UNODC (2015). *World Drug Report 2015*. New York: United Nations.

Vijlbrief, M.F.J. (2010). *Synthetische drugs & precursoren. CBA-monitor 2009*. Driebergen: KLPD, Dienst Nationale Recherche. (Politie Intern).

World Health Organization (2011). *Global status report on alcohol and health*. Geneva: World Health Organization.

Overige bronnen

Relevante wetgeving

Verordening (EG) nr. 273/2004 van het Europees Parlement en de Raad

The International Drug Control Conventions. Tables of the United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances of 1988, as at 6 October 2014

Vertrouwelijke (interne) rapportages, zoals:

- criminaliteitsbeeldanalyses;
- rechtshulpverzoeken;
- overzichten van het Meldpunt Verdachte Transacties Chemicaliën;
- basisrapportages en rapportages/jaarverslagen van Nederlandse en buitenlandse politie- en douanediensdiensten;
- rapportages van Europol;
- adviesrapporten opgesteld door materie-experts op het gebied van synthetische drugs en precursoren.

Jurisprudentie van Nederlandse rechtbanken en het Europese Hof van Justitie

<http://cleanandsolve.com>

<https://data.unodc.org/> (UNODC Statistics)

www.drugabuse.gov > Publications > DrugFacts Fentanyl

www.nctv.nl

www.reddit.com

www.statista.com > 'Border Force amphetamines seizure quantity in England and Wales (UK) 2006 to 2016'

82 opsporingsonderzoeken: alle opsporingsonderzoeken die van 1 januari 2012 tot begin juni 2016 in Summ-IT gemuteerd zijn onder het label 'CBA USD' . Het betreft onderzoeken die werden uitgevoerd door de Nederlandse, Belgische of Spaanse politie of door de FIOD.

EMPACT-overleg d.d. 2 september 2013

3.4 Cannabis

Geraadpleegde deskundigen

Geïnterviewden

Organisatie	Functie	Aantal
Belastingdienst	Landelijk Adviseur Externe (Overheids)Samenwerking	
Brabant Water (drinkwaterbedrijf)	Adviseur	
Brabant Water (drinkwaterbedrijf)	Sectieleider Kwaliteitsbewaking	
Douane	Beleidsadviseur	
Enexis	Landelijk Ketenmanager Fraudebestrijding (actief in Platform Energiediefstal)	
Federale gerechtelijke politie België	Analist	
Federale gerechtelijke politie België	Hoofd Desk Drugsproductie	
Federale gerechtelijke politie België	Vervangend diensthoofd GCP	
FIOD	TCI-analist	
Landeskriminalamt Duitsland	Tactisch rechercheur	2
Ministerie van Veiligheid en Justitie	Directie Rechtshandhaving en Criminaliteitsbestrijding	
Openbaar Ministerie	Officier van justitie	
Openbaar Ministerie	Senior parketsecretaris	
Politie	Analist	4
Politie	Coördinator drugsoverlastbureau	
Politie	Coördinator infocel hennep	
Politie	Districtelijk hennepcoördinator	5
Politie	Drugsexpert / Eenheidscoördinator hennep	
Politie	Eenheidscoördinator hennep	7
Politie	Financieel rechercheur	
Politie	Generalist intelligence / Themahouder hennep	
Politie	Informatiecoördinator RIK	
Politie	Informatiemedewerker RIK	
Politie	Projectleider aanpak hennep	
Politie	Runner TCI	
Politie	Senior onderzoeker	
Politie	Tactisch analist	
Politie	Tactisch coördinator	2
Politie	Tactisch rechercheur	2

Politie	Tactisch rechercheur hennepteam	
Politie	Tactisch rechercheur TGO	
Politie	TCI-analist	11
Politie	Teamchef TCI	
Politie	Teamleider	
Politie	Teamleider hennepteam	
Politie	Teamleider opsporing	
Politie	Teamleider tactische opsporing	4
Politie	Teamleider TGO	
Politie	Voormalig districtelijk hennepcoördinator	
RIEC	Analist	2
Trimbos-instituut	Onderzoeker	

Leden klankbordgroep

Organisatie	Functie
Erasmus Universiteit Rotterdam	Hoogleraar Criminologie
OM, Landelijk Parket	Senior beleidsmedewerker
Politie, Eenheid Limburg	Chef Analyse en Onderzoek
Politie, Landelijke Eenheid	Drugsexpert, Eenheidscoördinator hennep
Tilburg University	Criminoloog, hoogleraar Rechtsvergelijking

Literatuur

Amsterdam, J. van, M. van den Kieboom, H. Cremers, B. de Rooij & A. Opperhuizen (2012). *Determination of pesticides in hemp plants*. Bilthoven: RIVM.

Amsterdam, J.G.C. van, J. van Marle, P. van Dijk, R. Niesink & A. Opperhuizen (2007). *Electronenmicroscopisch onderzoek van vervuilde wietmonsters*. Bilthoven: RIVM.

Amsterdam, J.G.C. van, T. Nabben, D. Keiman, G. Haanschoten & D. Korf (2015). Exploring the attractiveness of New Psychoactive Substances (NPS) among experienced drug users. *Journal of Psychoactive Drugs*, 47(3), 177-181.

Asbridge, M., J.A. Hayden & J.L. Cartwright (2012). *Acute cannabis consumption and motor vehicle collision risk: Systematic review of observational studies and meta-analysis*. Geraadpleegd op <http://www.bmj.com>

Benschop, A., M. Wouters & D.J. Korf (2015). *Coffeeshops, toerisme, overlast en illegale verkoop van softdrugs, 2014*. Amsterdam: Rozenberg.

Bieleman, B., R. Mennes & M. Sijstra (2015). *Coffeeshops in Nederland 2014. Aantallen coffeeshops en gemeentelijk beleid 1999-2014*. Groningen: IntraVal.

Boerman, F., M. Grapendaal, F. Nieuwenhuis & E. Stoffers (2012). *Nationaal dreigingsbeeld 2012. Georganiseerde criminaliteit*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.

Brouwer, H. (2015, 7 april). *Even naar België voor vuurwerk, benzine en... wietlampen*. Geraadpleegd op <http://nos.nl/op3/artikel/2028927-even-naar-belgie-voor-vuurwerk-benzine-en-wietlampen.html>

Bureau Ontnemingswetgeving Openbaar Ministerie (2010). *Wederrechtelijk verkregen voordeel hennepkwekerij bij binnenteelt onder kunstlicht. Standaardberekening en normen. Update 1 november 2010*. [S.l.: s.n.]

Centraal Planbureau (2016). *Aanhoudend herstel. Internationale onzekerheden. Middellange-termijnverkenning 2018-2021*. Den Haag: Centraal Planbureau.

Chouvy, P.-A. (2016). *The supply of hashish to Europe* (Report prepared for the EMCDDA). S.l.: EMCDDA. Geraadpleegd op http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/2373/downloads/EDRM2016%20Background%20paper_CHOUVY_The%20Supply%20of%20Hashish%20to%20Europe.pdf

Danielsson, A.K., D. Falkstedt, T. Hemmingsson, P. Allebeck & E. Agardh (2015). Cannabis use among Swedish men in adolescence and the risk of adverse life course outcomes: Results from a 20 year-follow-up study. *Addiction*, 110(11), 1794-1802. <https://doi.org/10.1111/add.13042>

Duin, C. van & L. Stoeldraijer (2014). *Bevolkingsprognose 2014-2060: Groei door migratie*. (Bevolkingstrends). Den Haag: CBS.

EMCDDA (2012). *Annual report 2012: The state of the drugs problem in Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

EMCDDA (2014). *New developments in Europe's cannabis market* (Perspectives on drugs). S.l.: EMCDDA.

EMCDDA (2015). *Europees drugsrapport. Trends en ontwikkelingen 2015*. Luxembourg: Bureau voor publicaties van de Europese Unie.

EMCDDA & Europol (2016). *EU Drug Markets Report 2016. In-depth analysis*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

EMCDDA & Europol (2016). *EU Drug Markets Report 2016. Strategic overview*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Europese aanpak migrantenstromen. Geraadpleegd op 6 juni 2016 op https://www.europa-nu.nl/id/vhcmelu5xgfm/europese_aanpak_migrantenstromen

Gastel, W.A. van, W. Tempelaar, C. Bun, C.D. Schubart, R.S. Kahn, C. Plevier et al. (2013). Cannabis use as an indicator of risk for mental health problems in adolescents: A population-based study at secondary schools. *Psychological Medicine*, 43(9), 1849-1856. <https://doi.org/10.1017/S0033291712002723>

Gates, P., A. Jaffe & J. Copeland (2014). Cannabis smoking and respiratory health: Consideration of the literature. *Respirology*, 19(5), 655-662.

Giessen, M. van der, D.E.G. Moolenaar & M.M.J. van Ooyen-Houben (2014). *De export van in Nederland geteelde cannabis*. Den Haag: WODC.

Hall, W. & L. Degenhardt (2014). The adverse health effects of chronic cannabis use. *Drug Testing and Analysis*, 6(1-2), 39-45. <https://doi.org/10.1002/dta.1506>

Jansen, F. (2012). *Georganiseerde hennepcultuur. Criminaliteitsbeeldanalyse 2012*. Driebergen: KLPD, Dienst Nationale Recherche.

KLPD, Dienst Nationale Recherche (2010). *Georganiseerde hennepcultuur. Criminaliteitsbeeldanalyse 2009*. Driebergen: KLPD, Dienst Nationale Recherche. (Politie Intern).

Korf, D.J., A. Benschop, T. Nabben & M. Wouters (2014). De illegale gebruikersmarkt. In M. van Ooyen-Houben, B. Bieleman & D.J. Korf, *Coffeeshops, toeristen en lokale markt. Evaluatie van het Besloten club- en het Ingezetenen criterium voor coffeeshops* (pp. 133-186). Den Haag: WODC.

Laar, M.W. van, A.A.N. Cruts, M.M.J. van Ooyen-Houben, R.F. Meijer, E.A. Croes, A.P.M. Ketelaars et al. (red.) (2013). *Nationale Drug Monitor. Jaarbericht 2012*. Utrecht: Trimbos-instituut.

Laar, M. van, S. van Dorselaer, K. Monshouwer & R. de Graaf (2007). Cannabisgebruikers kampen vaak met psychische stoornissen. *Verslaving*, 3(2), 3-14. <https://doi.org/10.1007/BF03075403>

Laar, M.W. van & M.M.J. van Ooyen-Houben (red.) (2014). *Nationale Drug Monitor. Jaarbericht 2013/2014*. Utrecht: Trimbos-instituut.

Laar, M.W. van & M.M.J. van Ooyen-Houben (red.) (2016). *Nationale Drug Monitor. Jaarbericht 2015 (3e herz. dr.)*. Utrecht: Trimbos-instituut.

Meesters, M. (2015). *Het failliet van het gedogen. Op weg naar de cannabiswet*. Den Haag: VNG.

Mills, B., A. Yepes & K. Nugent (2015). Synthetic cannabinoids. *The American Journal of the Medical Sciences*, 350(1), 59-62.

Nationale Politie & Openbaar Ministerie (2016). *Jaarbericht Intensivering aanpak ondermijning in Zuid-Nederland*. S.l.: s.n.

Niesink, R. & M. van Laar (2012). *THC, CBD en gezondheidseffecten van wiet en hasj: Recente inzichten*. Utrecht: Trimbos-instituut.

Niesink, R., S. Rigter, J. Hoek & H. Goldschmidt (2007). *THC-concentraties in wiet, nederwiet en hasj in Nederlandse coffeeshops 2006-2007*. Utrecht: Trimbos-instituut.

Ooyen-Houben, M.M.J. van, B. Bieleman & D.J. Korf (2013). *Het Besloten club- en het Ingezetenen criterium voor coffeeshops. Evaluatie van de implementatie en de uitkomsten in de periode mei-november 2012* (Tussenrapportage. Cahier 2013-2). Den Haag: WODC.

Ooyen-Houben, M. van, B. Bieleman & D.J. Korf (2014). *Coffeeshops, toeristen en lokale markt. Evaluatie van het Besloten club- en het Ingezetenen criterium voor coffeeshops* (Eindrapport. Cahier 2014-12). Den Haag: WODC.

Pul, W.A.J. van, P.H. Fischer, F.A.A.M. de Leeuw, R.J.M. Maas, D. Mooibroek, T.P.C. van Noije et al. (2011). *Dossier Ozon 2011. Een overzicht van de huidige stand van kennis over ozon op leefniveau in Nederland*. Bilthoven: RIVM.

Rigter, S. & R. Niesink (2015). *THC-concentraties in wiet, nederwiet en hasj in Nederlandse coffeeshops 2014-2015*. Utrecht: Trimbos-instituut.

Snippe, J. & B. Bieleman (2012). *Onderzoek invoering wietpas Dordrecht*. Groningen: IntraVal.

Soska, K. & N. Christin (2015). Measuring the longitudinal evolution of the online anonymous marketplace ecosystem. In *Proceedings of the 24th USENIX Security Symposium. Washington, D.C., August 12-14, 2015* (pp. 33-48). Washington, D.C.: USENIX Association.

Spapens, A.C.M., H.G. van de Bunt, L. Rastovac & C. Miralles Suero (2007). *De wereld achter de wietteelt*. [Den Haag]: Boom Juridische uitgevers.

Sterkens, H., G. Everduin, L. Ankone, L. de Hoop, F. Jansen, E. van Hal et al. (s.d.). *Stop hennep vervoer. Verslag van een verkennend onderzoek van henneptransporten naar het buitenland*. S.l.: Politie.

Torre, E.J. van der, B. Beke, E. Bervoets, M. Gieling, D. Keijzer, J. Bik et al. (2013). *Drugsmonitor Midden en West Brabant & Zeeland*. [S.l.: Politieacademie]

Torre, E.J. van der, R. Holvast, D. Keijzer, B. Beke & J. Bik (2013). *Het nieuwe coffeeshopbeleid. Een overzichtelijke tussenbalans in Maastricht*. Apeldoorn: Politieacademie.

Torre, E.J. van der, L. Schaap, B. Beke, E. Bervoets, M. Gieling & D. Keijzer (2012). *Tilburgse taferelen. De eerste rapportage* (Drugsmonitor Midden en West Brabant & Zeeland). [S.l.: Politieacademie]

UNODC (2013). *Afghanistan survey of commercial cannabis cultivation and production 2012*. S.l.: United Nations.

Overige bronnen

Relevante wetgeving

Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders

Interne (analyse)rapporten van politie

Interne analyseproducten van Regionale Informatie en Expertise Centra

Jurisprudentie Gerechtshof Arnhem

www.apollyon.nl > BHO

www.extratuin.nl

www.netbeheernederland.nl

www.stichtingsalvage.nl

Onderzoeksdossiers

3.5 Seksuele uitbuiting

Geraadpleegde deskundigen

Geïnterviewden en respondenten vragenlijst

Organisatie	Functie	Aantal
	Advocaat met specialisatie vreemdelingenrecht, mensenhandel, zeden- en geweldsmisdrijven	
BNRM	Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen	
CCV	Adviseur	
CoMensha	Beleidsadviseur	
EMM	Coördinator	2
Europol	Specialist Trafficking Human Beings	
EVIM	Adviseur	
Fier	Bestuurslid	
Human Rights Research & Consultancy	Jurist	
Koninklijke Horeca Nederland	Woordvoerder	
Koninklijke Marechaussee	Teamleider	
Openbaar Ministerie	Officier van justitie	5
Politie	Eenheidsexpert mensenhandel	10
Politie	Liaison officer Zuidoost-Europa	
Politie	Liaison officer Zuidwest-Afrika	
Politie	Projectleider	
Politie	Tactisch rechercheur	14
Politie	Teamcoördinator	
Politie	Teamleider recherche	
SHOP Den Haag	Zorgcoördinator mensenhandel	
Soa Aids Nederland	Beleidsmedewerker	2
Soa Aids Nederland	Programmamanager sex work	
Tilburg University	Hoogleraar Human Trafficking and Globalization	
Universiteit Utrecht	Hoogleraar Criminologie	

Leden klankbordgroep

Organisatie	Functie
BNRM	Onderzoeker mensenhandel
OM, Landelijk Parket	Landelijk officier van justitie mensenhandel/-smokkel
Politie, Directie Operatiën	Operationeel specialist C intelligence
Politie, Eenheid Den Haag, EVIM	Operationeel specialist C met expertise mensenhandel

Literatuur

- Bijleveld, C.C.J.H. (2007). *Methoden en technieken van onderzoek in de criminologie*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Bleeker, Y., L. Heuts, M. Timmermans & G. Homburg (2014). *Sekswerkers aan het woord. De sociale positie van sekswerkers in Nederland in 2014*. Amsterdam: Regioplan Beleidsonderzoek.
- Boerman, F., M. Grapendaal, F. Nieuwenhuis & E. Stoffers (2012). *Nationaal dreigingsbeeld 2012. Georganiseerde criminaliteit*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.
- Bongers, K. (2012). *Aanpak loverboyproblematiek. Handreiking*. Amsterdam: CCV.
- Bottenberg, M., J. Valk, M. Kuipers & L. de Weerd (2012). *Seksuele uitbuiting. Criminaliteitsbeeld-analyse 2012*. Driebergen: KLPD, Dienst Nationale Recherche.
- Bruin, K. & S. ter Woerds (2016). *Verborgen en ongekend. Verkenning van de aard & omvang en de aanpak van illegale onvergunde prostitutie in Amsterdam*. S.l.: Politie. (Politie Intern).
- Campman, I., P. Dedert, R. Hesseling, P.J. Huijskes, D. Kegel, N. Tijsmans et al. (2012). *Criminaliteit in een gedigitaliseerde samenleving*. Amsterdam: Nationale Politie. (Politie Intern).
- CoMensha (2012). *Jaarcijfers CoMensha. Aard en omvang (mogelijke) slachtoffers van mensenhandel 2011 in Nederland*. Amersfoort: CoMensha.
- CoMensha [2013]. *Jaaroverzicht 2012*. Amersfoort: CoMensha.
- CoMensha (2014). *Jaarcijfers CoMensha. Het beeld van 2013*. Amersfoort: CoMensha.
- CoMensha (2015). *Jaaroverzicht. Het beeld van 2014*. Amersfoort: CoMensha.
- Commissie Aanpak meisjesslachtoffers loverboys/mensenhandel in de zorg voor jeugd (2014). *Hun verleden is niet hun toekomst. Actieplan Aanpak meisjesslachtoffers van loverboys/mensenhandel in de zorg voor jeugd*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Daalder, A.L. (2015). *Prostitutie in Nederland anno 2014 (Cahier 2015-1)*. Den Haag: WODC.
- Dijke, A. van, F. Lamers, M. Talhout, L. Terpstra, S. Werson & A. de Wind (2012). *Wie zijn de meiden van Asja? De gang naar de jeugdprostitutie*. Amsterdam: SWP.
- Dijke, A. van & L. Terpstra (2014). Complexiteit van loverboy problematiek maakt specialistische behandelcentra noodzakelijk. *Orthopedagogiek: Onderzoek en Praktijk*, 53(1), 2-18.
- Donovan, A., A. Jokinen, V. Polatside, J. Muraszkiwicz, A. Weatherburn, S. Hoff et al. (2015). *Deliverable D6.2: Future trends in human trafficking in Europe*. [London]: TRACE project.
- European Commission (2016). *Report on the progress made in the fight against trafficking in human beings (2016) as required under Article 20 of Directive 2011/36/EU on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims* (Report from the Commission to the European Parliament and the Council. COM(2016) 267 final). Brussels: European Commission.
- Europol (2014). *Trafficking in human beings and the internet* (Intelligence Notification 15/2014). The Hague: Europol.

Europol (2015). *Exploring tomorrow's organised crime*. The Hague: Europol.

Europol (2016). *Trafficking in human beings in the EU. Situation report*. The Hague: Europol.

Europol & Interpol (2016). *Migrant smuggling networks. Joint Europol-INTERPOL report. Executive summary*. Geraadpleegd op https://www.europol.europa.eu/search/apachesolr_search/migrant%20smuggling%20networks.%20joint%20europol-interpol

FairWork (2012). *Verborgen slavernij in Nederland*. Amsterdam: Stichting FairWork.

Groenhof, B., P.J. Huijskes, N. Mulder, C. Siemens-Foppen & I. Wybenga (2015). *Tactische analyse mensenhandel. Een onderzoek naar ronsellocaties van seksuele uitbuiting van minderjarigen in Midden-Nederland*. S.I.: Politie. (Politie Intern).

ILO (2012). *ILO global estimate of forced labour. Results and methodology*. Geneva: ILO. Geraadpleegd op http://www.ilo.org/global/topics/forced-labour/publications/WCMS_182004/lang--en/index.htm

Jong, J. de (2015). *De aard en omvang van West-Afrikaanse mensenhandel in Nederland. Een onderzoek op basis van verklaringen van mogelijke slachtoffers*. Zoetermeer: Politie, Landelijke Eenheid.

Kruisbergen, E.W., E.R. Kleemans & R.F. Kouwenberg (2015). Wat doen daders met hun geld? Uitkomsten van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit. *Justitiële verkenningen*, 41(1), 84-102.

Lensvelt-Mulders, G., P. Lugtig, P. Bos, A. Elevelt & A. Helms (2016). *Aan de grenzen van het meetbare. De methodologische kwaliteit van internationale studies naar de omvang van aan prostitutie gerelateerde mensenhandel met nadruk op Noordwest Europa*. Utrecht: Universiteit voor Humanistiek.

Ministerie van Veiligheid en Justitie (2011). *Rijksbrede aanpak loverboyproblematiek. Actieplan 2011-2014*. S.I.: Ministerie van Veiligheid en Justitie.

Ministerie van Veiligheid en Justitie (2015, 14 april). *Aanbieding nulmeting Wrp en inventarisatie pooierverbod* (Brief aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, kenmerk 633280).

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2012). *Mensenhandel in en uit beeld. Cijfermatige rapportage (2007-2011)*. Den Haag: BNRM.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2013). *Mensenhandel. Negende rapportage van de Nationaal rapporteur*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2014). *Mensenhandel in en uit beeld II. Cijfermatige rapportage 2008-2012*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2015). *De klant erbij. De strafbaarstelling van seks met 16- en 17-jarigen tegen betaling*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2015). *Mensenhandel in en uit beeld. Update cijfers mogelijke slachtoffers 2010-2014*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2015). *Mensenhandel in en uit beeld. Update cijfers schadevergoedingen 2010-2014*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2015). *Prostitutiewet nodig, pooierverbod overbodig. Reactie van de Nationaal Rapporteur op de onderzoeken nulmeting Wet regulering prostitutie en bestrijding misstanden seksbranche (Wrp) en inventarisatie pooierverbod*. S.I.: Nationaal Rapporteur.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2016). *Zicht op kwetsbaarheid. Een verkennend onderzoek naar de kwetsbaarheid van kinderen voor mensenhandel*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2016, 21 april). *Strafbaar stellen van klanten van gedwongen prostitué(e)s* (Nieuwsbericht). Geraadpleegd op [www.nationaalrapporteur.nl/actueel/2016/strafbaar-stellen-van-klanten-van-gedwongen-prostitutie\(e\)s.aspx](http://www.nationaalrapporteur.nl/actueel/2016/strafbaar-stellen-van-klanten-van-gedwongen-prostitutie(e)s.aspx)

Nijkamp, R., M. Sijstra, J. Snippe & B. Bieleman (2014). *Verboden rood in beeld. Onderzoek naar aard en omvang niet-legale prostitutie in 2014*. Groningen: IntraVal.

Pest, M. te, S. Nieuworp, B. Smeets & E. van Wijnen [2012]. *Verwevenheid van onder- en bovenwereld bij georganiseerde criminaliteit. Een overzichtsstudie: aard en oorzaken*. S.I.: RIEC Zuid-West Nederland.

Rijken, C., J. Muraszkiwicz & P. van de Ven (2015). *Deliverable D3.1: Report on the features and incentives of traffickers and on the social interactions among them*. [London]: TRACE project.

Spapens, T., A.-M. Tamas, A. Lulle, H. Durieux, V. Polatside, C. Dragota et al. (2014). *Deliverable D1.3: A report concerning the macro and micro analyses of human trafficking*. [London]: TRACE project.

Tweede Kamer (2012-2013). *Aanhangsel Handelingen*, nr. 2841.

Tweede Kamer (2013-2014). *Kamerstuk 33885*, nrs. 2-3.

Tweede Kamer (2014-2015). *Kamerstuk 34193*, nr. 1.

Tweede Kamer (2015-2016). *Kamerstuk 28638*, nr. 140.

Uilenbroek, M. (2014). *Seksuele uitbuiting van en door Hongaren in de Amsterdamse raamprostitutie (Masteronderzoek Recherchekundige Master Politieacademie)*. (Politie Intern).

United States Department of State, Office to Monitor and Combat Trafficking in Persons (2014). *The economics of forced labor (Fact Sheet)*. Geraadpleegd op <http://www.state.gov/>

Verhoeven, M. & B. van Gestel (2015). *De liefjes van prostituees: pooiers of partners? Justitiële verkenningen*, 41(4), 33-45.

Watson, H., A. Donovan, K. Hagen, K. Wadhwa, J. Muraszkiwicz, A. Tamas et al. (2015). *Deliverable D4.1: Report on the role of current and emerging technologies in human trafficking*. [London]: TRACE project.

Watson, H., A. Donovan & J. Muraszkiwicz (2015). *Role of technology in human trafficking* (TRACE – Briefing Paper). [London]: TRACE project.

Zee, R. van der (2016, 17 mei). *Gevlucht, maar toch niet veilig*. Geraadpleegd op <https://www.opzij.nl/artikel/45662/gevlucht-maar-toch-niet-veilig.html>

Zweers, C.J. & J.H. Gerrits (2014). *In mensenhandelzaken is geld geen bijzaak, maar een hoofdzaak!* *aFPakken*, 72, 40-43.

Overige bronnen

Intern analyseproduct van Regionaal Informatie en Expertise Centrum

www.nctv.nl

<https://thesaurus.politieacademie.nl> > 'criminele samenwerkingsverbanden'

EMM-lijst van onderzoeken naar mensenhandel en -smokkel (op basis van VROS). Verkregen op 25 november 2015

Analyse door FIU (gemaakt op verzoek van de auteurs) naar verdacht verklaarde financiële transacties

BlueSpot Monitor > handhavingsdata MK E392, 1 januari 2015 t/m 31 december 2015, Nederland

32 opsporingsonderzoeken die zijn afgesloten in de periode 2013-2015. Bij dit dossieronderzoek zijn experts geraadpleegd door middel van een vragenlijst.

3.6 Overige uitbuiting: arbeidsuitbuiting, criminele uitbuiting en gedwongen dienstverlening

Geraadpleegde deskundigen

Respondenten online survey

Organisatie	Functie	Aantal
AVIM (twee verschillende regio's)	Medewerker	2
BNRM	Medewerker	
CCV	Medewerker	
Eurojust	Medewerker	
FairWork	Medewerker	
FNV	Medewerker	
ISZW	Medewerker	
ISZW	Medewerker Directie Opsporing	4
Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid	Medewerker Directie Arbeidsverhoudingen	
Ministerie van Veiligheid en Justitie	Medewerker Directie Migratie	
OM, Functioneel Parket	Medewerker	
Politie, Eenheid Noord-Holland	Medewerker	
Politie, Eenheid Zeeland-West-Brabant	Medewerker AVIM	
Politieacademie	Medewerker	
RIEC	Medewerker	
Universiteit Leiden	Wetenschappelijk onderzoeker	

Deelnemers GDR-bijeenkomst²

Organisatie	Functie	Aantal
CoMensha	Medewerker	
EMM	Medewerker	
Eurojust	Medewerker	
FairWork	Medewerker	
FNV	Medewerker	
ISZW	Medewerker	
ISZW	Medewerker Directie Opsporing	4
Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid	Medewerker Directie Arbeidsverhoudingen	
Ministerie van Veiligheid en Justitie	Medewerker Directie Handhaving	
Ministerie van Veiligheid en Justitie	Medewerker Directie Migratie	
OM, Functioneel Parket	Medewerker	
Tilburg University	Medewerker	

Leden klankbordgroep

Organisatie	Functie	Aantal
BNRM	Onderzoeker	
ISZW	Onderzoeksspecialist Directie APS	
ISZW	Programmaleider Programma Arbeidsuitbuiting	
OM, Functioneel Parket	Officier van justitie	2
Universiteit Leiden	Universitair hoofddocent Criminologie	

Literatuur

10.000 kindmigranten van radar verdwenen. Europol-topman waarschuwt tegen criminele uitbuiting (2016, 1 februari). *de Volkskrant*.

Abraham, M., P. van Soomeren, J. van Dijk & C. Rijken (2015). *Nieuwe fenomenen van arbeidsuitbuiting, een veelkoppig monster. Onderzoek naar nieuwe fenomenen van arbeidsuitbuiting en hoe Europese informatie hierover systematisch kan worden uitgewisseld*. Amsterdam: DSP-groep.

ANP (2005, 11 mei). 'Ruim 12 miljoen dwangarbeiders'. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op <https://www.nd.nl/nieuws/algemeen/ruim-12-miljoen-dwangarbeiders.148185.lynx>

Braakman, M., S. van Bon, G. Walz & I. Boog (2014). *Severe forms of labour exploitation. Supporting victims of severe forms of labour exploitation in having access to justice in EU Member States. The Netherlands, 2014. Social Fieldwork Research (FRANET)*. Geraadpleegd op http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/severe-labour-exploitation-country_nl.pdf

CBS (2014). *In 2019 helft van de volwassenen 50 plusser*. Geraadpleegd op <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2014/38/in-2019-helft-van-volwassenen-50-plusser>

CBS (2015). *De opmars van oproepkrachten*. Geraadpleegd op <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2015/46/opmars-van-oproepkrachten>

CCV (2013). *Trends Arbeidsuitbuiting* (CCV Infosheet, versie januari – juli 2013). Geraadpleegd op <https://hetccv.nl/>

Cleiren, T., J. van der Leun & M. van Meeteren (2015). Beperkingen aan en dilemma's van de slachtoffergerichte aanpak van mensenhandel; een blik op arbeidsuitbuiting. *Proces* 94(2), 82-97.

CoMensha (2015). *Jaaroverzicht. Het beeld van 2014*. Amersfoort: CoMensha.

Council of Europe (2016, 14 april). *Ending the criminalisation and detention of victims of trafficking*. Geraadpleegd op <http://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/-/ending-the-criminalisation-and-detention-of-victims-of-trafficking>

Davis, J.A. (2014). *Human trafficking for labor and non-sexual forms of exploitation in the European Union*. Geraadpleegd op de website van Social Science Research Network: <http://ssrn.com/abstract=2563732>

De Hert, P., I. Gallala & R. Prey (2014). *Severe forms of labour exploitation. Supporting victims of severe forms of labour exploitation in having access to justice in EU Member States. Belgium, 2014. Social Fieldwork Research (FRANET)*. Geraadpleegd op http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/severe-labour-exploitation-country_be.pdf

Dettmeijer-Vermeulen, C.E. & L.B. Esser (2013). Het mensenhandelslachtoffer als dader; een 'personele unie' met grote gevolgen. *Strafblad* (3), 205-214.

De Witte, I. & M.T. Pehlivan (2014). *Vulnerability of Bulgarian and Romanian children to trafficking in The Netherlands and in Brussels*. Budapest: Mario project.

Dijk, F. van, M. Ganzinga, P. Plooij & R. Zoetekouw (2012). *Overige uitbuiting 2007-2010. Criminaliteitsbeeldanalyse 2012*. Driebergen: KLPD, Dienst Nationale Recherche.

Esser, L.B. & C.E. Dettmeijer-Vermeulen (2014). Mensenhandel op een tweesprong. De omgang van rechters met de ruim geformuleerde mensenhandelgedraging in de delictomschrijving van artikel 273f lid 1 sub 4 Sr. *Delikt en Delinkwent*, 44(7), 512-528.

Esser, L.B. & C.E. Dettmeijer-Vermeulen (2015). Van aardbeien en telefoonabonnementen. Een nieuw beoordelingsschema voor het bewijs van uitbuiting buiten de seksindustrie? *Tijdschrift voor de Rechterlijke Macht (TREMA)* (oktober), 262-267.

Europees Parlement & Raad van de Europese Unie (2011). Richtlijn 2011/36/EU van het Europees Parlement en de Raad van 5 april 2011 inzake de voorkoming en bestrijding van mensenhandel en de bescherming van slachtoffers daarvan, en ter vervanging van Kaderbesluit 2002/629/JBZ van de Raad. *Publicatieblad van de Europese Unie*, 54(L 101), 1-11.

Europol (2014). *Trafficking in human beings and the internet* (Intelligence Notification 15/2014). The Hague: Europol.

Europol (2015). *Exploring tomorrow's organised crime*. The Hague: Europol.

Europol (2015). *The THB financial business model. Assessing the current state of knowledge*. The Hague: Europol.

Europol (2016). *Trafficking in human beings in the EU. Situation report*. The Hague: Europol.

Europol & Interpol (2016). *Migrant smuggling networks. Joint Europol-INTERPOL report. Executive summary*. Geraadpleegd op https://www.europol.europa.eu/search/apachesolr_search/migrant%20smuggling%20networks.%20joint%20europol-interpol

Eurostat (2014). *Trafficking in human beings* (Statistical working papers). Luxembourg: Publications Office of the European Union.

FairWork (2012). *Verborgen slavernij in Nederland*. Amsterdam: Stichting FairWork.

Fouarge, D. (eindred.) (2015). *De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2020* (ROA Rapport 2015/6). Maastricht: Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt.

FRA – European Union Agency for Fundamental Rights (2015). *Severe labour exploitation: Workers moving within or into the European Union. States' obligations and victims' rights*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

GRETA (2015). *4th general report on GRETA's activities. Covering the period from 1 August 2013 to 30 September 2014*. Strasbourg: Council of Europe.

GRETA (2016). *5th general report on GRETA's activities. Covering the period from 1 October 2014 to 31 December 2015*. Strasbourg: Council of Europe.

Hiah, J. & R. Staring (2013). 'Maar Hollanders zouden zeggen dat het uitbuiting is ...'. Chinese restauranthouders en illegale Chinezen over werken bij 'de Chinees'. *Tijdschrift voor Criminologie*, 55(1), 44-58.

Hoffmann, U. & H. Rabe (2014). *Severe forms of labour exploitation. Supporting victims of severe forms of labour exploitation in having access to justice in EU Member States. Germany. Social Fieldwork Research (FRANET)*. Geraadpleegd op http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/severe-labour-exploitation-country_de.pdf

ILO (2012). *ILO 2012 Global estimate of forced labour. Regional factsheet. European Union. 880,000 persons in forced labour. 1.8 per 1,000 inhabitants*. Geraadpleegd op http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@europe/@ro-geneva/@ilo-brussels/documents/genericdocument/wcms_184975.pdf

Informal Network of National Rapporteurs and Equivalent Mechanisms (s.d.). Together against trafficking in human beings. Belgium. Geraadpleegd op https://ec.europa.eu/anti-trafficking/content/nip/belgium_en

ISZW (2014). *Tussen uitbuiting en onderbetaling. Zicht op arbeidsuitbuiting vanuit de inspectiepraktijk*. Den Haag: ISZW. (Interne rapportage).

ISZW (2015). *Jaarverslag 2014 Inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid*. Den Haag: ISZW.

ISZW (2015). *Wat doet de Inspectie SZW?* Den Haag: ISZW. Geraadpleegd op http://www.inspectieszw.nl/images/Wat-doet-de-Inspectie-SZW_tcm335-326452.pdf

Kaandorp, M. & M. Blaak (2013). *Kinderhandel in Nederland. De aanpak van kinderhandel en de bescherming van minderjarige slachtoffers in Nederland*. Voorburg: UNICEF Nederland.

Klaver, J., J. van der Leun & A. Schreijenberg (2013). *Vooronderzoek oneigenlijk gebruik Verblijfsregeling Mensenhandel*. Amsterdam: Regioplan.

Leun, J. van der & L. Vervoorn (2004). *Slavernij-achtige uitbuiting in Nederland. Een inventariserende literatuurstudie in het kader van de uitbreiding van de strafbaarstelling van mensenhandel*. Den Haag: Boom Juridische uitgever.

‘Massale instroom van Turken en Oekraïners tegengaan’ (2016, 21 april). *de Volkskrant*.

Meyer, A. & Th. Dumortier (2014). *Severe forms of labour exploitation. Supporting victims of severe forms of labour exploitation in having access to justice in EU Member States. France, 2014. Social Fieldwork Research (FRANET)*. Geraadpleegd op http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/severe-labour-exploitation-country_fr.pdf

Ministerie van SZW (2010). *Arbidsuitbuiting op Nederlandse werkvloeren*. Geraadpleegd op https://hetccv.nl/fileadmin/Bestanden/Onderwerpen/Arbidsuitbuiting/Documenten/Arbidsuitbuiting_op_Nederlandse_werkvloeren/factsheet_arbidsuitbuiting.pdf

Nationaal Rapporteur Mensenhandel (2012). *Mensenhandel. Jurisprudentie mensenhandelzaken 2009-2012. Een analyse*. Den Haag: BNRM.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2012). *Mensenhandel in en uit beeld. Cijfermatige rapportage (2007-2011)*. Den Haag: BNRM.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2013). *Mensenhandel. Negende rapportage van de Nationaal rapporteur*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2015). *Mensenhandel in en uit beeld. Update cijfers mogelijke slachtoffers 2010-2014*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2015). *Mensenhandel in en uit beeld. Update cijfers schadevergoedingen 2010-2014*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2016). *Zicht op kwetsbaarheid. Een verkennend onderzoek naar de kwetsbaarheid van kinderen voor mensenhandel*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.

OSCE, Office of the Special Representative and Co-ordinator for Combating Trafficking in Human Beings (2013). *Policy and legislative recommendations towards the effective implementation of the non-punishment provision with regard to victims of trafficking*. Vienna: OSCE.

Rijken, C., J. van Dijk & F. Klerx-van Mierlo (2013). *Mensenhandel: het slachtofferperspectief. Een verkennende studie naar behoeften en belangen van slachtoffers mensenhandel in Nederland*. Tilburg: International Victimology Institute Tilburg.

Skrivankova, K. (2014). *Forced labour in the United Kingdom*. York: Joseph Rowntree Foundation.

Task Force Mensenhandel (2014). *Agenda derde termijn (2014-2016)*.

Thijssen, W. & J. Visser (2016, 22 januari). Politie zet flexteams in rond azc's tegen mensensmokkel. *de Volkskrant*.

United Nations (2000). *Protocol to prevent, suppress and punish trafficking in persons, especially women and children, supplementing the United Nations Convention against transnational organized crime*.

U.S. Department of State (2015). *Trafficking in Persons Report*. [Washington]: U.S. Department of State.

Zimmerman, C. & M.B. Schenker (2014). Human trafficking for forced labour and occupational health. *Occupational & Environmental Medicine*, 71(12), 807-808.

Zimmerman, C., K. Yun, I. Shvab, C. Watts, L. Trappolin, M. Treppete et al. (2008). *The health risks and consequences of trafficking in women and adolescents. Findings from a European study*. London: London School of Hygiene & Tropical Medicine.

Overige bronnen

Interne analyseproducten van Regionale Informatie en Expertise Centra

Jurisprudentie

Uitbuiting hotelschoonmaak. *Rambam*. Televisie-uitzending NPO, VARA, 27 januari 2016

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=URISERV%3Ajl0058>

<http://www.unseenuk.org> (website van Unseen) > About > The problem > Facts and figures

Meldingen van uitbuiting binnengekomen bij de ISZW in de periode 2011-2015

I-net (databestand van ISZW)

Databestand(en) van Europol (via medewerkers Europol)

Opsporingsonderzoeken politie uit de periode 2011-2015

Alle (85) afgeronde strafrechtelijke onderzoeken uit de periode 2011-2015 die werden verkregen via de Directie Opsporing van de ISZW (ISIS en Summ-IT) en via de systemen van het EMM (VROS en Blueview)

3.7 Mensensmokkel

Geraadpleegde deskundigen

Geïnterviewden

Organisatie	Functie	Aantal
Erasmus Universiteit Rotterdam	Hoogleraar Criminologie	
Europol	Hoofd Dutch Desk	
EVO (ondernemersvereniging logistiek en vervoer)	Adviseur Bedrijfsadvies	
IND, Afdeling Onderzoek & Analyse	Wetenschappelijk onderzoeker	
IND, Afdeling Strategie en Thematisch Advies	Senior adviseur	
ISZW	Tactisch coördinator	3
ISZW	Teamleider projectmatige opsporing	2
Koninklijke Marechaussee	Tactisch coördinator projectmatige opsporing	3
Koninklijke Marechaussee	Teamleider projectmatige opsporing	5
Koninklijke Marechaussee, Tactisch Informatie Centrum	Tactisch analist Maritieme Kamer	
Koninklijke Marechaussee, TCI	Hoofd TCI	
Koninklijke Marechaussee, TCI	Teamleider	
NCTV	Monitorspecialist	
NCTV	Senior beleidsmedewerker	
Openbaar Ministerie	Liaison-magistraat Italië	
OM, Landelijk Parket	Officier van justitie	
Politie	Teamleider Flexibele Interventieteams	
Politie, Eenheid Oost-Nederland	Teamleider AVIM	
Transport en Logistiek Nederland (TLN)	Medewerker Team Strategie en Bedrijfsvoering	

Leden klankbordgroep

Organisatie	Functie	Aantal
EMM	Hoofd EMM	
IND	Senior adviseur	
ISZW	Teamleider opsporing	
Koninklijke Marechaussee	Beleidsadviseur DOPS	2
Koninklijke Marechaussee	Korpsexpert mensensmokkel/mensenhandel	
Openbaar Ministerie	Landelijk officier	
Politie, EVIM	Projectleider Landelijke Projecten	
Universiteit Utrecht	Hoogleraar Criminologie	

Literatuur

90 aangiftes in Keulen, daders nog niet gepakt (2016, 5 januari). Geraadpleegd op <http://nos.nl/artikel/2078706-90-aangiftes-in-keulen-daders-nog-niet-gepakt.html>

Antonisen, A. (2015, 25 november). *Opinie – Wat kost een asielzoeker echt?* *Eindhovens Dagblad*. Geraadpleegd op www.ed.nl/

Boze burgers belagen staatssecretaris Dijkhoff (2015, 6 oktober). Geraadpleegd op <http://nos.nl/artikel/2061653-boze-burgers-belagen-staatssecretaris-dijkhoff.html>

Daragahi, B. (2016, 5 maart). *This is why Libya finally cares about migrant smuggling*. Geraadpleegd op www.buzzfeed.com/borzoudaragahi/libya-finally-wants-to-unravel-the-web-of-human-trafficking?utm_term=.xkqdxoJRv#.lxZQDgo96

Duin, C. van, L. Stoeldraijer, H. Nicolaas, J. Ooijevaar & A. Sprangers (2015). *Kernprognose 2015-2060: Hoge bevolkingsgroei op korte termijn* (Bevolkingstrends). Den Haag: CBS.

Esch, J. van, F. Bekkers, S. De Spiegeleire & T. Sweijs (eds.) (2014). *Strategic Monitor 2014. Four strategic challenges*. The Hague: HCSS.

European Commission, DG Migration & Home Affairs (2015). *A study on smuggling migrants; characteristics, responses and cooperation with third countries*. S.l.: European Commission.

Europol (2013). *SOCTA 2013. EU Serious and Organised Crime Threat Assessment*. The Hague: Europol.

Europol (2015). *Exploring tomorrow's organised crime*. The Hague: Europol.

Europol & Frontex (2015). *Secondary migratory movements in Europe. Europol – Frontex joint assessment 2015*. The Hague: Europol. (EU restricted).

Europol & Interpol (2016). *Migrant smuggling networks. Joint Europol-INTERPOL report. Executive summary*. Geraadpleegd op https://www.europol.europa.eu/search/apachesolr_search/migrant%20smuggling%20networks.%20joint%20europol-interpol

Frontex (2014). *Annual Risk Analysis 2013*. Warsaw: Frontex.

Frontex (2014). *FRAN Quarterly* (Quarter 1. January-March). Warsaw: Frontex.

Frontex (2015). *Annual Risk Analysis 2014*. Warsaw: Frontex.

Frontex (2016). *Annual Risk Analysis 2015*. Warsaw: Frontex.

Gehem, M., Ph. Marten, M. Maas & M. Schellekens (2014). *Balancing on the brink. Vulnerability of states in the Middle East and North Africa*. The Hague: HCSS.

IND (2015). *Migratieradar Asiel april 2015. Ontwikkeling van asielmigratie in februari en maart 2015. Verwachting van asielmigratie voor april en mei 2015*. S.l.: IND. (Interne uitgave, Departementaal Vertrouwelijk).

IND (2015). *Migratieradar oktober 2015. Ontwikkeling en verwachting van asielmigratie*. Rijswijk: IND. (Interne uitgave, Departementaal Vertrouwelijk).

IND (2016). *Migratieradar Asiel april 2016. Ontwikkeling en verwachting van asielmigratie*. Rijswijk: IND. (Interne uitgave, Departementaal Vertrouwelijk).

IOM (2014). *IOM Outlook on migration, environment and climate change*. Geneva: IOM.

ISZW (2013). *Eindrapport schoonmaakinterventieteams. Noord-Nederland, Noord-Holland, Midden-Nederland, Zuid-West-Nederland*. S.l.: ISZW.

Jennissen, R.P.W., I. Kulu-Glasgow, W.Y.J. Liu, T. Niehof & M. Smit (2015). *Schijnhuwelijken en schijnrelaties* (Factsheet 2015-8). [Den Haag]: WODC.

Kleemans, E. & M. Brienen (2001). Van vriendendienst tot Slangenkop - een analyse van tien opsporingsonderzoeken naar mensensmokkel. *Tijdschrift voor Criminologie*, 43(4), 350-359.

Kuschminder, K., J. de Bresser & M. Siegel (2015). *Irregular migration routes to Europe and factors influencing migrants' destination choices*. Maastricht: Maastricht University. Geraadpleegd op www.wodc.nl/

Liempt, I. van (2007). *Navigating borders. Inside perspectives on the process of human smuggling into the Netherlands* (IMISCOE dissertation series). Amsterdam: Amsterdam University Press.

Lilico, A., S. Leghari & M. Hegg (2016). *The cost of non-Schengen: The impact of border controls within Schengen on the single market*. S.l.: European Parliament.

Ministerie van Veiligheid en Justitie (2016, 24 mei). *Steun in Eerste Kamer voor wetsvoorstellen Veiligheid en Justitie* (Nieuwsbericht). Geraadpleegd op www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2016/05/24/steun-in-eerste-kamer-voor-wetsvoorstellen-veiligheid-en-justitie

Ministerie van Veiligheid en Justitie, Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid & Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (2014). *Actieprogramma Integrale Aanpak Jihadisme. Overzicht maatregelen en actie*. Geraadpleegd op <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2014/08/30/actieprogramma-integrale-aanpak-jihadisme>

Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (2015). *Samenvatting Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 40, november 2015*.

Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (2016). *Samenvatting Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 41, maart 2016*.

Raad van de Europese Unie (2003). Verordening (EG) nr. 343/2003 van de Raad van 18 februari 2003 tot vaststelling van de criteria en instrumenten om te bepalen welke lidstaat verantwoordelijk is voor de behandeling van een asielerzoek dat door een onderdaan van een derde land bij een van de lidstaten wordt ingediend [Dublinverordening]. *Publicatieblad van de Europese Unie*, 46(L 50), 1-10.

Reijner, T. (2016, 23 maart). Wie is terreurverdachte Najim Laachraoui? *Elsevier*. Geraadpleegd op <http://www.elsevier.nl/>

Rood, J. (eindred.) (2014). *Een wankel wereldorde. Clingendael Strategische Monitor 2014*. Den Haag: Clingendael.

Rood, J., F.-P. van der Putten & M. Meijnders (2015). *Een wereld zonder orde? Clingendael Monitor 2015*. Den Haag: Clingendael.

Roosblad, J., M. Ganzinga, P. Plooij & T. Scholten (2016). *Mensenhandel – Arbeidsuitbuiting, criminele uitbuiting en gedwongen dienstverlening. Nationaal Dreigingsbeeld 2017*. S.l.: Inspectie SZW. (Vertrouwelijk).

Staring, R., G. Engbersen, H. Moerland, N. de Lange, D. Verburg, E. Vermeulen et al. (2004). *De sociale organisatie van mensensmokkel*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.

Stokmans, D. (2015, 15 oktober). Wat kost een vluchteling? *NRC.NEXT*. Geraadpleegd op <http://www.nrc.nl/next/>

Tijssens, I., H. Hamers & W. Buijk (2011). *Mensensmokkel. Criminaliteitsbeeldanalyse 2012*. S.l.: Ministerie van Defensie, Koninklijke Marechaussee.

UNHCR (2016). *Per dag verdrinken gemiddeld twee kinderen tijdens hun vlucht naar Europa* (Persbericht). Geraadpleegd op <http://www.unhcr.nl/unhcr-in-nederland/nieuws/artikel/958ee1e149feb7f74c548b2a7bfbba5e/per-dag-verdrinken-gemiddeld-twee-ki.html>

Overige bronnen

Interne, niet openbaar toegankelijke documenten van de KMar

Interne documentatie van de politie

Interne, niet openbaar toegankelijke documenten van Transport en Logistiek Nederland

www.aivd.nl/ > Onderwerpen > Terrorisme > Inhoud > Jihadistische ideologie. Geraadpleegd in april 2016
<http://data.unhcr.org>

www.defensie.nl/ > Onderwerpen > Missie in Irak en Oost-Syrië. Geraadpleegd in april 2016

www.ec.europa.eu/eurostat > 'asylum' > *Asylum and first time asylum applicants by citizenship, age and sex. Annual aggregated data (rounded)* [Statistische data d.d. 18 maart 2016]

Klantcontactformulieren van de IND

Datasets:

- IND Classbase: overzicht signalen mensensmokkel, periode 2012-2015;
- KMar Qlickview: selectie van aangehouden verdachten 197a Sr, periode 2012-2015;
- KMar verrijkingbestand: aangetroffen inklimmers op en rondom de havens in Nederland, periode 2012-2015;
- OM: overzicht van bij het OM aangedragen verdachten artikel 197a Sr, periode 2012-2015.

45 projectmatige rechercheonderzoeken (besproken tijdens interviews)

Workshop mensensmokkel IND, 21 april 2016

3.8 Orgaanhandel en mensenhandel met het oogmerk van orgaanverwijdering

Geraadpleegde deskundigen

Geïnterviewden

Organisatie	Functie
BNRM	Nationaal Rapporteur
EVIM	Beleidsmedewerker
Gezondheidsraad	Oud-medewerker, tevens oud-medewerker Stichting Eurotransplant
HOTT-project	Coördinator
Inspectie voor de Gezondheidszorg, Bureau Opsporing	Teamcoördinator
Nederlandse Transplantatie Stichting	Directeur
Openbaar Ministerie	Landelijk officier van justitie mensenhandel

Leden klankbordgroep

Organisatie	Functie
BNRM	Medewerker
EVIM	Beleidsmedewerker
HOTT-project	Coördinator
Openbaar Ministerie	Landelijk officier van justitie mensenhandel

Literatuur

Ambagtsheer, F. (2007). *The battle for human organs. Kidney markets and transplant tourism from the Netherlands in the global economy* (Masterthesis Universiteit Utrecht).

Ambagtsheer, F., L.J. van Balen, W.L.J.M. Duijst-Heeres, E.K. Massey & W. Weimar (2015). Reporting organ trafficking networks: A survey-based plea to breach the secrecy oath. *American Journal of Transplantation*, 15(7), 1759-1767.

Ambagtsheer, F., M. Gunnarson, L. van Balen, N. Ivanovski, S. Lundin, I. Byström et al. (2014). *Organ recipients who paid for kidney transplantations abroad: A report*. Geraadpleegd op www.hottproject.com

Anker, A.E. & T.H. Feeley (2012). Estimating the risks of acquiring a kidney abroad: A meta-analysis of complications following participation in transplant tourism. *Clinical Transplantation*, 26(3), e232-e241.

Bartens, W. & V. Mayer (2014, 22 augustus). Mitten ins Herz. *Süddeutsche Zeitung*. Geraadpleegd op www.sueddeutsche.de/

Beaucamp, T.L. (2003). Methods and principles in biomedical ethics. *Journal of Medical Ethics*, 29(5), 269-274.

Berglund, S. & S. Lundin (2012). "I had to leave". Making sense of buying a kidney abroad. In M. Gunnarson & F. Svenaeus (eds.), *The body as gift, resource, and commodity. Exchanging organs, tissues, and cells in the 21th century* (Södertorn Studies in Practical Knowledge 6, pp. 321-342). Huddinge: Södertörns högskola.

Berndt, C. (2013, 2 januari). Neuer Organspende-Skandal in Leipzig. *Süddeutsche Zeitung*. Geraadpleegd op <http://www.sueddeutsche.de/>

Berndt, C. (2014, 13 januari). Manipulation leicht gemacht. *Süddeutsche Zeitung*. Geraadpleegd op <http://www.sueddeutsche.de/>

Besluit van 6 november 2013 tot vaststelling van het tijdstip van inwerkingtreding van de Wet van 6 november 2013 tot implementatie van de richtlijn 2011/36/EU van het Europees Parlement en de Raad inzake voorkoming en bestrijding van mensenhandel, de bescherming van slachtoffers ervan en ter vervanging van kaderbesluit 2002/629/JBZ van de Raad (PbEU L 101) (Stb. 444). *Staatsblad* 2013, 445.

Besluit van 31 augustus 2009, houdende wijziging van het Besluit zorgverzekering in verband met aanpassingen in de te verzekeren prestaties en in de regels voor het eigen risico per 1 januari 2010. *Staatsblad* 2009, 381.

Bijleveld, C.C.J.H. (2007). *Methoden en technieken van onderzoek in de criminologie*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Castro, L.D. de (2003). Commodification and exploitation: Arguments in favour of compensated organ donation. *Journal of Medical Ethics*, 29(3), 142-146.

Cleiren, C.P.M., J.H. Crijns & R. Verpalen (red.) (2014). *Strafrecht. De tekst van het Wetboek van Strafrecht en enkele aanverwante wetten voorzien van commentaar* (Tekst & Commentaar). Deventer: Kluwer.

Columb, S. (2015). Beneath the organ trade: A critical analysis of the organ trafficking discourse. *Crime, Law and Social Change*, 63(1-2), 21-47.

CoMensha (2014). *Jaarcijfers CoMensha. Het beeld van 2013*. Amersfoort: CoMensha.

CoMensha (s.d.). *Het verhaal van CoMensha. Jaarverslag 2011*. Amersfoort: CoMensha.

Council of Europe (2014). *A new Convention to combat trafficking in human organs* (Factsheet 51). Geraadpleegd op <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&id=2214787&Site=DC&BackColorInternet=F5CA75&BackColorIntranet=F5CA75&BackColorLogged=A9BACE&direct=true>

Cronin, A.J., R.J. Johnson, R. Birch, R.I.G.R. Lechler & G. Randhawa (2011). Solving the kidney transplant crisis for minority ethnic groups in the UK: Is being transplanted overseas the answer? In W. Weimar, M.A. Bos & J.J. Busschbach (eds.), *Organ transplantation: Ethical, legal and psychosocial aspects expanding the European platform* (pp. 62-72). Lengerich: Pabst-Science.

Danovitch, G.M. & F.L. Delmonico (2008). The prohibition of kidney sales and organ markets should remain. *Current Opinion Organ Transplant*, 13(4), 386-394.

Dercksen, M. (2014, 17 januari). Aantal Duitse donoren op historisch dieptepunt. *NierNieuws*. Geraadpleegd op <http://www.niernieuws.nl/?artid=6886&loc=&cat=ln>

Dijk, G. van, F. Ambagtsheer & W. Weimar (2011). Geef levende donoren gratis verzekering. Wet tegen orgaanhandel is dode letter. *Medisch Contact*, 66(13), 778-781.

Erin, C.A. & J. Harris (2003). An ethical market in human organs. *Journal of Medical Ethics*, 29, 137-138.

Evans, R.W. (2008). Ethnocentrism is an unacceptable rationale for health care policy: A critique of transplant tourism position statements. *American Journal of Transplantation*, 8, 1089-1095.

Geesink, I. & Ch. Steegers (2011). *Nier te koop, baarmoeder te huur. De wereldwijde handel in lichaamsmateriaal*. Amsterdam: Bert Bakker.

Goodman, A. (2014, 12 maart). *Lebanese mayor arrested in Spain, accused of attempted organ trafficking*. Geraadpleegd op <http://edition.cnn.com/2014/03/12/world/europe/spainlebanon-mayor-organ-allegations/>

Goodwin, M. (2006). *Black markets. The supply and demand of body parts*. New York: Cambridge University Press.

Inston, N.G., D. Gill, A. Al-Hakim & A.R. Ready (2005). Living paid organ transplantation results in unacceptably high recipient morbidity and mortality. *Transplant Proceedings*, 37(2), 560-562.

Jong, J. de (2014). *Orgaanhandel en mensenhandel met het oogmerk van orgaanverwijdering. Een verkennend onderzoek naar de betrokkenheid van Nederland en Europa*. Zoetermeer: Politie, Landelijke Eenheid.

Klaver, J., J. van der Leun & A. Schreijenberg (2013). *Vooronderzoek oneigenlijk gebruik Verblijfsregeling Mensenhandel*. Amsterdam: Regioplan.

KNMG (2012). *Handreiking Beroepsgeheim en politie/justitie* (herz. versie februari 2012). Geraadpleegd op <https://www.knmg.nl/pdf/beroepsgeheim-politie-justitie/>

Kranenburg, L. (2007). *Psychological and ethical aspects of living kidney donation* (Proefschrift Erasmus Universiteit Rotterdam).

Leiden, H.A. van, M.B.A. Heemskerk, E. de Buijzer, C.R. Smand, C.M.J. Busato & B.J.J.M. Haase-Kromwijk (samenst.) (s.d.). *Jaarverslag 2005 Nederlandse Transplantatie Stichting*. Leiden: Nederlandse Transplantatie Stichting.

Leiden, H.A. van, M.B.A. Heemskerk, E. de Buijzer, C.R. Smand, C.M.J. Busato & B.J.J.M. Haase-Kromwijk (samenst.) (s.d.). *Jaarverslag 2006 Nederlandse Transplantatie Stichting*. Leiden: Nederlandse Transplantatie Stichting.

Leiden, H.A. van, M.B.A. Heemskerk, C.M.J. Busato & B.J.J.M. Haase-Kromwijk (samenst.) (s.d.). *Jaarverslag 2007 Nederlandse Transplantatie Stichting*. Leiden: Nederlandse Transplantatie Stichting.

Leiden, H.A. van, M.B.A. Heemskerk, B. Diepstraten-Goddijn & B.J.J.M. Haase-Kromwijk (samenst.) (s.d.). *Jaarverslag 2009 Nederlandse Transplantatie Stichting*. Leiden: Nederlandse Transplantatie Stichting.

Leiden, H.A. van, M.B.A. Heemskerk, B. Diepstraten-Goddijn & B.J.J.M. Haase-Kromwijk (samenst.) (s.d.). *Jaarverslag 2010 Nederlandse Transplantatie Stichting*. Leiden: Nederlandse Transplantatie Stichting.

Leiden, H.A. van, M.B.A. Heemskerk, B. Goddijn & B.J.J.M. Haase-Kromwijk (samenst.) (s.d.). *Jaarverslag 2008 Nederlandse Transplantatie Stichting*. Leiden: Nederlandse Transplantatie Stichting.

Leiden, H. van, M. Heemskerk, A. Oppelaar, R. Severens, J. Reiger & B. Haase-Kromwijk (red.) (s.d.). *Jaarverslag 2013 Nederlandse Transplantatie Stichting*. Leiden: Nederlandse Transplantatie Stichting.

Leiden, H.A. van, M.B.A. Heemskerk, A. Oppelaar, E. Swinkels & B.J.J.M. Haase-Kromwijk (red.) (s.d.). *Jaarverslag 2012 Nederlandse Transplantatie Stichting*. Leiden: Nederlandse Transplantatie Stichting.

Leiden, H. van, M. Heemskerk, R. Severens, J. Reiger & B. Haase-Kromwijk (red.) (s.d.). *Jaarverslag 2014 Nederlandse Transplantatie Stichting*. Leiden: Nederlandse Transplantatie Stichting.

Leiden, H.A. van, M.B.A. Heemskerk, E. Swinkels & B.J.J.M. Haase-Kromwijk (red.) (s.d.). *Jaarverslag 2011 Nederlandse Transplantatie Stichting*. Leiden: Nederlandse Transplantatie Stichting.

Leun, J. van der & L. Vervoorn (2004). *Slavernij-achtige uitbuiting in Nederland. Een inventariserende literatuurstudie in het kader van de uitbreiding van de strafbaarstelling van mensenhandel*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Lundin, S. (2011, 22 juni). *The great organ bazaar*. Geraadpleegd op <https://www.project-syndicate.org/commentary/the-great-organ-bazaar>

Malakoutian, T., M.S. Hakemi, A.A. Nassiri, M. Rambod, A.N. Haghighi, B. Broumand et al. (2007). Socioeconomic status of Iranian living unrelated kidney donors: A multicenter study. *Transplant Proceedings*, 39(4), 824-825.

Mendoza, R.L. (2010). Colombia's organ trade: Evidence from Bogota and Medellin. *Journal of Public Health*, 18(4), 375-384.

Mendoza, R.L. (2011). Price deflation and the underground organ economy in the Philippines. *Journal of Public Health*, 33(1), 101-107.

Moniruzzaman, M. (2012). "Living cadavers" in Bangladesh: Bioviolence in the human organ bazaar. *Medical Anthropology Quarterly*, 26(1), 69-91.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel (2007). *Mensenhandel. Vijfde rapportage van de Nationaal Rapporteur*. Den Haag: BNRM.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel (2009). *Mensenhandel. Zevende rapportage van de Nationaal Rapporteur*. Den Haag: BNRM.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel (2012). *Mensenhandel met het oogmerk van orgaanverwijdering en gedwongen commercieel draagmoederschap*. Den Haag: BNRM.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2014). *Mensenhandel in en uit beeld II. Cijfermatige rapportage 2008-2012*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.

Nullis-Kapp, C. (2004). Organ trafficking and transplantation pose new challenges. *Bulletin of the World Health Organization*, 82(2), 639-718.

Orgaanhandel bij bootvluchteling (2014,18 september). Geraadpleegd op 26 september 2014, op <http://nos.nl/artikel/699954-orgaanhandel-bij-bootvluchteling.html>

OSCE, Office of the Special Representative and Co-ordinator for Combating Trafficking in Human Beings (2013). *Trafficking in human beings for the purpose of organ removal in the OSCE region: Analysis and findings* (Occasional Paper Series no. 6). Vienna: OSCE.

Paguirigan, M.S. (2012). Sacrificing something important: The lived experience of compensated kidney donors in the Philippines. *Nephrology Nursing Journal*, 39(2), 107-117.

Pascalev, A., J. de Jong, F. Ambagtsheer, S. Lundin, N. Ivanovski, N. Codreanu et al. (2013). *Trafficking in human beings for the purpose of organ removal. A comprehensive literature review*. Geraadpleegd op de website van het HOTT-project: <http://hottproject.com/userfiles/HOTTProject-TraffickinginHumanBeingsforthePurposeofOrganRemoval-AComprehensiveLiteratureReview-OnlinePublication.pdf>

Pearson, E. (2004). *Coercion in the kidney trade? A background study on trafficking in human organs worldwide* (Sector Project against Trafficking in Women). Eschborn: Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit.

Politierechter gelooft niet in illegale orgaanhandel na aanbieden nier op Marktplaats (2015, 8 mei). Geraadpleegd op <http://www.blikopnieuws.nl/2015/politierechter-gelooft-niet-in-illegale-orgaanhandel-na-aanbieden-nier-op-marktplaats>

Post, I. (2011, 10 juni). Je nier of je lever: Handel in organen. *Metro*. Geraadpleegd op <http://www.metronieuws.nl>

Raad van Europa (2002). Kaderbesluit van de Raad van 19 juli 2002 inzake bestrijding van mensenhandel. *Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen*, 45(L 203).

Raad voor de Volksgezondheid & Zorg (2007). *Financiële stimulering van orgaandonatie. Een ethische verkenning* (Signalering ethiek en gezondheid 2007/3). Den Haag: Centrum voor ethiek en gezondheid.

Radcliffe Richards, J. (2012). *The ethics of transplants. Why careless thought costs lives*. Oxford: Oxford University Press.

Sahuquillo, M.R. & J. Duva (2014, 12 maart). Five arrested in Spain's first case of human organ trafficking. *El Pais*. Geraadpleegd op <http://elpais.com/>

Scheper-Hughes, N. (2000). The global traffic in human organs. *Current Anthropology*, 41(2), 191-224.

Scheper-Hughes, N. (2002). The end of the body: Commodity fetishism and the global traffic in organs. *SAIS Review*, 22(1), 61-80.

Scheper-Hughes, N. (2011). Mr Tati's holiday and João's safari - seeing the world through transplant tourism. *Body and Society*, 17(2-3), 55-92.

Schravendijk, S. van (2006). *De handel in organen; stand van zaken en discussie. Een thesis over de internationale orgaanhandel, mensenhandel met het oogmerk van orgaanverwijdering, de betrokkenheid van Nederland(ers), en het ethische debat hieromtrent* (Masterthesis Universiteit Utrecht).

Shimazono, Y. (2007). The state of the international organ trade: A provisional picture based on integration of available information. *Bulletin of the World Health Organization*, 85(12), 901-980.

Surtees, R. (2008). Traffickers and trafficking in Southern and Eastern Europe: Considering the other side of human trafficking. *European Journal of Criminology*, 5(39), 39-68.

Tweede Kamer (1991-1992). *Kamerstuk 22358*, nr. 3.

Tweede Kamer (2003-2004). *Kamerstuk 29291*, nr. 3.

Tweede Kamer (2007-2008). *Aanhangsel Handelingen*, nr. 1741.

Tweede Kamer (2008-2009). *Kamerstuk* 28140, nr. 62.

Tweede Kamer (2011-2012). *Kamerstuk* 28140, nr. 82.

UNHCR (2000). *Protocol to prevent, suppress and punish trafficking in persons, especially women and children, supplementing the United Nations Convention against transnational organized crime*. Geraadpleegd op <http://www.unhcr.org/uk/protection/migration/49632379a/331-protocol-prevent-suppress-punish-trafficking-persons-especially-women.html>

UNODC (2012). *Global Report on Trafficking in Persons 2012* (United Nations publication, Sales No. E.13.IV.1).

Vermot-Mangold, R.-G. (2003). *Trafficking in organs in Europe* (Report. Parliamentary Assembly, Social, Health and Family Affairs Committee). S.I.: Council of Europe.

Working Group on Incentives for Living Donation (2012). Incentives for organ donation: Proposed standards for an internationally acceptable system. *American Journal of Transplantation*, 12(2), 306-312.

Yea, S. (2010). Trafficking in part(s): The commercial kidney market in a Manilla slum, Philippines. *Global Social Policy*, 10, 358-376.

Overige bronnen

Relevante wetgeving

Aanwijzing mensenhandel (2006)

Circulaire buitengewoon opsporingsambtenaar jo. Besluit BOA's

Vreemdelingencirculaire (2000)

www.nctv.nl

www.transplantatiestichting.nl

CoMensha

Inspectie voor de Gezondheidszorg

Nederlandse Transplantatie Stichting

Schadefonds Geweldsmisdrijven

Stichting Meld Misdaad Anoniem

3.9 Vuurwapens en explosieven

Geraadpleegde deskundigen

Geïnterviewden

Organisatie	Functie	Aantal
Europol	Medewerker Focal Point Firearms	
Explosieven Opruimingsdienst Defensie	Medewerker inlichtingen	2
ILT-IOD	Onderzoeker	
Koninklijke Marechaussee	Teamleider	
NCTV	Medewerker	
NCTV	Teamleider	
Nederlands Forensisch Instituut	Forensisch onderzoeker	
Nederlands Forensisch Instituut	Teamleider	
Politie	Forensisch specialist	
Politie	Landelijk portefeuillehouder vuurwapens	
Politie	Liaison officer Zuidoost-Europa	
Politie	Operationeel expert intelligence	
Politie	Operationeel specialist A	4
Politie	Teamleider	
Politie	Teamleider hondengeleiders	
Politie	Teamleider recherche	

Leden klankbordgroep

Organisatie	Functie
onderzoeksbureau	Wetenschappelijk onderzoeker
Openbaar Ministerie	Officier van justitie
Politie	Strategisch analist

Literatuur

200 pistoletów, karabinów i amunicje znaleziono w garazu w Bytomiu. Do kogo należy?

(2015, 25 november). *Dziennik Zachodni*. Geraadpleegd op <http://www.dziennikzachodni.pl/>

Acht wapens verdwenen bij Defensie: Moord gepleegd met gestolen Glock (2016, 3 maart).

Geraadpleegd op <http://www.rtlnieuws.nl/nieuws/binnenland/acht-wapens-verdwenen-bij-defensie-moord-gepleegd-met-gestolen-glock>

Berkelder, N. & S. Sonnemans (2015, 5 december). Hoe blunder van drugsbaron Rob Zweekhorsts einde werd. *Algemeen Dagblad*. Geraadpleegd op <http://www.ad.nl/>

Blasic, P. (2015, 10 december). De Balkanroute als smokkelroute voor terroristisch wapentuig. *HP/De Tijd*. Geraadpleegd op <http://www.hpdetijd.nl/>

Boerman, F. & M. Bruinsma (2012). *De illegale handel in vuurwapens en explosieven. Verslag van een onderzoek voor het Nationaal dreigingsbeeld 2012*. Zoetermeer: KLPD, [Dienst IPOL].

Boerman, F., M. Grapendaal & A. Mooij (2008). *Nationaal dreigingsbeeld 2008. Georganiseerde criminaliteit*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.

Boerman, F., M. Grapendaal, F. Nieuwenhuis & E. Stoffers (2012). *Nationaal dreigingsbeeld 2012. Georganiseerde criminaliteit*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.

Bruinsma, M.Y. & J.A. Moors (2005). *Illegale vuurwapens. Gebruik, bezit en handel in Nederland 2001-2003*. Tilburg: IVA Beleidsonderzoek en advies.

Bundeskriminalamt (s.d.). *Waffenkriminalität. Bundeslagebild 2014*. Wiesbaden: Bundeskriminalamt.

Candea, S., J. Dahlkamp, J. Schmitt, A. Ulrich & W. Wiedmann-Schmidt (2016, 24 maart). The path to death: How EU failures helped Paris terrorists obtain weapons. *Der Spiegel*. Geraadpleegd op <http://www.spiegel.de/>

Charlton, C. (2015, 18 november). ISIS: 'The drink-can bomb we used to bring down Russian plane'. Gloating terrorists release picture of pineapple-juice device they claim was used to kill 224 people. *Daily Mail*. Geraadpleegd op <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3323900/Is-IED-used-Russian-jet-Egypt-ISIS-magazine-releases-picture-crude-device-claim-used-bomb-killed-224-people.html>

Council of the European Union (2013, 28 mei). *Draft Council conclusions on setting the EU's priorities for the fight against serious and organised crime between 2014 and 2017* (9849/13). Brussels: Council of the European Union.

Council of the European Union (2015). *Compilation of Member States comments on the Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Council Directive 91/477/EEC on control of the acquisition and possession of weapons* (15060/15, Interinstitutional file: 2015/0269 (COD)). Brussels: Council of the European Union.

Cox, J. (2015, 15 mei). *Dark web guns bust: Over a dozen arrested in undercover operation*. Geraadpleegd op https://motherboard.vice.com/en_us/article/dark-web-guns-bust-over-a-dozen-arrested-in-undercover-operation

Dienst Nationale Recherche Informatie (2004). *Nationaal dreigingsbeeld zware of georganiseerde criminaliteit. Een eerste proeve*. Zoetermeer: KLPD, Dienst Nationale Recherche Informatie.

Dijk, J.J.M. van & A.C.M. Spapens (2013). Transnational organized crime networks. In P. Reichel & J. Albanese (eds.), *Handbook of transnational crime and justice* (pp. 213-226). Thousand Oaks: Sage.

Duquet, N. & M. van Alstein (2016). *Guns for sale. The Belgian illicit gun market in a European perspective*. Brussel: Vlaams Vredesinstituut.

Eeckhaut, M. (2015, 23 september). Coulibaly kocht zijn wapen van een Belg. *De Standaard*. Geraadpleegd op <http://www.standaard.be/>

Elzendoorn, B. (2015, 15 juni). *Reconstructie van ramkraak op wapenwinkel The Gearshed in Kaatsheuvel in Bureau Brabant*. Geraadpleegd op <http://www.omroepbrabant.nl/?news/231190602/Reconstructie+van+ramkraak+op+wapenwinkel+The+Gearshed+in+Kaatsheuvel+in+Bureau+Brabant.aspx>

Ernst & Young & SIPRI (2014). *Study to support an Impact Assessment on a possible initiative related to improving rules on deactivation, destruction and marking procedures of firearms in the EU, as well as on alarm weapons and replicas*. Brussels: European Commission, Directorate-General Home Affairs.

European Commission (2015). *Implementing the European Agenda on Security: EU action plan against illicit trafficking in and use of firearms and explosives* (Communication from the Commission to the European Parliament and the Council; COM(2015) 624). Brussels: European Commission.

European Commission (2015). *Proposal for a directive of the European Parliament and of the Council amending Council Directive 91/477/EEC on control of the acquisition and possession of weapons* (COM(2015) 750). Brussels: European Commission. Geraadpleegd op <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52015PC0750>

Europees Parlement & Raad van de Europese Unie (2013). Verordening (EU) Nr. 98/2013 van het Europees Parlement en de Raad van 15 januari 2013 over het op de markt brengen en het gebruik van precursoren voor explosieven. *Publicatieblad van de Europese Unie*, L 39.

Europese Commissie (2015). *De Europese veiligheidsagenda uitvoeren: Actieplan van de EU ter bestrijding van de illegale handel in en het gebruik van vuurwapens en explosieven* (Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement en de Raad; COM(2015) 624). Brussel: Europese Commissie. Geraadpleegd op <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?qid=1475830572848&uri=CELEX:52015DC0624>

Europese Commissie (2015). Uitvoeringsverordening (EU) 2015/2403 van de Commissie van 15 december 2015 tot vaststelling van gemeenschappelijke richtsnoeren betreffende normen en technieken om te waarborgen dat onbruikbaar gemaakte vuurwapens voorgoed onbruikbaar zijn. *Publicatieblad van de Europese Unie*, L 333/62.

Europol (2010). *The threat of Outlaw Motorcycle Gangs (OMCGs) in South East Europe*. S.l.: Europol.

Europol (2013). *SOCTA 2013. EU Serious and Organised Crime Threat Assessment*. The Hague: Europol.

Europol (2014). *TE-SAT 2014. European Union Terrorism Situation and Trend Report*. The Hague: Europol.

Europol (2015). *Exploring tomorrow's organised crime*. The Hague: Europol.

Europol (2015). *Illegal firearms and firearms trafficking in the EU*. The Hague: Europol. (EU restricted).

Europol (2015). *Intra-EU trafficking in firearms* (Intelligence Notification). The Hague: Europol. (EU restricted).

Europol (2015). *Use of parcel forwarding services for the illegal trafficking of goods* (Early Warning Notification 2015/24). The Hague: Europol.

Ex-werknemers van wapenfabriek verdacht van illegale handel (2015, 1 juni). *De Standaard*. Geraadpleegd op <http://www.standaard.be/>

Ferwerda, H. (2016, 4 januari). 'Neem de daden van jeugdcriminelen vanaf eerste dag serieus' (Opinie). *Het Parool*. Geraadpleegd op <http://www.parool.nl/>

Ferwerda, H., T. Appelman & A. van Wijk (2013). *Met scherp schieten. Een onderzoek naar een aantal veiligheidsrisico's met betrekking tot de schietsport in Nederland*. Arnhem: Bureau Beke.

Gestolen wapens Druten hebben 'weinig energie' (2015, 19 februari). *De Gelderlander*. Geraadpleegd op <http://www.gelderlander.nl/>

Gobinet, P. (2011). *Significant surpluses. Weapons and ammunition stockpiles in South-east Europe*. Geneva: Small Arms Survey.

Hopkins, S. (s.d.). Al-Qaeda publishes recipe for easy-to-make bomb that would evade airport check that 'any determined Muslim can prepare'. *Daily Mail*. Geraadpleegd op <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2905276/Al-Qaeda-publishes-recipe-easy-make-bomb-evade-airport-check-determined-Muslim-prepare.html>

Jenzen-Jones, N.R. & G. Rice (2016). *The online trade of light weapons in Libya* (SANA Dispatch No. 6). Geneva: Small Arms Survey.

Jon-Ming, J.R. & T.S. de Zoete (2012). *Illegale handel in vuurwapens. Een onderzoek naar de aard en het logistieke proces van illegale vuurwapenhandel in de regio Amsterdam-Amstelland*. Amsterdam: Politie Amsterdam-Amstelland. (Intern document).

Kagie, S. (2012, 16 mei). *Vuurwapen gestolen tijdens Landmachtdagen Oirschot*. Geraadpleegd op <http://www.omroepbrabant.nl/?news/174431642/Vuurwapen+gestolen+tijdens+Landmachtdagen+Oirschot.aspx>

Kurpershoek, J. (2014). Vingerafdruk van explosieven. *Blaauw*, 10(8), 18-22.

Laan, S. van der (2015, 27 november). Italië onderschept lading Turkse wapens met bestemming België. *Elsevier*. Geraadpleegd op <http://www.elsevier.nl/buitenland/article/2015/11/itali-onderschept-lading-turkse-wapens-met-bestemming-belgi-2725401W/>

Laville, S. (2016, 21 april). UK gang bought guns from same shop as Charlie Hebdo terrorists. *The Guardian*. Geraadpleegd op <http://www.theguardian.com/>

LIEC (2015). *Integrale landelijke voortgangsrapportage Outlaw Motorcycle Gangs (OMG's)*. S.I.: LIEC.

Maalsté, N., P. Nijmeijer & M. Scholtes (2002). *De vuurwapengedetineerde aan het woord. Daderonderzoek naar achtergronden en motieven van vuurwapenbezit, vuurwapengebruik en vuurwapenhandel*. Den Haag: Ministerie van Justitie.

Malmö police worry about wave of violence (2015, 22 juni). Geraadpleegd op <http://www.thelocal.se/20150622/police-concerned-over-malm-wave-of-violence>

Ministerie van Buitenlandse Zaken (2016, 15 januari). *Informatievoorziening over nieuwe Commissievoorstellen* (Brief aan de Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, kenmerk

Minbuza-2016.30253). Geraadpleegd op https://www.eerstekamer.nl/bijlage/20160115/bnc_fiche_mededeling_eu_actieplan/document3/f=/vk0qmuaiqvot.pdf

Ministerie van Defensie (2013, 21 mei). *Weekoverzicht Defensie-operaties*. Geraadpleegd op <https://www.defensie.nl/actueel/nieuws/2013/05/21/weekoverzicht-defensie-operaties>

Ministerie van Veiligheid en Justitie (2009, 2 juli). *Start pilot Meldpunt Zelfgemaakte Explosieven*. Geraadpleegd op <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2009/07/02/start-pilot-meldpunt-zelfgemaakte-explosieven>

Ministerie van Veiligheid en Justitie (2015, 27 januari). *VKC verzoek lid Bontes over uitlatingen Burgemeester Van der Laan over wapens en open grenzen* (Brief aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, kenmerk 610807).

Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (2016). *Samenvatting Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 41, maart 2016*. Geraadpleegd op https://www.nctv.nl/binaries/samenvatting-dtn-41_tcm31-32602.pdf

National Shooting Sports Foundation (s.d.). *Don't lie for the other guy. The firearm industry's anti-straw purchasing program*. Geraadpleegd op <https://www.nssf.org/factsheets/PDF/strawPurchase.pdf>

Nederlanders wilden wapens kopen in Polen (2016, 16 maart). *Algemeen Dagblad*. Geraadpleegd op <http://www.ad.nl/>

Neef, C. (2012, 5 september). Russian arms legend in trouble: Bankrupt AK-47 maker puts hope in new guns. *Der Spiegel*. Geraadpleegd op <http://www.spiegel.de/>

Nieuwenhuis, F., P. Dedert & Th. Mulder (2016). *Cocaine. Politie interne rapportage voor het Nationaal dreigingsbeeld 2017*. (Politie Intern).

Nijmeegse juwelier overvallen met mitrailleurs (2013, 28 september). *De Gelderlander*. Geraadpleegd op <http://www.gelderlander.nl/>

'*Omwonenden plofkraak met automatisch vuurwapen bedreigd*' (2014, 21 augustus). Geraadpleegd op de website van AT5: <http://www.at5.nl/artikelen/133456/039omwonenden-plofkraak-met-automatisch-vuurwapen-bedreigd039>

Openbaar Ministerie (2015, 21 juli). *Ongekend grote wapenvondst in opslagruimte* (Persbericht). Geraadpleegd op <https://www.om.nl/actueel/nieuwsberichten/@90162/ongekend-grote/>

Politie (2014). *Gebruik en bezit van vuurwapens: Een onderzoek naar het gebruik en bezit van illegale vuurwapens en de aanpak binnen de Eenheid Amsterdam*. Amsterdam: Politie, Eenheid Amsterdam. (Intern document).

Politie (2015). *Illegale vuurwapenbezitters in het district Rotterdam-Zuid* (Masterscriptie Politieacademie). Apeldoorn: Politieacademie Apeldoorn. (Intern document).

Politie (2015). *Illegale vuurwapenhandel: Een onderzoek naar de verzending van illegale vuurwapens per post- en koeriersdienst* (Masterscriptie Politieacademie). Apeldoorn: Politieacademie Apeldoorn. (Intern document).

Politie vindt automatisch vuurwapen na kogelregen op coffeeshop (2013, 25 januari). Geraadpleegd op <http://www.blikopnieuws.nl/2013/politie-vindt-automatisch-vuurwapen-na-kogelregen-coffeeshop>

Prigg, M. (2014, 3 oktober). The assault rifle you can make at home: Inventor of 3D printed plastic gun reveals \$1200 'ghost gunner' milling machine to manufacture unlicensed rifles. *Daily Mail*. Geraadpleegd op <http://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-2779924/The-assault-rifle-print-home-Inventor-3D-printed-plastic-gun-reveals-1200-ghost-gunner-milling-machine-manufacture-unlicensed-rifles.html/>

Quekel, S. (2015, 27 januari). *Vermoorde Rinus Moerer uit Steenberghe stond op dodenlijst en 'moest boeten' voor mislukte drugsdeal*. Geraadpleegd op <http://www.omroepbrabant.nl/?-news/223735882Vermoorde+Rinus+Moerer+uit+Steenbergen+stond+op+dodenlijst+en+moest+boeten+voor+mislukte+drugsdeal.aspx>

Ree, H. de (2015, 20 oktober). De wapenconnectie Amsterdam-Hulten. *BN/DeStem*.

Richtlijn voor strafvordering ram- en plofkraken. *Staatscourant* 2014, 2270.

Samuel, H. (2015, 18 februari). Charlie Hebdo shootings: Automatic rifles used in Paris attacks traced to shop in Slovakia. *The Telegraph*. Geraadpleegd op <http://www.telegraph.co.uk/>

Schildkamp, V. & K. Voskuil (2015, 14 januari). 'Schoenenkoning' opgepakt in Kroatië om zware wapens. *Algemeen Dagblad*. Geraadpleegd op <http://www.ad.nl/>

Slachtofferhulp Nederland (s.d.). *Jaarverslag 2015. Focus op kwaliteit*. Utrecht: Slachtofferhulp Nederland.

Small Arms Survey (2015). *Small Arms Survey 2015. Weapons and the world*. Cambridge: Cambridge University Press.

Spapens, A.C. & M.Y. Bruinsma (2002). *Smokkel van handvuurwapens vanuit voormalige Oostbloklanden naar Nederland*. Tilburg: IVA Tilburg.

Stemerding, A. (2013, 15 december). *Weinig vuurwerkpost onderschept*. Geraadpleegd op <http://nos.nl/artikel/587011-weinig-vuurwerkpost-onderschept.html>

Tijssens, I. & C. van der Grijn [2016]. *Deelproject mensensmokkel. Input voor het NDB 2017*. S.l.: Ministerie van Defensie, Koninklijke Marechaussee. (Departementaal vertrouwelijk).

Tooms, B. (2016, 26 april). Marechaussee gaat te ver bij grenscontroles. *NRC Handelsblad*. Geraadpleegd op <http://www.nrc.nl/>

TV journalists try buying AK-47 on dark web, fail (2016, 20 mei). Geraadpleegd op http://motherboard.vice.com/read/tv-journalists-fail-to-buy-ak-47-on-dark-web-fail?utm_source=mbtwitter

Tweede Kamer (2012-2013). *Kamerstuk* 29911, nr. 79.

Tweede Kamer (2013-2014). *Aanhangsel Handelingen*, nr. 1326.

UNODC (2012). *Regional programme framework for South Eastern Europe 2012 – 2015*. S.l.: UNODC.

Veel wapens gestolen in Hoofddorp (2013, 29 maart). Geraadpleegd op <http://nos.nl/artikel/490086-veel-wapens-gestolen-in-hoofddorp.html>

Vlaams Vredesinstituut (2016). *Advies over de bestrijding van illegale vuurwapens in België*. Geraadpleegd op http://www.vlaamsvredesinstituut.eu/sites/vlaamsvredesinstituut.eu/files/files/20160107_advies_illegale_wapens_0.pdf

Vries, M. de (2008). *De illegale handel in vuurwapens en explosieven. Deelrapport Criminaliteitsbeeldanalyse 2007*. Driebergen: KLPD, Dienst Nationale Recherche.

Vries, M. de (2010). *Van 'the instrument of delivery' naar 'the actual agent of harm'. Munitie in het Nederlandse criminele milieu* (Politie & Wetenschap Verkenningen). S.l.: s.n.

Vugts, P. (2015, 19 januari). Van der Laan: 'Wapens makkelijker te krijgen door open Europese grenzen'. *Het Parool*. Geraadpleegd op <http://www.parool.nl/>

Vugts, P. (2015, 17 november). Huis en auto ex-crimineel Martin Kok beschoten. *Het Parool*. Geraadpleegd op <http://www.parool.nl/>

Wely, M. van & M. Muller (2015, 24 november). Drugs per post wereld in. *De Telegraaf*.

Willems, M. (2015, 15 maart). Landelijk platform vuurwapens stilzwijgend opgeheven. *NRC Handelsblad*. Geraadpleegd op <http://www.nrc.nl/>

Winter, J. & S. Weinberger (2014, 25 december). Al Qaeda claims new butt bomb. *The Intercept*. Geraadpleegd op <https://theintercept.com/2014/12/25/al-qaeda-claims-perfected-hidden-bomb/>

Overige bronnen

Circulaire Wapens en Munitie
Regeling Wapens en Munitie

Interne nota NCTV
Interne politiedocumenten en -analyses
Analyses en afstudeerscripties van recherchekundigen

Rechterlijke uitspraken

Editie NL koopt een Kalashnikov voor 2000 euro. *Editie NL*. Televisie-uitzending RTL4, 3 februari 2015

<http://arms.bg/en/index.html>

www.cbs.nl > StatLine

<http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs> > What We Do > Policies > Crisis & Terrorism > Explosives

www.nctv.nl

<http://www.seesac.org>

Documentatie van de Explosieven Opruimingsdienst Defensie
Justitiële Documentatie
Cijfermateriaal van het Nederlands Forensisch Instituut
Nationaal Bom Data Centrum
Registraties van vuurwapenexperts in vier politie-eenheden

BVH (bedrijfsprocessensysteem van de politie)

CSV-manager

HKS (politie-systeem)

LURIS (landelijk registratiesysteem voor rechtshulpverzoeken): rechtshulpverzoeken tussen 2012 en 2015

LZOZ (database van het OM)

Summ-IT (politie-registratiesysteem)

TRIS (Technisch Recherche Informatie Systeem)

Opsporingsonderzoeken

Politiële onderzoeksdossiers

3.10 Kinderpornografie

Geraadpleegde deskundigen

Geïnterviewden

Organisatie	Functie	Aantal
Europol	Strategisch analist	
Europol	Teamleider FP Twins	
Interpol, afdeling Kinderporno & kinderseksstoerisme	Operationeel specialist	2
LZPKK	Operationeel specialist	2
National Center for Missing and Exploited Children (NCMEC)	Teamleider	
Virtual Global Taskforce	Deelnemend partnerland	

Deelnemers brainstormsessie

Organisatie	Functie	Aantal
Interpol	Operationeel specialist D	
Politie, TBKK Landelijke Eenheid	Operationeel specialist A	2
Politie, TBKK Landelijke Eenheid	Operationeel specialist B	4
Politie, TBKK Landelijke Eenheid	Operationeel specialist C	
Politie, TBKK Landelijke Eenheid	Teamleider	

Leden klankbordgroep

Organisatie	Functie
LZPKK	Programmamanager
Meldpunt Kinderporno	Voorzitter
Openbaar Ministerie	Landelijk officier van justitie kinderpornografie
Open Universiteit, Noordelijke Hogeschool	Hoogleraar Cybercrime
Politie, TBKK Landelijke Eenheid	Teamleider

Literatuur

Aanwijzing kinderpornografie (Artikel 240b sr) (2010A025). *Staatscourant* 2010, 19121.

Babchishin, K., R. Hanson & C. Hermann (2011). The characteristics of online sex offenders: A meta-analysis. *Sexual Abuse*, 23(1), 92-123.

Babchishin, K., R. Hanson & H. VanZuylen (2015). Online child pornography offenders are different: A meta-analysis of the characteristics of online and offline sex offenders against children. *Archives of Sexual Behavior*, 44(1), 45-66.

Balfe, M., B. Gallagher, H. Masson, S. Balfe, R. Brugha & S. Hackett (2015). Internet child sex offenders' concerns about online security and their use of identity protection technologies: A review. *Child Abuse Review*, 24(6), 427-439.

Beitchman, J.H., K.J. Zucker, J.E. Hood, G.A. daCosta & D. Akman (1991). A review of the long-term effects of child sexual abuse. *Child abuse & neglect*, 16(1), 101-118.

Beitchman, J.H., K.J. Zucker, J.E. Hood, G.A. daCosta & D. Akman (1991). A review of the short-term effects of child sexual abuse. *Child abuse & neglect*, 15(4), 537-556.

Bernaards, F., E. Monsma & P. Zinn (2012). *High Tech Crime. Criminaliteitsbeeldanalyse 2012*. Driebergen: KLPD, Dienst Nationale Recherche.

Boerman, F., M. Grapendaal, F. Nieuwenhuis & E. Stoffers (2012). *Nationaal dreigingsbeeld 2012. Georganiseerde criminaliteit*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.

Bruggen, M. van der (2015). Een beschouwing van de ontwikkeling van het internet en cybercriminaliteit en de gevolgen hiervan voor de internationale bestrijding van digitale kinderporno. *Tijdschrift voor Criminologie*, 57(2), 242-259.

CEOP (2013). *Threat assessment of child sexual exploitation and abuse*. London: CEOP.

Cohen-Almagor, R. (2015). Netcitizenship: Addressing cyberevenge and sexbullying. *Journal of applied ethics and philosophy*, 7, 14-23.

Commissie Onderzoek Zedenzaak Amsterdam (2011). *Rapport onafhankelijke Commissie Onderzoek Zedenzaak Amsterdam*. Amsterdam: s.n.

Defence for Children - ECPAT (2013). *Protection of children against sexual exploitation in tourism*. Leiden: Defence for Children - ECPAT.

Elliott, I., A. Beech, R. Mandeville-Norden & E. Hayes (2009). Psychological profiles of internet sexual offenders: Comparisons with contact sexual offenders. *Sexual Abuse*, 21(1), 76-92.

EOKM (2016). *Meldpunt Kinderporno op Internet. Jaarverslag 2015*. Amsterdam: EOKM.

Ericsson (2015, juni). *Ericsson mobility report. On the pulse of the networked society*. Stockholm: Ericsson. Geraadpleegd op <https://www.ericsson.com/res/docs/2015/ericsson-mobility-report-june-2015.pdf>

EU Kids Online (s.d.). *EU Kids Online. Findings, methods, recommendations*. Geraadpleegd op <http://eprints.lse.ac.uk/60512/>

Europol (2014). *The Internet Organised Crime Threat Assessment (iOCTA) 2014*. The Hague: Europol.

Europol (2015). *The Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) 2015*. The Hague: Europol.

Europol, European Cybercrime Centre (2015). *Virtual Global Taskforce child sexual exploitation environmental scan 2015* (Public version). <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/2015-vgt-child-sexual-exploitation-environmental-scan>

Foothills Child Advocacy Center (s.d.). *The impact of child pornography on victims*. Charlottesville, VA: Foothills Child Advocacy Center. Geraadpleegd op http://www.foothillscac.org/uploads/9/9/2/1/9921414/the_impact_of_child_pornography_on_victims.pdf

Graaf, H. de & J. Kerstens (2015). Ervaringen van jongeren met seksualiteit op internet: Resultaten van het onderzoek Jeugd & Cybersafety. *Tijdschrift voor Jeugdgezondheidszorg*, 47(5), 87-91.

Haan, J. de (2010). *NL Kids online. Nieuwe mogelijkheden en risico's van internetgebruik door jongeren*. Den Haag: SCP.

Hawke, A. & A. Raphael (2016). *Offenders on the move. Global study on sexual exploitation in travel and tourism 2016*. Bangkok: ECPAT International.

Hoge Raad der Nederlanden (2015). *Ook geschilderde kinderporno strafbaar*. Geraadpleegd op <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Hoge-Raad-der-Nederlanden/Nieuws/Paginas/Ook-geschilderde-kinderporno-strafbaar.aspx>

Inhope (2015). *Annual report 2013 2014*. Amsterdam: Inhope.

International Centre for Missing & Exploited Children (2014). *The digital economy: Potential, perils and promises. A report of the Digital Economy Task Force*. Alexandria, VA: ICMEC.

Internet Watch Foundation (with Microsoft) (2015). *Emerging Patterns and Trends Report #1. Youth-produced sexual content*. Geraadpleegd op <https://www.iwf.org.uk>

Jonas, K.J. (2015). *Incidental child sex offenders – characteristics, behavior and facilitating factors. Exploratory research in the South East Asian Region* (Concept).

Justis (2016). *Verklaring Omtrent het Gedrag*. Geraadpleegd op <https://www.justis.nl/producten/vog/faq/faq-over-screening-kinderopvang/>

Kemp, S. (2015). *Digital, social & mobile in 2015. We Are Social's compendium of global digital statistics*. Geraadpleegd op <http://wearesocial.com/uk/special-reports/digital-social-mobile-worldwide-2015>

Kerstens, J. & W. Stol (red.) (2012). *Jeugd en cybersafety. Online slachtoffer- en ouderschap onder Nederlandse jongeren*. Den Haag: Boom Lemma.

Ketterij, B. van de (2015). *Hoe actief zijn we op social media? De statistieken op een rij [infographic]*. Geraadpleegd op <https://www.frankwatching.com/>

Kreekel, A. (2015, 24 april). Buurt houdt wake tegen pedofiel Sytze van der V. *Algemeen Dagblad*. Geraadpleegd op <http://www.ad.nl/>

Leukfeldt, E.R., J. Jansen & W.P. Stol (2014). Child pornography, the Internet and juvenile suspects. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 36(1), 3-13.

- Marinos, L., A. Belmonte & E. Rekleitis (2016). *ENISA Threat Landscape 2015*. Heraklion: ENISA.
- Middleton, D., R. Mandeville-Norden & E. Hayes (2009). Does treatment work with internet sex offenders? Emerging findings from the Internet Sex Offender Treatment Programme (i-SOTP). *Journal of Sexual Aggression*, 15(1), 5-19.
- Moerenhout, L. (2012). *Kinderpornografie. Verslag van een onderzoek voor het Nationaal dreigingsbeeld 2012*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.
- Moerenhout, L. (2013). *Kindersekstoerisme*. S.I.: Politie. (Politie Zeer vertrouwelijk).
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2014). *Op goede grond. De aanpak van seksueel geweld tegen kinderen*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2016). *Ontucht voor de rechter. Deel 1: De zaken*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.
- Ogas, O., & S. Gaddam (2012). *A billion wicked thoughts. What the Internet tells us about sexual relationships*. New York: Plume.
- Owen, G. (2015). *Over 80 percent of Dark-Web visits relate to pedophilia, study finds*. Geraadpleegd op <https://www.wired.com/2014/12/80-percent-dark-web-visits-relate-pedophilia-study-finds/>
- Rutgers (2014, 2 oktober). *Onderzoek sexting bevestigt noodzaak weerbaarheidscampagne jongeren* (Persbericht). Geraadpleegd op <http://www.rutgers.nl/nieuws-opinie/nieuwsarchief/persbericht-onderzoek-sexting-bevestigt-noodzaak-weerbaarheidscampagne>
- Rutgers WPF (2014). *Whitepaper Jeugd en seks online*. Geraadpleegd op http://www.rutgers.nl/sites/rutgersnl/files/PDF/DEF_Whitepaper_jeugd_en_seks_online_0.pdf
- Seto, M.C., R.K. Hanson & K.M. Babchishin (2011). Contact sexual offending by men with online sexual offenses. *Sexual Abuse*, 23(1), 124-145.
- Seto, M.C., C.A. Hermann, C. Kjellgren, G. Priebe, C.G. Svedin & N. Långström (2015). Viewing child pornography: Prevalence and correlates in a representative community sample of young Swedish men. *Archives of Sexual Behavior*, 44(1), 67-79.
- Smid, W. (2014). *Sex offender risk assessment in the Netherlands. Towards a risk need responsivity oriented approach* (Proefschrift Universiteit van Amsterdam). Geraadpleegd op <http://hdl.handle.net/11245/1.417652>
- Smid, W., K. Schepers, J.H. Kamphuis, S. van Linden & S. Bartling (2015). Prioritizing child pornography notifications: Predicting direct victimization. *Sexual Abuse*, 27(4), 398-413.
- Sonck, N. & J. de Haan (2011). *Kinderen en internetrisico's. EU Kids Online onderzoek onder 9-16-jarige internetgebruikers in Nederland*. Den Haag: SCP. Geraadpleegd op http://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2011/Kinderen_en_internetrisico_s
- Sportclubs nemen geen risico en willen louter 'nette' vrijwilligers* (2016, 14 mei). Geraadpleegd op <http://nos.nl/l/2104927>
- Verdrag van de Raad van Europa inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik; Lanzarote, 25 oktober 2007. *Tractatenblad* 2008, 58.

Webster, S., J. Davidson & A. Bifulco (eds.) (2015). *Online offending behaviour and child victimization: New findings and policy*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Wet van 12 juni 2009 tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht, Wetboek van Strafvordering en enkele aanverwante wetten in verband met de strafbaarstelling van het deelnemen en meewerken aan training voor terrorisme, uitbreiding van de mogelijkheden tot ontzetting uit het beroep als bijkomende straf en enkele andere wijzigingen. *Staatsblad* 2009, 245.

Wet van 13 juli 2002 tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en de Gemeentewet (partiële wijziging zedelijkheidswetgeving). *Staatsblad* 2002, 388.

Woodrow Wilson School of Public and International Affairs & Brookings Institution (2009). *Preventing child maltreatment* (The Future of Children, vol. 19, no. 2). Geraadpleegd op http://www.futureofchildren.org/publications/docs/19_02_FullJournal.pdf

Overige bronnen

Wetboek van Strafrecht

Maandelijkse interne voortgangsrapportages van operationeel KST-liaisons en strategisch KST-liaison, juni 2014 - juni 2015 (KST: kinderseksstoerisme)

www.cbs.nl > StatLine. Geraadpleegd op 2 maart 2016
www.vgt.com

FBI: 'Law Enforcement Sensitive' informatie uit 2013, 2014 en 2015
NPKK (Nationaal Programma ter bestrijding van Kinderpornografie en Kinderseksstoerisme):
'Law Enforcement Sensitive' documentatie uit 2013 en 2015

Politiedatabronnen, waaronder:

- Eclips
- HKS
- Landelijke Zicht-op-Zakenlijst (LZOZ) inzake kinderpornografie en kinderseksstoerisme
- Summ-IT (politiregistratiesysteem)

3.11 Vals geld

Geraadpleegde deskundigen

Leden klankbordgroep

Organisatie	Functie
Politie, Landelijke Eenheid, DLIO, Team Analyse en Onderzoek	Operationeel specialist C
Politie, Landelijke Eenheid, DLIO, Team Analyse en Onderzoek	Operationeel specialist D
Politie, Landelijke Eenheid, DLIO, afdeling vals geld/counterfeit money	Operationeel specialist C

Literatuur

Directeur Deutsche Bank voorspelt einde cash binnen 10 jaar (2016, 24 januari). Geraadpleegd op <https://www.security.nl/posting/458705?Directeur+Deutsche+Bank+voorspelt+einde+cash+binnen+10+jaar>

Europol (2014). *Report on euro counterfeiting 2013* (Knowledge product Doc No 696935v1). The Hague: Europol. (Europol Unclassified, Basic Protection Level).

Europol, Forgery of Money Unit (2013). *Report on euro counterfeiting 2012* (Knowledge product Doc No 668422v1). The Hague: Europol. (Europol Unclassified, Basic Protection Level).

Europol, Forgery of Money Unit (2015). *Report on euro counterfeiting 2014* (Knowledge product Doc No 753339v4). The Hague: Europol. (Europol Unclassified, Basic Protection Level).

Noort, W. van (2016, 2 april). Blockchain: Vertrouwen via een app. *NRC Handelsblad*.

Noort, W. van (2016, 2 april). Contant geld is niet alleen voor criminelen belangrijk. *NRC Handelsblad*.

Photoshop en vals geld [Discussie]. Geraadpleegd op <http://forum.belgiumdigital.com/f16/photoshop-en-vals-geld-76203.html>

Soons, L. (s.d.). BlockChain. Geraadpleegd op <http://www.bestebank.org/blockchain/>

Veel meer valse eurobiljetten in Nederland (2016, 22 januari). Geraadpleegd op <http://nos.nl/artikel/2081995-veel-meer-valse-eurobiljetten-in-nederland.html>

Zuidam, R. van (2015). *Bitcoin en de toekomst van bankieren*. Geraadpleegd op <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/pdf/2016/04/Bitcoin-en-de-toekomst-van-bankieren-28-10-2015.pdf>

Overige bronnen

Wetboek van Strafrecht

www.betalvereniging.nl

www.dnb.nl

<https://www.pin.nl> > Actueel > Kerncijfers

<http://watisblockchain.nl>

3.12 Matchfixing en illegale kansspelen

Geraadpleegde deskundigen

Geïnterviewden

Organisatie	Functie	Aantal
Europol	Medewerker	
FIOD	Medewerker	2
Kansspelautoriteit	Medewerker	
KNVB	Medewerker	
ngo	Onderzoeker	
OM, Functioneel Parket	Medewerker	
Politie	Medewerker	6
universiteit	Wetenschappelijk onderzoeker	2

Leden klankbordgroep

Organisatie	Functie
FIOD	Teamleider FIOD-SOI
Kansspelautoriteit	Senior analist
OM, Functioneel Parket	Projectadviseur matchfixing en illegale kansspelen
Politie, Eenheid Rotterdam	Beleidsadviseur portefeuille Voetbal en Matchfixing
Politie, Eenheid Rotterdam	Operationeel expert intelligence (matchfixing)
Politie, Landelijke Eenheid	Hoofd Centraal Informatiepunt Voetbal
Tilburg University	Hoogleraar Criminologie

Literatuur

4 tips van meester-matchfixer Paul Rooij hoe je rijk wordt met voetbal (2015, 23 april). Geraadpleegd op <http://quotenet.nl>

Aanhoudingen voor matchfixingschandaal in e-sports (2016, 25 april). Geraadpleegd op <http://nos.nl/op3/artikel/2101467-aanhoudingen-voor-matchfixingschandaal-in-e-sports.html>

Aarts, A. (2011, 11 oktober). Young Boys Club onder verdenking van illegaal pokeren, hennephandel en witwassen - Club van dubieuze praktijken. *De Gelderlander*.

Als ik geweten had welk risico ik liep, had ik het nooit gedaan (2014, 16 april). *De Gelderlander*.

ANP (2016, 4 maart). *Gerechtshof bepaalt dat poker een kansspel is*. Geraadpleegd op <http://www.nu.nl/binnenland/4225032/gerechtshof-bepaalt-poker-kansspel.html>

Banks, J. (2014). *Online gambling and crime. Causes, controls and controversies*. Abingdon: Routledge.

The beautiful game is turning ugly: How football match-fixing has become a multi-billion pound industry for the mafia, Chinese gangsters and Russian crooks... and FIFA is powerless to stop it (2013, 12 februari). *Daily Mail*. Geraadpleegd op <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2277707/The-beautiful-game-turning-ugly-How-football-match-fixing-multi-billion-pound-industry-mafia-Chinese-gangsters-Russian-crooks-FIFA-powerless-stop-it.html>

Bekende loterijen misbruikt voor fraude (2014, 14 mei). Geraadpleegd op <http://radar.avrotros.nl/nieuws/detail/bekende-loterijen-misbruikt-voor-fraude/>

Berenschot, G. (2012, 24 januari). *Sport zuiver*. Geraadpleegd op <http://www.sportknowhowxl.nl/nieuws-en-achtergronden/open-podium/item/86999/>

Berenschot, G. (2016). *Matchfixing, fraude en corruptie in sport*. Position paper voor rondetafelgesprek Matchfixing, fraude en corruptie binnen de sport, 15 februari 2016.

Betfair (s.d.). In *Wikipedia*. Geraadpleegd op 12 april 2016, op <https://nl.wikipedia.org/wiki/Betfair>

Bieleman, B., S. Biesma, A. Kruize, C. Zimmerman, M. Boendermaker, R. Nijkamp et al. (2011). *Gokken in kaart. Tweede meting aard en omvang kansspelen in Nederland*. Groningen: Intraval.

Björkell, S. (2010, 5 februari). *De loterij en gokken in China*. Geraadpleegd op <http://nl.gbtimes.com/wereld/de-loterij-en-gokken-china>

Boer, H. den (2014, 29 oktober). *Dromen van Camp Nou: De handel in jonge Afrikaanse voetballers. De Groene Amsterdammer*.

Boerman, F., M. Grapendaal, F. Nieuwenhuis & E. Stoffers (2012). *Nationaal dreigingsbeeld 2012. Georganiseerde criminaliteit*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.

Bogdanich, W., J. Glanz & A. Armendariz (2015, 15 oktober). Cash drops and keystrokes: The dark reality of sports betting and daily fantasy games. *The New York Times*. Geraadpleegd op <http://www.nytimes.com/>

Boniface, P., S. Lacarriere, P. Verschuuren, A. Tuillon, D. Forrest, J.-M. Icard et al. (2012). *Sports betting and corruption. How to preserve the integrity of sport*. S.l.: s.n.

Bozkurt, E. (2012, 17 september). "Match fixing and fraud in sport: Putting the pieces together". Geraadpleegd op www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201209/20120925ATT52303/20120925ATT52303EN.pdf

Bruin, D. de, M. Fris, R. Braam & H. Verbraeck (2008). *Kansspelen in andere aarde. Een onderzoek naar kansspelproblematiek onder allochtone Nederlanders*. Utrecht: CVO.

CBS (2014). *Nationale rekeningen. Revisie 2010*. Den Haag: CBS.

Celstraf voor beurshandelaar die miljoenen van klanten vergokte (2016, 8 maart). *Het Financieele Dagblad*. Geraadpleegd op <https://fd.nl/>

Council of Europe (2011). *Recommendation CM/Rec(2011)10 of the Committee of Ministers to member states on promotion of the integrity of sport against manipulation of results, notably match-fixing*.

Cox, S. (2015, 22 april). *Why tennis 'courtsiding' was my dream job*. Geraadpleegd op <http://www.bbc.com/news/magazine-32402945>

Dekker, M. & E. van Steenberghe (2016, 16 februari). Miljoenen verdienen vanuit Singapore; Matchfixing Wilson Raj Perumal beïnvloedde veel duels. *NRC Handelsblad*.

Demir, I. & K. Karademir (2013). Catching sports cheaters: An example of successful police operations. In M.R. Haberfeld & D. Sheehan (eds.), *Match-fixing in international sports. Existing processes, law enforcement, and prevention strategies* (pp. 331-348). Cham: Springer.

Digital credential (s.d.). In *Wikipedia*. Geraadpleegd op 28 januari 2016, op https://en.wikipedia.org/wiki/Digital_credential

Dongen, M. van & W. Feenstra (2014, 19 januari). Game, set en match. Zo gefixt; Tennis is kwetsbaar voor mogelijke omkoping: Fixers moeten maar met één speler zaken doen. *De Morgen*.

Dongen, M. van & W. Feenstra (2014, 5 april). Win-winsituatie matchfixing. Hoe vanuit Singapore het voetbal wordt gemanipuleerd. *de Volkskrant*.

Dongen, M. van & W. Feenstra (2016, 15 februari). KNVB: Matchfixing eredivisie bewezen. *de Volkskrant*.

Driessen, C. (2016, 26 maart). De gokhal van Europa. *NRC Handelsblad*. Geraadpleegd op www.nrc.nl/

Duren, I. van (2014). 'Matchfixing stopt niet bij de grens'. Hoogleraar Marjan Olfers laakt naïeve opstelling in Nederland. *Voetbal International*, 49(44), 46-49.

Electronic sport (s.d.). In *Wikipedia*. Geraadpleegd op 7 april 2016, op https://nl.wikipedia.org/wiki/Electronic_sport

Eredivisie fraudevrij? Niet meer (2016, 15 februari). *NRC Handelsblad*.

ESSA (s.d.). *ESSA Q4 2015 integrity report*. Geraadpleegd op <http://www.eu-ssa.org/wp-content/uploads/QR4-BROCHURE-WEB.pdf>

Europol (2014, 12 december). *Human trafficking network engaged in sexual exploitation targeted in Austria* (Press release). Geraadpleegd op <https://www.europol.europa.eu/content/human-trafficking-network-engaged-sexual-exploitation-targeted-austria>

Europol (2016, 12 januari). *International action against DD4BC cybercriminal group* (Press release). Geraadpleegd op <https://www.europol.europa.eu/content/international-action-against-dd4bc-cybercriminal-group>

Europol: Investigators identify 380 fixed football matches (2013, 4 februari). *The Guardian*.

Fantasy sport (s.d.). In *Wikipedia*. Geraadpleegd op 25 april 2016, op https://en.wikipedia.org/wiki/Fantasy_sport

FATF (2009). *Money laundering through the football sector*. Geraadpleegd op <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/ML%20through%20the%20Football%20Sector.pdf>

Feenstra, W. (2013, 6 februari). Wat een fout van de keeper (of fix). *de Volkskrant*.

Feenstra, W. & M. van Dongen (2015, 17 januari). Goksyndicaat fixe duels Willem II. Het toneelstukje van Ajax tegen Willem II. *de Volkskrant*.

Feenstra, W. & M. van Dongen (2015, 3 oktober). Wedstrijd VVV gefixt door Singaporees goksyndicaat. *de Volkskrant*.

Feltes, T. (2013). Match fixing in Western Europe. In M. Haberfeld & D. Sheehan (eds.), *Match-fixing in international sports* (pp. 15-30). Cham: Springer.

FIFPro (2012). *FIFPro Black Book Eastern Europe. The problems professional footballers encounter: research*. Hoofddorp: FIFPro.

FIOD rolt illegale toto op (2015, 18 februari). *Algemeen Dagblad*.

Forrest, B. (2014). *Duister spel. Matchfixing in het internationale voetbal*. Houten: Spectrum.

Forrest, D. (2013). Match fixing: An economics perspective. In M. Haberfeld & D. Sheehan (eds.), *Match-fixing in international sports* (pp. 177-197). Cham: Springer.

Fors meer gokcafés dicht in Amsterdam (2016, 21 januari). *Trouw*.

Goeijen, F. de (2015, 1 december). Iedere beweging van speler vastleggen. *De Twentsche Courant Tubantia*.

Gokwaakhond roept hulp in van illegale spelers (2015, 31 december). *Trouw*.

Green, Chr. (2016, 7 april). Gambling in football: Premier League players underperform due to betting habits, research finds. *The Independent*. Geraadpleegd op <http://www.independent.co.uk/>

Hee, S. van der (2015, 30 april). Matchfixer Paul R. hoeft in Duitsland niet de gevangenis in. *NRC Handelsblad*.

Heuvel, J. van den (2014, 25 april). Voetbalcrimineel 'bodyguard' Ajax. *De Telegraaf*.

Hill, D. (2009). *Doorgestoken kaart. Voetbal en georganiseerde misdaad* (Vertaald uit het Engels: *The fix*, 2008). Nijmegen: Sylfaen.

Hill, D. (2015, 9 september). *The ghosts fixed the match*. Geraadpleegd op http://www.playthegame.org/news/news-articles/2015/0068_the-ghosts-fixed-the-match/

Homburg, G.H.J. & E. Oranje (2009). *Aard en omvang van illegale kansspelen in Nederland*. Amsterdam: Regioplan Beleidsonderzoek.

Huisman, Ch. (2016, 17 februari). Justitie Curaçao: Schotte was marionet van gokbaas. *de Volkskrant*.

Huisman, E. (2016, 12 februari). Lobby over kansspelen via de rechtszaal. *de Volkskrant*. Geraadpleegd op <http://www.volkskrant.nl/>

Illegale gokzuilen zijn in cafés in heel Nederland te vinden (2013, 6 december). *Algemeen Dagblad*.

Illegale toto diep geworteld in Nederland (2015, 18 februari). *De Telegraaf*.

Jansen, J. (2016, 19 januari). Matchfixing rukt op. Oud-topvoetballer in mangel bij criminelen om gokschulden. *De Telegraaf*.

Jeuring, F. (2014, 17 januari). Botoxbehandeling als de ballen goed vallen. *Dagblad van het Noorden* (editie Zuidoost-Drenthe).

Kansspelautoriteit (2014). *Marktscan. Analyse van de Nederlandse kansspelmarkt 2013* (versie 1.0). Geraadpleegd op <http://www.kansspelautoriteit.nl/publicaties/onderzoeken/>

Kansspelautoriteit (2014, 26 maart). *Gooische Bingo Show en kleine kansspelen* (Brief aan het College [van gemeenten]). Geraadpleegd op http://www.kansspelautoriteit.nl/algemene-onderdelen/uitgebreid-zoeken/?zoeken_term=brief+gemeente

Kansspelautoriteit (2015). *Marktscan landgebonden kansspelen 2014*. Geraadpleegd op <http://www.kansspelautoriteit.nl/publicaties/onderzoeken/>

Kansspelautoriteit (2015). *Marktscan online kansspelen 2015. Een analyse vanuit internationaal perspectief*. Geraadpleegd op <http://www.kansspelautoriteit.nl/publicaties/onderzoeken/>

Kienen met (2014, 10 mei). *Leidsch Dagblad*.

Knipping, T. & I. van Duren (2012). *Voetbal & Maffia. 'We schieten je kapot'*. Gouda: Voetbal International.

Knotter, J.C., D.J. Korf & H.Y. Lau (2009). *Slangenkoppen en tijgerjagers. Illegaliteit en criminaliteit onder Chinezen in Nederland*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Korteweg, A. & E. Huisman (2016, 13 februari). De belangen zijn groot in de markt van kansspelen. En dus worden Kamerleden bijna agressief benaderd. *de Volkskrant*.

Kwetsbaar voor omkoping. Immense inkomensongelijkheid in tennis vergroot kans op matchfixing (2015, 19 juni). *Noordhollands Dagblad*.

Leest, W. van der & L. Moerenhout (2012). *Nieuwe vormen van georganiseerde criminaliteit, in het bijzonder afpersing en medicijnvervalsing. Verslag van een onderzoek voor het Nationaal dreigingsbeeld 2012*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.

Ligt, S. de & J. Kaijen (2015, 23 november). VVD en PvdA: Matchfixing voorkomen met gokwet (2) (ANP-bericht).

Matchfixer claimt twee landen eigenhandig naar WK te hebben geloodst (2014, 28 april). Geraadpleegd op <http://www.voetbalzone.nl/doc.asp?uid=212985>

Matchfixer Paul R. op vrije voeten (2015, 1 mei). *Algemeen Dagblad*.

Miljoenen verdienen vanuit Singapore. Matchfixing Wilson Raj Perumal beïnvloedde veel duels (2016, 16 februari). *NRC Handelsblad*.

Miset, R. (2014, 6 september). Game, set en gefixt. *de Volkskrant*.

Nieuwe wet biedt kansen voor E-sport (2016, 8 januari). Geraadpleegd op <https://www.kansbericht.com/nieuwe-gokwet-biedt-kansen-voor-e-sport>

Oosterwijk, F. (2014, 22 december). ICSS en Sorbonne publiceren wereldomvattend rapport over matchfixing. *Sport & Strategie*. Geraadpleegd op <http://www.sportenstrategie.nl/2014/welzijn-en-tolerantie/tolerantie-en-fairplay/icss-en-sorbonne-publiceren-wereldomvattend-rapport-over-matchfixing/>

Perumal, W.R., A. Righi & E. Piano (2014). *Kelong kings. Confessions of the world's most prolific match-fixer*. S.I.: Invisible Dog.

Poker (s.d.). In *Wikipedia*. Geraadpleegd op 21 januari 2016, op <https://nl.wikipedia.org/wiki/Poker>

Politie (2015, 20 januari). *Succesvolle actie van het Haags Economisch Interventie Team*. Geraadpleegd op <https://www.politie.nl/nieuws/2015/januari/20/06-den-haag---succesvolle-actie-van-het-haags-economisch-interventie-team.html>

Putter, K., L. Bindemann & S. van Vulpen (m.m.v. D. ten Brink) (2013). *Matchfixing en voetbal in Nederland*. "Je gaat het pas zien als je het doorhebt". Rotterdam: Politie, Eenheid Rotterdam. (Politie Intern).

Raad van de Europese Unie (2015). *Voorstel voor een verordening van het Europees Parlement en de Raad betreffende bij geldovermakingen te voegen informatie. Voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad tot voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld en de financiering van terrorisme (5748/15)*.

Real-time strategy (s.d.). In *Wikipedia*. Geraadpleegd op 25 april 2016, op https://nl.wikipedia.org/wiki/Real-time_strategy

Rebeggiani, L. & F. Rebeggiani (2013). Which factors favor betting related cheating in sports? Some insights from political economy. In M. Haberfeld & D. Sheehan (eds.), *Match-fixing in international sports* (pp. 157-176). Cham: Springer.

Rensman, M. (2014). Illegale activiteiten in de nationale rekeningen. In H. Langenberg (hoofddred.), *De Nederlandse economie 2013* (pp. 178-193). Den Haag: CBS.

Rompuy, B. Van (2015). *The odds of match fixing. Facts & figures on the integrity risk of certain sports bets*. S.l.: T.M.C. Asser Instituut.

Samson, J. (2016, 31 maart). *Curacaose loterij doet het ook goed in Nederland*. Geraadpleegd op <http://caribischnetwerk.ntr.nl/2016/03/31/curacaose-loterij-doet-het-ook-goed-in-nederland/>

Self service betting terminals (s.d.). (Blogpost). Geraadpleegd op <http://stopandstep.com/blog/self-service-betting-terminals/>

Seung-Ki, C. & L. Sung-Eun (2014, 29 december). Korea's illegal sports websites are thriving. *Korea JoongAng Daily*. Geraadpleegd op <http://koreajoongangdaily.joins.com/>

Soudijn, M. (2016). *Deelproject witwassen. Nationaal dreigingsbeeld 2017*. (Vertrouwelijk).

Soudijn, M.R.J. & S.X. Zhang (2013). Taking loan sharking into account: A case study of Chinese vest-pocket lenders in Holland. *Trends in Organized Crime*, 16(1), 13-30.

Spapens, T. (2008). *Joker. De aanpak van illegale casino's in Nederland*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Spapens, T. (2010). *Valse bingo's. Illegale bingo's en de regulering van kansspelen*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Spapens, T. (2012). *Prijs! Zwarte lotto's en illegale sportweddenschappen in Nederland en het kansspeldebat in de Europese Unie*. Den Haag: Boom Lemma.

Spapens, T. (2015). Geen schijn van kans. *Orde van de dag*, 70, 54-63.

Spapens, T. & M. Bruinsma (2015). *Fenomeenonderzoek gokzuilen*. Den Haag: Boom Criminologie.

Spapens, T., M. Olfers & EY (m.m.v. Y. Colkesen & L. Pakos) (2013). *Matchfixing in Nederland. De aard en reikwijdte van het probleem, de risico's en de aanpak*. [Tilburg]: s.n.

Sportradar Security Services (2014). *World match-fixing – The problem and the solution*. Geraadpleegd op https://integrity.sportradar.com/wp-content/uploads/sites/15/2014/12/Sportradar-Security-Services_World-Match-Fixing-The-Problem-and-the-Solution1.pdf

- Starcraft 2: E-sport stars charged with match fixing* (2016, 25 april). Geraadpleegd op <http://www.bbc.com/news/technology-36131238>
- Stekete, M. (2015, 21 februari). Doodsbedreigingen om een potje tennis. *BN/De Stem*.
- Talens, H., W. Louwes & B. Janssen (2013, 23 februari). Een illegaal. *De Twentsche Courant Tubantia*.
- Turks arbitraal trio kan 'nog niet tot tien tellen' (2016, 9 januari). *De Gelderlander*.
- Tweede Kamer (2010-2011). *Kamerstuk* 24557, nr. 124.
- Tweede Kamer (2013-2014). *Kamerstuk* 33996, nrs. 3-4.
- Tweede Kamer (2014-2015). *Aanhangsel Handelingen*, nr. 1428.
- Tweede Kamer (2014-2015). *Kamerstuk* 33296, nr. 11.
- Tweede Kamer (2014-2015). *Kamerstuk* 34119, nr. 2.
- Tweede Kamer (2015-2016). *Kamerstuk* 33296, nr. 12.
- University Paris 1 Panthéon-Sorbonne & International Centre for Sport Security (2014). *Protecting the integrity of sport competition. The last bet for modern sport. An executive summary of the Sorbonne-ICSS Integrity Report*. Paris: Sorbonne-ICSS Research Programme on Ethics and Sports Integrity.
- Veltkamp, R. (2016, 21 januari). Pressie door gokmaffia. 'Als je familie wordt bedreigd, is geld niet meer belangrijk'. *De Telegraaf*.
- Verseput, S. (2016, 16 februari). Nederland is geen witte vlek meer. *NRC Handelsblad*.
- Vijf arrestaties in Nederland wegens illegaal gokken (2015, 17 februari). *de Volkskrant*.
- Vochteloos, R.J. (2015, 19 januari). 'Dit seminar belicht het probleem matchfixing van alle kanten'. Geraadpleegd op <http://www.sportenstrategie.nl/2015/sportmanagement/evenementen/dit-seminar-belicht-het-probleem-matchfixing-van-alle-kanten>
- Voskuil, K. (2016, 1 april). DNB-onderzoek naar witwassen betaald voetbal. *BN/DeStem*.
- Vrij spel voor illegale bingo (2014, 17 februari). *De Twentsche Courant Tubantia*.
- Website voor wedden op e-sport gelanceerd* (2015, 29 april). Geraadpleegd op <http://www.nu.nl/games/4040158/website-wedden-e-sport-gelanceerd.html>
- Wekking, P. (2016). De Chinese leeuw brult, en hoe! Goudkoorts in het wilde oosten. *Voetbal International*, 51(7), 36-41.
- Wilkinson, C., L. Vunderink & P.G.M. van der Heijden (2008). *Een slimme gok? Onderzoek naar de mogelijkheden om de aard en de omvang van illegale kansspelen in Nederland vast te stellen*. Barneveld: Significanc.
- Wisselink, D.J., W.G.T. Kuijpers & A. Mol (2015). *Kerncijfers Verslavingszorg 2014. LADIS, Landelijk Alcohol en Drugs Informatie Systeem*. Houten: Stichting Informatie Voorziening Zorg.
- Zacny, R. (2016, 29 januari). 2014 StarCraft world champion taken into custody in South Korea. Geraadpleegd op <http://kotaku.com/top-starcraft-player-life-arrested-in-south-korea-1755923053>

Overige bronnen

Relevante wetgeving, zoals Wet op de Economische Delicten en Wet van 10 december 1964, houdende nadere regelen met betrekking tot kansspelen
www.eerstekamer.nl > Kamerstukken > Wetsvoorstellen > '33996'. Geraadpleegd op 1 februari 2016 en 2 mei 2016

Interne analyseproducten van Regionaal Informatie en Expertise Centrum

VVD en SP willen online gokken Curaçao aanpakken. *EenVandaag*. Televisie-uitzending AVROTROS, 24 mei 2016

<http://www.bet-ibc.com>
www.cfk.nl (website van de Stichting Contractspelersfonds KNVB)
<http://eu.battle.net/en/> > Games > Starcraft
www.gamblingcommission.gov.uk
www.kansspelautoriteit.nl
www.knvb.nl
www.lotto.nl
www.nctv.nl
www.nederlandseloterij.nl
www.nocnsf.nl > A t/m Z > Matchfixing
<http://nogame.com.au>
www.onlinecasinoxl.nl
www.pokercollege.nl

BVH (bedrijfsprocessensysteem van de politie): periode 1 januari 2012 t/m 31 december 2015

Databestand van de Kansspelautoriteit: periode 1 januari 2012 t/m 31 december 2015

Summ-IT (politieregistratiesysteem): periode 1 januari 2012 t/m 31 december 2015

Opsporingsonderzoeken (via interviews)

4 Bronnen fraude en witwassen

Dit hoofdstuk biedt een overzicht van de bronnen die gebruikt zijn door de auteurs van de onderzoeksrapporten over horizontale fraude, fraude met douaneheffingen, fiscale fraude en witwassen.

4.1 Horizontale fraude

Geraadpleegde deskundigen

Geïnterviewden

Organisatie	Functie
Autoriteit Financiële Markten	Senior Toezichthouder Marktintegriteit & Handhaving
Betaalvereniging Nederland	Consultant informatiebeveiliging
Centrum Bestrijding Verzekeringscriminaliteit (Verbond van Verzekeraars)	Beleidsadviseur Criminaliteitsbeheersing
FIOD	Projectleider faillissementsfraude
FIOD	Senior parketsecretaris domein fraude
FIOD Groningen	Financieel rechercheur
Fraudehelpdesk	Jurist
Fraudehelpdesk	Procesmanager
Kamer van Koophandel	Beleidsadviseur Stafafdeling Handelsregister/ Exportdocumenten
Landelijk Meldpunt Internetoplichting	Projectleider
Ministerie van Veiligheid en Justitie	Senior beleidsmedewerker
Nederlandse Vereniging van Banken	Fraudespecialist hypotheek, afdeling Security & Intelligence Management
Nederlandse Vereniging van Banken	Medewerker
Openbaar Ministerie	Officier van justitie Fraude & Witwassen
OM, Functioneel Parket Amsterdam	Officier van justitie
Politie, Eenheid Midden-Nederland	Recherchekundige
Politie, Eenheid Noord-Holland	Teamleider Tactisch Team High Tech Crime
Politie, Eenheid Noord-Nederland, DRR, Team FinEC	Informatiemanager elektronische communicatiefraude
Politie, Eenheid Oost-Nederland	Informatiemanager verzekeringsfraude
Politie, Eenheid Oost-Nederland, DRR	Teamchef thematische opsporing
Politie, Knooppunt FinEC	Projectleider
Stichting Fraude Hypotheken	Voorzitter
Vrije Universiteit Amsterdam	Hoogleraar Strafrecht en Criminologie

Leden klankbordgroep

Organisatie	Functie
Fraudehelpdesk	Procesmanager
Ministerie van Veiligheid en Justitie	Senior beleidsmedewerker
OM, Functioneel Parket	Landelijk coördinator bestrijding horizontale fraude
Politie, Eenheid Oost-Nederland, DRR	Teamchef thematische opsporing
Politie, Knooppunt FinEC	Projectleider - Relatiemanager FinEC
Saxion Hogescholen	Docent/onderzoeker, gepromoveerd op horizontale fraude

Literatuur

Aanhoudingen in groot financieel onderzoek (2016, 22 april). Geraadpleegd op <http://intranet.politie.local/nieuws/0000/2016/april/22/aanhoudingen-in-groot-financieel-onderzoek.html>

Aantal beleggers stijgt (2011, 29 september). Geraadpleegd op <http://www.nu.nl/economie/2628071/aantal-beleggers-stijgt.html>

Adamse, W. (2013, 6 februari). Huurhuis kopen van woningcorporatie: Hoe zit dat? (Blog). Geraadpleegd op <https://blog.eyepopen.nl/huis-kopen/huurhuis-kopen-van-woningcorporatie-hoe-zit-dat>

Akkermans, M., R. Kloosterman, K. Knoops, G. Linden & E. Moons (m.m.v. B. Buelens et al.) (2016). *Veiligheidsmonitor 2015*. Den Haag: CBS.

Almelo, L. van (2014). Pre-pack maakt doorstart. *Accountant* (juli/augustus), 18-21. Geraadpleegd op https://www.accountant.nl/globalassets/accountant.nl/blad/2014-nr.-78/acc_2014_7-8_pre-pack.pdf

Altena, S. (2016, 21 maart). Sterke toename fraude in Noord-Nederland. *Dagblad van het Noorden*. Geraadpleegd op <http://www.dvhn.nl/groningen/Sterke-toename-fraude-in-Noord-Nederland-21210568.html>

Autoriteit Financiële Markten (2013, 10 december). *AFM waarschuwt voor binaire opties*. Geraadpleegd op <https://www.afm.nl/nl-nl/nieuws/2013/dec/binaire-opties>

Benedick, B. (2002). *Handboek bestrijding telecommunicatiefraude. Een nieuwe dimensie voor het onderzoek van telecommunicatie*. Den Haag: Koninklijke Vermande.

Betaalvereniging (2015). *Jaarverslag 2015*. Amsterdam: Betaalvereniging.

Betaling met stem goedkeuren in ING-app (2015, 2 juli). *De Telegraaf*. Geraadpleegd op <http://www.telegraaf.nl/>

Betlem, R. & J. Dobber (2015, 25 november). Banken springen massaal op bitcoin-technologie. *Het Financieele Dagblad*.

Beunderman, M. & E. Oude Elferink (2015, 18 maart). Particulier keert terug op de beurs. *NRC Handelsblad*.

Bloem, B. & A. Hartevelde (2012). *Horizontale fraude. Verslag van een onderzoek voor het Nationaal dreigingsbeeld 2012*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.

- Blom, G. (2015, 15 december). *Herziening Payment Service Directive: De wijzigingen*. Geraadpleegd op <http://www.enigmaconsulting.nl/riskandcompliance/artikelen/psd2-de-wijzigingen>
- Boerman, F., M. Grapendaal, F. Nieuwenhuis & E. Stoffers (2012). *Nationaal dreigingsbeeld 2012. Georganiseerde criminaliteit*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.
- Boogert, E. (2014, 26 maart). *Datingindustrie genereert 422 miljoen euro omzet*. Geraadpleegd op <http://www.emerce.nl/nieuws/datingindustrie-genereert-omzet-422-miljoen-euro>
- Boon, V. van der (2015, 7 december). *Celstraffen voor beleggingsfraude met vastgoedfondsen Weststaete/Regge. Het Financieele Dagblad*.
- Brummelkamp, G. & A. Witkamp (2015). *Monitor identiteit in cijfers 2015*. [Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Centraal Meldpunt Identiteitsfraude en -fouten].
- Buchanan, T. & M.T. Whitty (2014). The online dating romance scam: Causes and consequences of victimhood. *Psychology, Crime & Law*, 20(3), 261-283.
- Buist, H.-J. (2016, 11 maart). *Waarom ransomware zo fors groeit*. Geraadpleegd op <http://computerworld.nl/security/92628-waarom-ransomware-zo-fors-groeit>
- Button, M., C. Lewis & J. Tapley (2014). Not a victimless crime: The impact of fraud on individual victims and their families. *Security Journal*, 27(1), 36-54.
- CBS (2015, 21 januari). *Ruim een vijfde van de alleenstaanden heeft een lat-relatie*. Geraadpleegd op <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2015/04/ruim-eeen-vijfde-van-de-alleenstaanden-heeft-eeen-lat-relatie>
- CBS (2015, 11 maart). *Tablet verdringt bord van school*. Geraadpleegd op <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2015/11/tablet-verdringt-bord-van-school>
- Centrum voor Bestrijding Verzekeringscriminaliteit (2015). *Factsheet Juli 2015*. Den Haag: Verbond van Verzekeraars.
- Europol (2016, 1 maart). *Europe-wide action targets money mule schemes* (Press release). Geraadpleegd op <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/europe-wide-action-targets-money-mule-schemes>
- Geldrop, A. van & T. de Vries (2015). *Fraude loont nog steeds*. Enschede: Universiteit Twente.
- Gemiddeld belegd vermogen* (2006, 14 juli). Geraadpleegd op <http://www.morningstar.nl/nl/news/32657/gemiddeld-belegd-vermogen.aspx>
- Gesthuizen, S. (2011). *Bedrog bij bankroet. Acht voorstellen van de SP ter bestrijding van faillissementsfraude*. Geraadpleegd op http://www.sp.nl/service/rapport/110413_Bedrog_Bankroet.pdf
- Gonsalves, A. (2014, 12 juni). *When chatbots could become a real security threat*. Geraadpleegd op <http://www.csoonline.com/article/2363301/physical-security/when-chatbots-could-become-a-real-security-threat.html>
- Guzman, G. (2016). *Hiding in plain sight. The growth of cybercrime in social media, part 1* (Whitepaper. RSA Fraud & Risk Intelligence). Geraadpleegd op http://blogs.rsa.com/wp-content/uploads/2016/02/WP_HidinginPlainSight-Prt1_0216_FINAL.pdf
- Haastert, N. van (2015). *Dromen zijn bedrog. Een verkennend onderzoek naar datingfraude en de politieële aanpak* (Scriptie Politieacademie).

Hilverda, C.M. (2012). *De bestrijding van faillissementsfraude: waar een wil is, ...* (Onderneming en Recht 73. Inaugurale rede Radboud Universiteit Nijmegen). Deventer: Kluwer.

Hoffmann (2015). *Hoffmann Statistiek 1962-2015. Trends en cijfers op het gebied van fraude en preventie*. Almere: Hoffmann.

IJsseldijk, J. (2016, 25 februari). *Deze is voor iedereen die ooit is gebeld door +22 81 550 33 265*. Geraadpleegd op <http://nos.nl/op3/artikel/2088972-deze-is-voor-iedereen-die-ooit-is-gebeld-door-22-81-550-33-265.html>

ING sluit zich aan bij blockchain-technologie (2015, 19 november). (Nieuwsbericht). Geraadpleegd op <https://www.accountant.nl/nieuws/2015/11/ing-sluit-zich-aan-bij-blockchain-initiatief/>

Inspectie Veiligheid en Justitie (2015). *Aanpak van internetoplichting door de politie. Inspectieonderzoek naar een vorm van cybercrime*. Den Haag: Inspectie Veiligheid en Justitie.

Inwerkingtreding nieuwe Europese hypothekenrichtlijn uitgesteld tot zomer (2016, 7 maart). Geraadpleegd op <https://www.nibesvv.nl/NIBESVV-Nieuws/Europese-Hypothekenrichtlijn-binnenkort-van-kracht.html>

Jongeren beleggen graag in hippe aandelen (2015, 1 augustus). Geraadpleegd op <http://binaire-opties.tips/jongeren-beleggen-graag-hippe-aandelen/>

Journalist laat zich hacken via social engineering en phishing (2016, 29 februari). Geraadpleegd op <https://www.security.nl/posting/462819>

Kamer van Koophandel (2014). *Factsheet Ontbinding rechtspersonen. Niet-rechtelijke ontbinding en vereffening van rechtspersonen (artikel 19 t/m 24 boek 2 BW)*.

Kloosterman, R. (2015). *Slachtofferschap cybercrime en internetgebruik* (Sociaal-economische trends 2015/09). Den Haag: CBS.

Lange, A. de (2013, 24 december). *Je betaalt niks en komt ermee weg. Het Parool*.

Lemereis, D. (2016, 21 oktober). *'Millennials trappen vaker in cyberoplichting dan senioren'*. Geraadpleegd op <https://www.bright.nl/nieuws/millennials-trappen-vaker-cyberoplichting-dan-senioren>

LIV (2014). *Tellerstandanalyse*. (Vertrouwelijk).

Luijk, A.M. van (2014, 16 oktober). *Het einde van de hypotheekadviseur* (Blog). Geraadpleegd op <http://www.vooruitkijken.nl/blogs/16102014-het-einde-van-de-hypotheekadviseur>

Mauritz, H.J. (2015). *De aard en omvang van money muling. Fraude met internetbankieren en witwassen* (Scriptie Politieacademie).

Meinema, A. (2016, 5 oktober). *Na vijandig bod: Wat is er aan de hand in verzekeringsland?* Geraadpleegd op <http://nos.nl/artikel/2136116-na-vijandig-bod-wat-is-er-aan-de-hand-in-verzekeringsland.html>

Ministerie van Financiën (2013, 28 juni). *FIOD onderzoekt beleggingsfraude zonne-energie* (Nieuwsbericht). Geraadpleegd op <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2013/06/28/fiod-onderzoekt-beleggingsfraude-zonne-energie>

Ministerie van Veiligheid en Justitie [2014]. *Veiligheidsagenda 2015-2018*. Geraadpleegd op www.rijksoverheid.nl

Moerkamp, J. (2012, 8 juni). *Middel tegen spookfacturen en dubbele betalingen*. Geraadpleegd op <http://www.binnenlandsbestuur.nl/financien/nieuws/middel-tegen-spookfacturen-en-dubbele-betalingen.6726514.lynkx>

Nederland belangrijke bron van cyber crime (2016, 12 april). Geraadpleegd op <https://beveiligingnieuws.nl/nieuws/ict-beveiliging/nederland-belangrijke-bron-cyber-crime>

Nederlanders shoppen in 2015 voor € 16,07 miljard online (2016, 10 maart). Geraadpleegd op <https://www.thuiswinkel.org/nieuws/3040/nederlanders-shoppen-in-2015-voor-16-07-miljard-online>

Nederlandse Vereniging van Banken (2015). *Jaarverslag 2015*. Amsterdam: NVB.

Ogone (2013). *Online & mobile payments: New opportunities & threats*. Geraadpleegd op http://www.ingenico.es/zee_uploads/all/all/gallery_gallery/3760/white-paper-online-and-mobile-payment-opportunitie.pdf

Ogone (2013, 28 november). *Twee derde Nederlandse webwinkeliers onderschat impact frauduleuze transacties*. Geraadpleegd op <http://www.emerce.nl/wire/twee-derde-nederlandse-webwinkeliers-onderschat-impact-frauduleuze-transacties-2>

Omzet telecomsector 5,4 procent lager (2013, 30 mei). Geraadpleegd op <http://www.nu.nl/nuzakelijk-overig/3488124/omzet-telecomsector-54-procent-lager.html>

Openbaar Ministerie (24 juni, 2013). *“Internetplichting verschuift naar malafide webshops”*. Geraadpleegd op <https://www.om.nl/vaste-onderdelen/zoeken/@31946/internetplichting/>

Politie Amsterdam (2015). *Faillissementsfraude ontketend. Een analyse naar een effectieve integrale aanpak*. (Vertrouwelijk rapport).

Proces tegen kopstukken beleggingsfraude VSM (2014, 1 september). Geraadpleegd op <http://www.nu.nl/ondernemen/3866187/proces-beleggingsfraude-kopstukken-vsm.html>

Roest, F. (s.d.). *An introduction to the global phenomena of boiler room swindles and purchase fraud* (Concept).

Ruim miljoen Nederlanders opgelicht (2014, 23 december). Geraadpleegd op <https://www.fraudehelpdesk.nl/nieuws/ruim-miljoen-nederlanders-opgelicht-2/>

Russon, M.-A. (2015, 31 maart). *Tinder decreases fake dating profiles by 90% but identity problems remain*. Geraadpleegd op <http://www.ibtimes.co.uk/tinder-deceases-fake-dating-profiles-by-90-identity-problems-remain-1494361>

Satter, R. (2014, 13 oktober). *Banks use callers' voiceprints to fight fraud. Computers with voice recognition are being used – sometimes discreetly – to add extra security during calls with customers*. Geraadpleegd op <http://www.inc.com/associated-press/banks-keep-callers-voice-prints-to-fight-fraud.html>

Symantec (2015, 14 april). *Deceptive new tactics give advanced attackers free reign over corporate networks*. Geraadpleegd op www.symantec.com/about/newsroom/press-releases/2015/symantec_0414_01

Tele2 compenseert gedupeerden bel fraude (2016, 24 april). Geraadpleegd op <http://www.nu.nl/mobiel/4251921/tele2-compenseert-gedupeerden-bel-fraude.html>

Tromp, N., J. Snippe, B. Bieleman & E. de Bie (2010). *Preventieve maatregelen horizontale fraude*. Groningen: IntraVal.

Tweede Kamer (2012-2013). *Kamerstuk* 29911, nr. 74.

Tweede Kamer (2012-2013). *Kamerstuk* 33695, nr. 1.

Uiboaid, A. (2014, 25 februari). *Estonia has the lowest number of cases of card fraud in the euro area* (Press release). Geraadpleegd op <http://www.eestipank.ee/en/press/estonia-has-lowest-number-cases-card-fraud-euro-area-25022014>

Ultrascan (2014). *419 Advance Fee Fraud Statistics 2013*. Amsterdam: Ultrascan AGI.

Veel Nederlanders in woning met hypotheek (2013, 22 februari). Geraadpleegd op <http://www.nu.nl/geldzaken/3238592/veel-nederlanders-in-woning-met-hypotheek.html>

Verbond van Verzekeraars (2006). *Deltaplan Aanpak fraude bij Schadeverzekeringen*. S.l.: Verbond van Verzekeraars.

Verbond van Verzekeraars (2014, 24 december). *Gevangenisstraf voor oplichters van verzuimverzekeraars* (Nieuwsbericht). Geraadpleegd op <https://www.verzekeraars.nl/actueel/nieuwsberichten/Paginas/Gevangenisstraf-voor-oplichters-van-verzuimverzekeraars.aspx>

Verbond van Verzekeraars (2015). *Verzekerd van Cijfers 2015*. Den Haag: Verbond van Verzekeraars.

Verbond van Verzekeraars (2016). *Fraudeurs gevangen in facts en figures. Onderzoek naar EVR meldingen op leeftijd, geslacht, provincie en branche*.

Vijf aanhoudingen na onderzoek naar nepdeurwaarders (2016, 11 februari). Geraadpleegd op <https://www.fraudehulpdesk.nl/nieuws/vijf-aanhoudingen-na-onderzoek-naar-nepdeurwaarders/>

Visser, J.-H. (2016, 25 februari). *Providers lijden vele miljoenen schade door illegaal kijken*. Geraadpleegd op <http://www.satellitemagazine.com/satellietnieuws/vele-miljoenen-aan-schade-door-illegaal-kijken/>

Een webshop voor damestassen met de naam van een voetbalclub. Klopt dat wel? (2016, 31 mei). Geraadpleegd op https://www.fraudehulpdesk.nl/nieuws/webshop_damestassen voetbalclub/

Wel, E. van der (2016, 13 februari). *Tinder Love: Van oneindig veel dates naar een huwelijk met een robot*. Geraadpleegd op <http://numrush.nl/2016/02/13/tinder-love-van-oneindig-veel-dates-naar-een-huwelijk-met-een-robot/>

Wilsen, J. van (2013). 'Bought it, but never got it'. Assessing risk factors for online consumer fraud victimization. *European Sociological Review*, 29(2), 168-178.

Zwaag, G. van der (2016, 14 februari). *Kijktip! VPRO Tegenlicht: Tinder Love, liefde in tijden van apps en smartphones*. Geraadpleegd op <http://www.iculture.nl/nieuws/vpro-tegenlicht-tinder-love-documentaire-liefde-relaties/>

Overige bronnen

Burgerlijk Wetboek

Conceptwetsvoorstel tot wijziging van de Handelsregisterwet

Handhavingsarrangement tussen het Openbaar Ministerie, het Ministerie van Verkeer en Waterstaat en de verschillende mobiele telecomoperators die in Nederland gevestigd zijn

Initiatiefwetsvoorstel Strafbaarstelling Acquisitiefraude

Wetsvoorstel Computercriminaliteit III

www.eerstekamer.nl > Kamerstukken > Wetsvoorstellen > '34218' en '33994'

Interne documenten (quickscans) van een samenwerkingsverband tussen Ministerie van Veiligheid en Justitie, Openbaar Ministerie en politie

Intern document (tellerstandanalyse) van de RDW

Intern document Werkgroep Hypotheekfraude

www.abnamro.nl

www.cbs.nl > StatLine

www.ecp.nl (website van ECP, Platform voor de InformatieSamenleving)

www.keurmerkveiligdaten.nl

www.marktplaats.nl > Marktplaats Zakelijk

www.mkb.nl

www.nvb.nl > Veelgestelde vragen; Thema's > Wonen; Thema's > Veiligheid & Fraude

www.stichtingcis.nl

Aangiften van het Landelijk Meldpunt Internet Oplichting (via contactpersoon)

CIS-database (via contactpersoon)

Extern Verwijzingsregister (via contactpersoon)

LURIS (landelijk registratiesysteem voor rechtshulpverzoeken). Geraadpleegd, cijfers niet gebruikt

LZOZ (database van het OM)

Opsporingsonderzoeken

4.2 Fraude met douaneheffingen

Geraadpleegde deskundigen

Geïnterviewden

Organisatie	Functie	Aantal
FIOD, Centraal Coördinatiepunt Accijnsfraude	Analist	
FIOD, Centraal Coördinatiepunt Accijnsfraude	Medewerker opsporingsinformatie	2
FIOD, opsporingsteam douanefraude	Projectleider	2
FIOD Rotterdam	Accountmanager met expertise op douanegebied	3

Deelnemers GDR-sessie³

In een GDR-sessie werd online een vragenlijst uitgezet onder driehonderd douane-experts: medewerkers van diverse fraudeafdelingen van de Belastingdienst, leden van bijzonderezakenteams van de FIOD en officieren van justitie van het Functioneel Parket. De respons bedroeg 15 procent.

Leden klankbordgroep

Organisatie	Functie	Aantal
Autoriteit Financiële Markten	Deskundige op het gebied van marktmisbruik	
Belastingdienst, Fraudecoördinatoren-overleg	Toezichtouders Belastingdienst en medewerkers Ministerie van Financiën	6
Belastingdienst, TRAFI (Team Research en Analyse Fiscale/financiële Informatie)	Specialist	
FIOD	Beleidsmedewerker	
FIOD	Vakcoördinator, deskundig op het gebied van marktmisbruik	
OM, Functioneel Parket	Onderzoeker	

Literatuur

Algemene Rekenkamer (2012). *Bestrijding van accijnsfraude bij alcohol en tabak. EU-beleid: naleving en effecten* (Kamerstukken II 2011/12, 33276, nr. 2). 's-Gravenhage: Sdu.

Algemene Rekenkamer (2014). *Opvolging aanbevelingen (peilmoment augustus 2014). Bestrijding van accijnsfraude bij alcohol en tabak (5 juni 2012)*. Geraadpleegd op <http://www.rekenkamer.nl/dsresource?type=pdf&objectid=arbeheer:173971&versionid=&subobjectname>

Anti-dumpingprocedure van de EU. Geraadpleegd op <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/internationaal-ondernemen/documenten/beleidsnota-s/2006/11/21/anti-dumpingprocedure-van-de-eu>

Boerman, F., M. Grapendaal, F. Nieuwenhuis & E. Stoffers (2012). *Nationaal dreigingsbeeld 2012. Georganiseerde criminaliteit*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.

Centre d'Analyse du Terrorisme (2015). *Financement du terrorisme. La contrebande et la contrefaçon de cigarettes* (Focus). Paris: Centre d'Analyse du Terrorisme.

Daas, S. den (2016, 22 februari). Alarm over overcapaciteit China. Europese Kamer van Koophandel stelt dat Peking moet ingrijpen, anders dreigt een handelsconflict. *Het Financieele Dagblad*.

European Commission (2013, 6 juni). *EU strategy to step up fight against illicit tobacco trade* (Press release, IP/13/512).

Europese Commissie (2012). *Vragen en antwoorden: Op weg naar nieuwe EU-regelgeving voor tabaksproducten* (Memo/12/1005). Brussel: Europese Commissie.

Europese Commissie (2013). *Bestrijding van belastingfraude en belastingontduiking. Bijdrage van de Commissie aan de Europese Raad van 22 mei 2013*. [Brussel]: Europese Commissie.

Europol (2013). *SOCTA 2013. EU Serious and Organised Crime Threat Assessment*. The Hague: Europol.

High Level Group on Fraud in the Tobacco and Alcohol Sectors [1997]. *Report to Directors General for customs and indirect taxation*.

Interpol Office of Legal Affairs (2014). *Countering illicit trade in tobacco products. A guide for policy-makers* (Legal Handbook Series). Lyon: Interpol.

Jansen, S. (2015). *Internationale fraude met bier 2015* (Memo). Rotterdam: FIOD, Fraude Team Accijns / Coördinatiepunt Accijnsfraude.

Jansen, S. & H. Bosch (2014). *Accijnsfraude met alcoholhoudende dranken. Voorkomen, detecteren, aanpakken*. Rotterdam: FIOD, Fraude Team Accijns / Coördinatiepunt Accijnsfraude.

Joossens, L. & M. Raw (2012). From cigarette smuggling to illicit tobacco trade. *Tobacco Control*, 21(2), 230-234.

Landman, R., E. Verschuuren & E. Stoffers (2012). *Georganiseerde criminaliteit in internationaal perspectief. Verslag van een onderzoek voor het Nationaal dreigingsbeeld 2012*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.

Lo-A-Njoe, J.J. (2015). *The smoking web. Een criminologisch onderzoek naar de zwarte sigarettenshandel op het world wide web* (Masterthesis Criminologie, Erasmus Universiteit Rotterdam). (Intern vertrouwelijk document Douane).

Ministerie van Buitenlandse Zaken (s.d.). Importeren zonder invoerrechten tariefschorsingen. Geraadpleegd op 12 mei 2016, op <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/internationaal-ondernemen/inhoud/ondernemen-in-het-buitenland/importeren-zonder-invoerrechten-tariefschorsingen>

Onna, J.H.R. van [2013]. *Dreigingsanalyse Financieel-economische criminaliteit in Nederland*. S.l.: Openbaar Ministerie. (Vertrouwelijk).

Onna, J. van (i.s.m. M. Tol, M. Bergstra & K. Bakker) (2013). *Risico's op fraude waardoor de overheid wordt benadeeld. Vanuit het perspectief van het Openbaar Ministerie*. S.l.: Openbaar Ministerie. (Vertrouwelijk).

Rawley, Chr. (2014, 20 augustus). Terrorists, tyrants, and tobacco: How the illicit cigarette trade fuels instability in the Middle East (Blog). Geraadpleegd op de website van het Center for International Maritime Security: <http://cimsec.org/terrorists-tyrants-tobacco-illicit-cigarette-trade-fuels-instability-middle-east/12623>

Rijksoverheid (s.d.). Antidumping. Geraadpleegd op 12 mei 2016, op <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/internationaal-ondernemen/inhoud/antidumping>

Timmers, T.M., E.C. van den Brink & W.A. Fortuin (2015). *Vat op verlies van olie*. S.l.: Politie.

Winkel, K. van & A. Buitendijk (2014). *Projectbeschrijving Antidumpingheffing zonnepanelen*. S.l.: s.n. (Intern vertrouwelijk document Douane).

Overige bronnen

Relevante richtlijnen, zoals Richtlijn 2008/118/EG

www.nctv.nl

<http://tarweb.minfin.fgov.be>. Geraadpleegd op 30 mei 2016

GEFIS (Geïntegreerd fraude-informatiesysteem, FIOD)

IBS (landelijk databestand inbeslagnamen van accijnsgoederen, FIOD/Douane)

LZOZ (database van het OM). Geraadpleegd voor de periode 2012-2015

Strafdossiers: opsporingsonderzoeken van de FIOD die zijn afgerond in de periode 2012-2015

4.3 Fiscale fraude

Geraadpleegde deskundigen

Geïnterviewden

Vijf medewerkers van het Coördinatiepunt btw-fraude (CPB) van de FIOD werden als groep geïnterviewd.

Deelnemers GDR-sessie⁴

In een GDR-sessie werd online een vragenlijst uitgezet onder driehonderd fiscaal experts: medewerkers van diverse fraudeafdelingen van de Belastingdienst, leden van bijzonderezakenteams van de FIOD en officieren van justitie van het Functioneel Parket. De respons bedroeg 20 procent.

Leden klankbordgroep

Organisatie	Functie	Aantal
Autoriteit Financiële Markten	Deskundige op het gebied van marktmisbruik	
Belastingdienst, Fraudecoördinatoren-overleg	Toezichhouders Belastingdienst en medewerkers Ministerie van Financiën	6
Belastingdienst, TRAFI (Team Research en Analyse Fiscale/financiële Informatie)	Specialist	
FIOD	Beleidsmedewerker	
FIOD	Vakcoördinator, deskundig op het gebied van marktmisbruik	
OM, Functioneel Parket	Onderzoeker	

Literatuur

Algemene Rekenkamer (2009). *Intracommunautaire btw-fraude (Kamerstukken II 2008/09, 31880, nr. 2)*. 's-Gravenhage: Sdu.

Algemene Rekenkamer (2012). *Intracommunautaire btw-fraude. Terugblik (Kamerstukken II 2012/13, 31880, nr. 7)*. 's-Gravenhage: Sdu.

Almelo, L. van (2014). Stop carrouselfraude. *Accountant* (5), 42-47.

Belastingdienst & Openbaar Ministerie (2016). *Concept Handhavingsarrangement 2016 – 2019*.

Boerman, F., M. Grapendaal, F. Nieuwenhuis & E. Stoffers (2012). *Nationaal dreigingsbeeld 2012. Georganiseerde criminaliteit*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.

Bosch, R. (2010). *Btw-carrouselfraude. Een onderzoek naar het fenomeen carrouselfraude in de omzetbelasting. "Wat is de meest effectieve manier om btw-carrouselfraude te bestrijden?"* (Master Thesis).

4 GDR: Group Decision Room.

Center for Social and Economic Research (2016). *Study and reports on the VAT gap in the EU-28 Member States: 2016 final report* (TAXUD/2015/CC/131). Vienna: IHS, Institute for Advanced Studies.

European Commission (2016). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee on an action plan on VAT. Towards a single EU VAT area – Time to decide* (COM(2016) 148 final). Brussels: European Commission.

Europese Commissie (2013). *Bestrijding van belastingfraude en belastingontduiking. Bijdrage van de Commissie aan de Europese Raad van 22 mei 2013*. [Brussel]: Europese Commissie.

Europese Commissie (2016, 7 april). *Btw-actieplan: Commissie stelt maatregelen voor om btw in EU te moderniseren* (Persbericht).

Europese Rekenkamer (2016). *De aanpak van intracommunautaire btw-fraude: er zijn meer maatregelen nodig* (Speciaal verslag, uitgebracht krachtens artikel 287, lid 4, tweede alinea, VWEU). Luxemburg: Bureau voor publicaties van de Europese Unie.

Europol (2013). *SOCTA 2013. EU Serious and Organised Crime Threat Assessment*. The Hague: Europol.

Griffioen, M.A. & E.C.J.M. van der Hel-van Dijk (2013). *Nieuwe Europese aanpak BTW-fraude? Weekblad voor Fiscaal Recht* (1382), 1-11.

Kabki, A. (2014). *Fraude ontrafeld. Een studie naar de werkwijzen en drijfveren van fraudeurs* (Proefschrift Tilburg University). Den Haag: Boom Lemma.

Landman, R., E. Verschuuren & E. Stoffers (2012). *Georganiseerde criminaliteit in internationaal perspectief. Verslag van een onderzoek voor het Nationaal dreigingsbeeld 2012*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.

Ministerie van Financiën (2014). *Miljoenennota 2015 (Kamerstukken II 2014/15, 34000, nr. 1)*. 's-Gravenhage: Sdu.

Onna, J.H.R. van [2013]. *Dreigingsanalyse Financieel-economische criminaliteit in Nederland*. S.l.: Openbaar Ministerie. (Vertrouwelijk).

Onna, J. van (i.s.m. M. Tol, M. Bergstra & K. Bakker) (2013). *Risico's op fraude waardoor de overheid wordt benadeeld. Vanuit het perspectief van het Openbaar Ministerie*. S.l.: Openbaar Ministerie. (Vertrouwelijk).

Raad van de Europese Unie (2006). *Richtlijn 2006/112/EG van de Raad van 28 november 2006 betreffende het gemeenschappelijke stelsel van belasting over de toegevoegde waarde. Publicatieblad van de Europese Unie*, L 347.

Raad van de Europese Unie (2010). *Richtlijn 2010/23/EU van de Raad van 16 maart 2010 tot wijziging van Richtlijn 2006/112/EG betreffende het gemeenschappelijke stelsel van belasting over de toegevoegde waarde, wat betreft een facultatieve en tijdelijke toepassing van de verleggingsregeling voor leveringen van bepaalde fraudegevoelige diensten. Publicatieblad van de Europese Unie*, L 72.

Reckon LLP (2009). *Study to quantify and analyse the VAT gap in the EU-25 Member States*. London: Reckon LLP.

Smits, H.W. (2010, 8 april). *Btw-fraude kost miljarden, maar niemand weet wie er achter zit*. Geraadpleegd op <http://www.quotenet.nl/Nieuws/Btw-fraude-kost-miljarden-maar-niemand-weet-wie-er-achter-zit-31819>

Verhage, A. & T. Spapens (2016). Organisatie en criminaliteit. In A. Verhage, A. Jorissen, R. Prins & J. Jaspers (red.), *Criminele organisaties en organisatiecriminaliteit* (Cahiers Politiestudies 2016 – 2, nr. 39, pp. 11-32). Antwerpen: Maklu.

Wet van 18 december 2013 tot wijziging van enkele wetten met het oog op de bestrijding van fraude in de toeslagen en fiscaliteit (Wet aanpak fraude toeslagen en fiscaliteit). *Staatsblad* 2013, 567.

Wong, M.K.A. (2014). *Intracommunautaire BTW-fraude: een carrousel in beweging. Een kwalitatief onderzoek naar de typen en kenmerken van daders bij BTW-carrouselfraude* (Masterscriptie Vrije Universiteit Amsterdam). (Vertrouwelijk).

Overige bronnen

Relevante wetgeving, zoals Wet op de inkomstenbelasting, Wet op de loonbelasting, Wet op de omzetbelasting, Wet op de vennootschapsbelasting

Notitie van het Functioneel Parket

www.nctv.nl

GEFIS (Geïntegreerd fraude-informatiesysteem, FIOD). Geraadpleegd voor de periode 2012-2015
LZOZ (database van het OM). Geraadpleegd voor de periode 2012-2015

Strafdossiers: ongeveer vijftig opsporingsonderzoeken van de FIOD die zijn afgerond in de periode 2012-2015

4.4 Witwassen

Geraadpleegde deskundigen

Geïnterviewden

Organisatie	Functie	Aantal
bankwereld (twee banken)	Medewerker	5
Belastingdienst	Medewerker	3
Douane	Medewerker	2
FIOD, Anti Money Laundering Centre	Medewerker	2
FIU-Nederland	Medewerker	4
Nederlandse gemeente	Burgemeester	
OM, Functioneel Parket	Medewerker	2
OM, Landelijk Parket	Medewerker	2
Politie, DLIO	Medewerker	
Politie, DLR	Medewerker	4
Politie, regionale eenheden	Medewerker	12
Politie, TCI	Medewerker	

Leden klankbordgroep

Organisatie	Functie
FIU-Nederland	Teamchef intelligence
FIU-Nederland	Teamchef operations
OM, Functioneel Parket	Landelijk officier van justitie bestrijding witwassen

Literatuur

Algemene Rekenkamer (2008). *Bestrijden witwassen en terrorismefinanciering (Kamerstukken II 2007/08, 31477, nr. 2)*. 's-Gravenhage: Sdu.

Andolfatto, D. (2015, 3 februari). Fedcoin: On the desirability of a government cryptocurrency (Blogpost). Geraadpleegd op <http://andolfatto.blogspot.nl/2015/02/fedcoin-on-desirability-of-government.html>

Andolfatto, D. (2015, 31 december). *Should the Fed issue its own Bitcoin?* (Opinion). Geraadpleegd op <http://europe.newsweek.com/fed-should-issue-its-own-bitcoin-lets-call-it-fedcoin-410289?rm=eu>

Belastingdienst (2015, 27 oktober). *Informatie over Project Debet-Creditcards*. Geraadpleegd op <https://belastingdienst-in-beeld.nl/themas/zwartsparen/informatie-over-project-debet-creditcards/>

Boerman, F., M. Grapendaal, F. Nieuwenhuis & E. Stoffers (2012). *Nationaal dreigingsbeeld 2012. Georganiseerde criminaliteit*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.

- Browne, R. (2016, 1 februari). *DEA: Hezbollah drug money scheme disrupted*. Geraadpleegd op <http://edition.cnn.com/2016/02/01/politics/hezbollah-cocaine-drug-money-arrest-dea/>
- Bunt, H.G. van de & E.R. Kleemans (m.m.v. C.J. de Poot, R.J. Bokhorst, M. Huikeshoven, R.F. Kouwenberg et al.) (2007). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland. Derde rapportage op basis van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit* (Onderzoek en beleid 252). Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Cochrane, J.H. (2014, 30 december). *The grumpy economist* (Blogpost). Geraadpleegd op <http://johnhcochrane.blogspot.nl/2014/12/get-rid-of-currency.html>
- Council of the European Union (2016, 12 februari). *Council conclusions on the fight against the financing of terrorism* (Press release). Geraadpleegd op <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/02/12-conclusions-terrorism-financing/>
- Dijk, M. van (2015). *Kinderen van beroeps-criminelen: Valt de appel ver van de boom? Een exploratief onderzoek naar de mate van, de mechanismen achter en de mechanismen ter voorkoming van intergenerationele criminaliteit binnen de georganiseerde misdaad* (Masterscriptie Criminologie, Vrije Universiteit Amsterdam).
- DNB (2013, 3 december). *Consumenten dienen zich bewust te zijn van de risico's van virtuele valuta* (Nieuwsbericht). Geraadpleegd op <http://www.dnb.nl/nieuws/nieuwsoverzicht-en-archief/nieuws-2013/dnb300672.jsp>
- DNB (2014, 8 mei). *Virtuele valuta's geen bruikbaar alternatief*. *DNBulletin*. Geraadpleegd op <http://www.dnb.nl/nieuws/nieuwsoverzicht-en-archief/dnbulletin-2014/dnb307263.jsp>
- Drucker, J. (2016, 27 januari). *The world's favorite new tax haven is the United States*. Geraadpleegd op <http://www.bloomberg.com/news/articles/2016-01-27/the-world-s-favorite-new-tax-haven-is-the-united-states>
- ECB (2012, 28 februari). [Brief aan N. Salavrakos, kenmerk L/MD/12/150.] Geraadpleegd op https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/l20302letter_salavrakosen.pdf?e5776203eaa84220de228d301d0fa696
- ECB (2016, 11 februari). *Interview with Le Parisien. Interview with Benoît Coeuré, Member of the Executive Board of the ECB, conducted by Matthieu Pelloli*. Geraadpleegd op <https://www.ecb.europa.eu/press/inter/date/2016/html/sp160211.en.html>
- ECB (2016, 4 mei). *ECB ends production and issuance of €500 banknote* (Press release). Geraadpleegd op <https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2016/html/pr160504.en.html>
- Enquêtecommissie Opsporingsmethoden (1996). *Inzake opsporing. Eindrapport* (Kamerstukken II 1995/96, 24072, nr. 11).
- European Parliament & Council of the European Union (2005). Regulation (EC) No 1889/2005 of the European Parliament and of the Council of 26 October 2005 on controls of cash entering or leaving the Community. *Official Journal of the European Union*, L 309.
- Europol (2015). *Why is cash still king? A strategic report on the use of cash by criminal groups as a facilitator for money laundering*. The Hague: Europol.
- FATF (2006). *Report on new payment methods*. Paris: FATF.
- FATF (2006). *Trade based money laundering*. Paris: FATF.

FATF (2010). *Money laundering using new payment methods*. Paris: FATF.

FATF (2013). *Prepaid cards, mobile payments and Internet-based payment services. Guidance for a risk-based approach*. Paris: FATF.

FATF (2013). *The role of hawala and other similar service providers in money laundering and terrorist financing*. Paris: FATF.

FATF & MENAFATF (2015). *Money laundering through the physical transportation of cash*. Paris: FATF.

Felson, M. (2003). The process of co-offending. In M.J. Smith & D.B. Cornish (eds.), *Theory for practice in situational crime prevention* (Crime Prevention Studies vol. 16, pp. 149-168). Devon: Willan.

Felson, M. (2006). *The ecosystem for organized crime* (HEUNI paper no. 26). Helsinki: HEUNI.

FIU-Nederland (2012). *FIU-jaaroverzicht 2011*. Zoetermeer: FIU-Nederland.

FIU-Nederland (2013). *Jaaroverzicht 2012 Financial Intelligence Unit-Nederland*. Zoetermeer: FIU-Nederland.

FIU-Nederland (2014). *Jaaroverzicht 2013 Financial Intelligence Unit-Nederland*. Zoetermeer: FIU-Nederland.

FIU-Nederland (2015). *Jaaroverzicht FIU-Nederland 2014*. Zoetermeer: FIU-Nederland.

Functioneel Parket (2016, 31 mei). *Gezamenlijke aanpak van dienstverleners faillissementsfraude en niet-melden* (Nieuwsbericht). Geraadpleegd op <http://www.fiu-nederland.nl/nl/gezamenlijke-aanpak-van-dienstverleners-faillissementsfraude-en-niet-melden>

Gerstein, J. (2015, 2 augustus). *Hillary releases 8 years of taks returns* (update). Geraadpleegd op <http://www.politico.com/story/2015/07/hillary-clinton-releases-eight-years-of-tax-returns-120882>

Guarascio, F. (2016, 12 februari). *EU finance ministers' head urges ECB to study security risks of 500 euro banknote*. Geraadpleegd op <http://uk.reuters.com/article/uk-eu-security-banknotes-idUKKCN0VLOQQ>

Halliday, T., M. Levi & P. Reuter (2014). *Global surveillance of dirty money: Assessing assessments of regimes to control money-laundering and combat the financing of terrorism*. S.l.: Center on Law & Globalization.

Huisman, S., M. Princen, P. Klerks & N. Kop (2016). *Handelen naar waarheid. Sterkte- en zwakteanalyse van de opsporing*. Amsterdam: s.n.

Is the present crisis the moment for the euro's global emergence? A panel discussion with Antonio de Lecea, Leszek Balcerowicz, C. Fred Bergsten, Erkki Liikanen, and Lawrence H. Summers (2009). In J. Pisani-Ferry & A.S. Posen (eds.), *The euro at ten: The next global currency?* Washington, DC: Peterson Institute for International Economics. Geraadpleegd op https://piie.com/publications/chapters_preview/4303/04iie4303.pdf

Kansspelautoriteit (2015). *Marktscan online kansspelen 2015. Een analyse vanuit internationaal perspectief*. Den Haag: Kansspelautoriteit.

Kazemier, B. & M. Rensman (2015). De illegale economie en nationaal inkomen. *Justitiële verkenningen*, 41(1), 37-50.

Kleemans, E.R., M.E.I. Brienens & H.G. van de Bunt (m.m.v. R.F. Kouwenberg, G. Paulides & J. Barendsen) (2002). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland. Tweede rapportage op basis van de WODC-monitor*. Den Haag: WODC.

Koningsveld, T.J. van (2015). De offshore vennootschap. Het ideale verhuulingsinstrument voor de witwasser? *Justitiële verkenningen*, 41(1), 51-65.

Laan, S. van der (2015, 6 juni). Oud-minister Bot lobbyde voor hedgefonds Khadaffi-geld. *Elsevier*. Geraadpleegd op <http://www.elsevier.nl/Nederland/achtergrond/2015/6/Oud-minister-Bot-lobbyde-voor-hedgefonds-Khadaffi-geld-1772775W/>

Maatregelen na overvallen: geen contant geld meer in Amsterdamse bussen (2016, 12 februari). Geraadpleegd op <http://www.nhnieuws.nl/nieuws/179675/maatregelen-na-overvallen-geen-contant-geld-meer-in-ams-eight-years-of-tax-returns-120882>

Maatschappelijk Overleg Betalingsverkeer [2016]. *Bijlage bij de Visie op innovaties in het betalingsverkeer*. Geraadpleegd op https://www.dnb.nl/binaries/Bijlage%20bij%20de%20Visie%20op%20innovaties_tcm46-332794.pdf

Middleton, D. & M. Levi (2015). Let sleeping lawyers lie: Organized crime, lawyers and the regulation of legal services. *British Journal of Criminology*, 55, 647-668.

Ministerie van Veiligheid en Justitie (2010). *2de inhoudelijke analyse bescherming vitale infrastructuur*. Geraadpleegd op <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2010/02/26/analyse-bescherming-vitale-infrastructuur>

Ministerie van Veiligheid en Justitie [2014]. *Veiligheidsagenda 2015-2018*. Geraadpleegd op www.rijksoverheid.nl

Ministerie van Veiligheid en Justitie (2015, 12 mei). *Voortgangsbrief nationale veiligheid* (Brief aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, kenmerk 635364).

Nabi, S.S. (2013). Hawala-bankieren: een belangrijke schakel binnen de informele economie. In D. Boels, L. Bisschop, E. Kleemans & K. van der Vijver (red.), *Illegale en informele economie* (Cahiers Politiestudies 29, pp. 93-114). Antwerpen: Maklu.

Obermayer, B. & F. Obermaier (2016). *Panama Papers: Het verhaal van de wereldwijde onthulling*. Amsterdam: Atlas Contact.

Passas, N. (1999). *Informal value transfer systems and criminal organizations. A study into so-called underground banking networks*. The Hague: WODC.

Passas, N. (2005). *Informal value transfer systems and criminal activities* (Cahier 2005-1). The Hague: WODC.

Soudijn, M.R.J. (2010). Wives, girlfriends and money laundering. *Journal of Money Laundering Control*, 13(4), 405-416.

Soudijn, M.R.J. (2014). A critical approach to trade-based money laundering. *Journal of Money Laundering Control*, 17(2), 230-242.

Soudijn, M. & T. Akse (2012). *Witwassen. Criminaliteitsbeeldanalyse 2012*. Driebergen: KLDP, Dienst Nationale Recherche.

Spapens, T. & M. Bruinsma (2015). *Fenomeenonderzoek gokzuilen*. Den Haag: Boom Criminologie.

Tops, P.W. & E.J. van der Torre (m.m.v. R. Holvast, D. van Arkel, M. Gieling, T. Jongepier et al.) (2015). *Wijkenaanpak en ondermijnende criminaliteit* (Onderzoekreeks Politieacademie). Den Haag: Boom Lemma.

Townsend, O. (2016, 18 februari). *A cashless society? Be careful what you wish for*. Geraadpleegd op <http://capx.co/a-cashless-society-be-careful-what-you-wish-for/>

Unger, B. (2007). *The scale and impacts of money laundering*. Cheltenham: Edward Elgar.

U.S. Department of the Treasury (2012, 27 juni). *Treasury targets major money laundering network linked to drug trafficker Ayman Joumaa and a key Hizballah supporter in South America* (Press release). Geraadpleegd op <https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/tg1624.aspx>

Verhagen, J. (2016). 's Lands wijs, 's lands eer. *Binnenlands Bestuur* (week 10), p. 25.

Vugts, P. (2016, 1 april). Justitie gebruikt Jeugdzorg in strijd tegen zware criminelen. *Het Parool*. Geraadpleegd op <http://www.parool.nl/>

Overige bronnen

Relevante wetgeving

Interne analyseproducten van Regionale Informatie en Expertise Centra

www.cbs.nl > StatLine

<http://cryptmarketcap.com>

<http://globaledge.msu.edu> > By Country > Spain > Trade Statistics

Cijfermatige gegevens van FIU-Nederland

Cijfermatige gegevens van Justis (Ministerie van Veiligheid en Justitie), afdeling Toezicht Rechtspersonen, Analyse, Controle en Kennisgeving

Blueview (politiesysteem)

Summ-IT (politiregistratiesysteem)

5 Bronnen georganiseerde vermogenscriminaliteit

Dit hoofdstuk biedt een overzicht van de bronnen die gebruikt zijn door de auteurs van het onderzoeksrapport over georganiseerde vermogenscriminaliteit in de vorm van overvallen, kraken op geldautomaten, winkeldiefstal, woninginbraak, bedrijfsinbraak en heling, en door de auteurs van de onderzoeksrapporten over ladingdiefstal, afpersing en autocriminaliteit.

5.1 Woninginbraak, bedrijfsinbraak, winkeldiefstal, kraken op geldautomaten, overvallen, heling

Geraadpleegde deskundigen

Geïnterviewden

Organisatie	Functie	Aantal
ABN AMRO	Security Advisor	
AS Watson	Adviseur derving & veiligheid	2
Bureau Beke	Onderzoeker	2
CCV	Adviseur veilig ondernemen / veilig uitgaan	
CCV	Coördinator woninginbraken	
CCV	Hoofd lokale projecten	
Detailhandel	Secretaris winkelcriminaliteit	
Europol	Medewerker Operations, Department Serious and Organised Crime	
ING	Medewerker veiligheidszaken kantoren	
Interpolis Verzekeringen, Afdeling Risico inzicht & preventie	Business change manager	
Jumbo	Risk & securityspecialist	2
Koninklijke Horeca Nederland	Beleidsmedewerker	
Landelijk Forensisch Coördinatieteam	Dossiervormer / Dagcoördinator	
Ministerie van Veiligheid en Justitie	Projectleider heling en expressief geweld	
Nederlandse Vereniging van Banken	Adviseur veiligheidszaken	
Openbaar Ministerie	Landelijk officier HIC	
Politie	Landelijk coördinator mobiel banditisme	
Politie	Landelijk coördinator overvallen	
Politie	Landelijk coördinator woninginbraken	
Politie, Eenheid Den Haag	Financieel expert	
Politie, Eenheid Den Haag	Rechercheur	
Politie, Eenheid Den Haag	Teamleider	

Politie, Eenheid Den Haag	Teamleider opsporingsonderzoek	
Politie, Eenheid Midden-Nederland	Adviseur tegenhouden	
Politie, Eenheid Midden-Nederland	Medewerker IRC	
Politie, Eenheid Midden-Nederland	Hoofd Opsporing in de Regiegroep Eenheid overschrijdende Gewelddadige Vermogenscriminaliteit	2
Politie, Eenheid Midden-Nederland	Operationeel expert tactische opsporing	
Politie, Eenheid Midden-Nederland	Recherchekundige	
Politie, Eenheid Midden-Nederland	Taakaccenthouder heling	
Politie, Eenheid Midden-Nederland	Teamleider	
Politie, Eenheid Noord-Holland	Plaatsvervangend districtschef	
Politie, Eenheid Noord-Holland	Recherchekundige	2
Politie, Eenheid Noord-Holland	Teamleider	
Politie, Eenheid Noord-Holland	Wijkagent Beverwijkse Bazaar	
Politie, Eenheid Oost-Nederland	Implementatieleider Digitaal Opkopersregister	
Politie, Eenheid Oost-Nederland	Landelijk projectleider Heling	
Politie, Eenheid Oost-Nederland	Teamleider	
Politie, Eenheid Rotterdam	Districtscoördinator helingbestrijding	
Politie, Eenheid Rotterdam	Landelijk beheerder Stopheling en Digitaal Opkopersregister	
Politie, Eenheid Rotterdam	Projectleider Regionaal Team Overvallen	
Politie, Eenheid Rotterdam	Recherchekundige	
Politie, Eenheid Rotterdam	Taakaccenthouder heling	
Politie, Eenheid Zeeland-West-Brabant	Implementatieleider Digitaal Opkopersregister	
Politie, Landelijke Eenheid	Analist	
Politie, Landelijke Eenheid	Expert kunst & antiek	
Politie, Landelijke Eenheid	Recherchekundige	
Politie, Landelijke Eenheid	Teamleider	
Rabobank	Adviseur fraudezaken	
Slachtofferhulp Nederland	Teamleider	
Stichting Aanpak Voertuigcriminaliteit (AVc)	Projectcoördinator	
Stichting VbV (Verzekeringsbureau Voertuigcriminaliteit)	Manager handhaving & toezicht	
Verbond van Verzekeraars	Statisticus	
Vereniging Erkende Beveiligingsbedrijven	Voorzitter	
VNO-NCW / MKB Nederland	Secretaris auteursrecht, betalingsverkeer en criminaliteit	
WODC	Onderzoeker	

Leden klankbordgroep

Organisatie	Functie
Bureau voor Toegepast Veiligheidsonderzoek	Criminologisch onderzoeker
Politie	Landelijk coördinator mobiel banditisme
Politie	Landelijk coördinator overvallen
Politie	Landelijk coördinator woninginbraken
Politie, Eenheid Amsterdam, DRR	Senior rechercheur kunstgerelateerde criminaliteit

Literatuur

Aalderink, J.A. (2013). *Nederland als doelwit van criminele bendes uit Oost-Europa. Op weg naar een effectievere aanpak van mobiel banditisme in Nederland*. Geraadpleegd op <https://hetccv.nl>

Akkermans, M., R. Kloosterman, K. Knoops, G. Linden & E. Moons (m.m.v. B. Buelens et al.) (2015). *Veiligheidsmonitor 2014*. Den Haag: CBS.

Akkermans, M., R. Kloosterman, K. Knoops, G. Linden & E. Moons (m.m.v. B. Buelens et al.) (2016). *Veiligheidsmonitor 2015*. Den Haag: CBS.

ANP (2016, 21 maart). *Strijd tegen overvalcriminaliteit gebundeld*. Geraadpleegd op <http://nieuws.nl/algemeen/20160321/strijd-tegen-overval-geldtransport-gebundeld/>

Appelman, T., A. van Wijk, M. de Jong & K. Kanters (2014). *Een onderzoek naar de overvalproblematiek en aanpak in Rotterdam*. Arnhem: Bureau Beke.

Beke, B., E. Bervoets, H. Ferwerda & E. van der Torre (2015). *Lokale en bovenlokale criminele netwerkvorming. Van analyse naar aanpak*. Arnhem: Bureau Beke. (Vertrouwelijk).

Bernasco, W., M.R. Lindegaard & S. Jacques (2013). *Overvallen vanuit daderperspectief. Situationele aspecten van gewelddadige, niet-gewelddadige en afgeblazen overvallen*. Apeldoorn: Politie & Wetenschap.

Boerman, F., M. Grapendaal, F. Nieuwenhuis & E. Stoffers (2012). *Nationaal dreigingsbeeld 2012. Georganiseerde criminaliteit*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.

Böing, B.S. & I. van der Werf (2015). *Waar zijn de HIC-plegers? Toetsing van vijf hypothesen*. S.I.: Politie-eenheid Amsterdam, Dienst Regionale Informatie.

Bool, G. (2014). *Mobiel banditisme in winkelgebieden; Een verkennend onderzoek naar de rol van mobiel banditisme bij winkeldiefstal en zakkenrollerij in de winkelgebieden van Rotterdam en een mogelijke beleidsreactie hierop* (Scriptie Vrije Universiteit Amsterdam).

Bremmers, B., H. Ferwerda & R. van den Hazel (2015, 27 mei). *Maatwerk nodig tegen misstanden in vakantieparken*. Geraadpleegd op <http://www.ccv-secondant.nl>

Brown, R. (2015). *Explaining the property crime drop: The offender perspective* (Trends & issues in crime and criminal justice No. 495). Canberra: Australian Institute of Criminology.

CBS (2014). *Nationale rekeningen. Revisie 2010*. Den Haag: CBS.

CBS (2015, 15 december). *Vrouwen vier keer minder verdacht dan mannen*. Geraadpleegd op <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2015/51/vrouwen-vier-keer-minder-verdacht-dan-mannen>

CBS (2016, 16 maart). *Geregistreeerde criminaliteit daalt met 5 procent*. Geraadpleegd op <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/11/geregistreeerde-criminaliteit-daalt-met-5-procent>

CCV (2013). *Trendsignalement 2013. Ontwikkelingen in maatschappelijke veiligheid*. Utrecht: CCV. Geraadpleegd op <http://www.hetccv.nl/publicaties/webwinkel/Algemeen/trendsignalement-2013>

CCV (2014, 7 november). *Nederland tweede op ranglijst winkeldiefstal in Europa*. Geraadpleegd op <http://www.hetccv.nl/nieuws/2014>

CCV (2015, 3 februari). *Verbod op koeltassen in Haarlemse APV*. Geraadpleegd op <http://www.hetccv.nl/nieuws/2015>

CCV (2015, 17 februari). *CBS: meer buitenlandse verdachten zonder vast adres*. Geraadpleegd op <http://www.hetccv.nl/nieuws/2015>

CCV (2015, 5 november). *Nederland kampioen winkeldiefstal*. Geraadpleegd op <http://www.hetccv.nl/nieuws/2015>

CCV (2015, 22 december). *Straf voor inzet kinderen bij winkeldiefstal*. Geraadpleegd op <http://www.hetccv.nl/nieuws/2015>

CED (2014). *Aantal woninginbraken neemt af, gemiddelde schade per inbraak neemt toe*. Geraadpleegd op http://www.google.nl/url?url=http://www.ced-europe.com/~media/ced/publicatie%2520ced%2520schadebarometer_augustus2014.pdf&rct

Checkpoint Systems (2014, 6 november). *Checkpoint Diefstalbarometer in retail: Nederland tweede op ranglijst winkeldiefstal in Europa* (Persbericht). Geraadpleegd op <http://nl.checkpointsystems.com/news-events/news-item/checkpoint-diefstalbarometer-in-retail-belgie-heeft-tweede-hoogste-winkeldiefstal-in-europa/>

Detailhandel Nederland (2012). *ABC Winkelcriminaliteit*. Geraadpleegd op http://www.detailhandel.nl/images/pdf/ABC_Winkelcriminaliteit_2012.pdf

Detailhandel Nederland (2016, 11 april). *Winkelier plukt winkeldief voor miljoenen* (Nieuwsbericht). Geraadpleegd op <http://www.detailhandel.nl/nieuws/2016/622>

Diefstalbarometer in retail: Nederland Europees kampioen winkeldiefstal (2015, 4 november). Geraadpleegd op <http://www.careality.nl/site/2015/11/04/diefstalbarometer-retail-nederland-europees-kampioen-winkeldiefstal/>

Dijk, J.J.M. van (2012). Deuren op slot. Naar een verklaring voor de internationale daling van criminaliteit. *Justitiële verkenningen*, 38(7), 7-44.

Dijk, J.J.M. van, M. Junger & I. Sagel-Grande (2011). *Actuele criminologie* (7e herz. druk). Den Haag: Sdu.

Dubbeld, L. (2013). Tassen, jassen en kinderwagens in de ban. *Secondant*, 27(6), 18-23. Geraadpleegd op <http://www.ccv-secondant.nl>

Eimers, E. (2013). *Mobiel banditisme in de Nederlandse detailhandel. Een onderzoek naar de wijze waarop mobiel banditisme wordt tegengegaan. Waarbij adviezen worden gegeven aan Media Markt – Saturn voor verbeteringen om schade door mobiele bendes te reduceren* (Scriptie Hogeschool

- INHolland Rotterdam). Geraadpleegd op <http://www.hetccv.nl/binaries/content/assets/ccv/dossiers/mobiele-bendes/definitieve-versie-eindschiptie.pdf>
- Europol (2013). *SOCTA 2013. EU Serious and Organised Crime Threat Assessment*. The Hague: Europol.
- Europol (2014). *Thefts of agricultural machinery* (Early Warning Notification 2014/2). The Hague: Europol.
- Europol (2015). *Exploring tomorrow's organised crime*. The Hague: Europol.
- Europol (2015). *Interim SOCTA: An update on serious and organised crime in the EU*. The Hague: Europol. (Restricted).
- Federale Politie, DGR/DRI (2015). *Politiële criminaliteitsstatistieken België 2000-2014*. Geraadpleegd op <http://www.politie.be/files/fed/files/crime/national/nl.pdf>
- Ferwerda, H., T. van Ham, L. Scholten & D. Jager (2016). *Focus op heling. Een onderzoek naar het functioneren van de helingmarkt, het beleid tegen en de gevolgen van heling* (Bekereeks). [Arnhem]: Bureau Beke.
- Geest, Th. van der (2014). Celstraf voor mobiele bandieten. *Opportun*, 20(5), 16-19.
- Gestel, B. van (2014). *Facilitering van mobiele bendes. Research synthese* (Cahier 2014-17). Den Haag: WODC.
- Gewelddadige overval op geldloper (2016, 7 maart). *De Telegraaf*. Geraadpleegd op <http://www.telegraaf.nl/>
- Ham, T. van, B. Bremmers & H. Ferwerda (2014). *Wisseling van de wacht, een verkennend onderzoek naar de opkomst van de nieuwe veelpleger*. Arnhem: Bureau Beke.
- Handel, C. van den, O. Nauta, P. van Soomeren & P. van Amersfoort (2009). *Hoe doen ze het toch? Modus Operandi woninginbraak*. Amsterdam: DSP-groep.
- Harteveld, A., W. van der Leest & I. Vermeulen (2016). *Nieuwe vormen van criminaliteit. Uitkomsten van een inventarisatie ten behoeve van het Nationaal dreigingsbeeld 2017*. S.l.: Politie. (Vertrouwelijk).
- Infocel plofkraken (2014). *Yearly Ram-/plofkraken op geldautomaten 2013*. S.l.: Politie. (Politie Zeer vertrouwelijk).
- Inspectie Veiligheid en Justitie (2014). *Aanpak overvalcriminaliteit*. Den Haag: Inspectie Veiligheid en Justitie.
- Jong, J. de (2012). *Midden- en Oost-Europese inbrekers op pad. Inzicht in de aard en omvang van mobiel banditisme in Nederland*. Driebergen: KLPD, Dienst Operationele Samenwerking. (Politie Intern).
- Jong, M. de (2013). *Het verleden van een overvaller*. S.l.: Politie, Eenheid Rotterdam, DRIO. (Politie Intern).
- Jong, M. de, S. van den Tol & S. Mesu (2015, 5 augustus). *Inbrekers doen het liefst 's nachts hun werk. Of niet?* Geraadpleegd op <http://www.ccv-secondant.nl>
- Jong, M. de, S. van den Tol & S. Mesu (2015, 12 augustus). *Een overval plegen is een instapdelict. Toch?* Geraadpleegd op <http://www.ccv-secondant.nl>

Klein Haneveld, R.K., S. Boes & N. Kop (2012). *Woninginbraken. Een onderzoek naar het fenomeen woninginbraken en mogelijke aanpak hiertegen*. Apeldoorn: Politieacademie.

Klerks, P. & N. Kop (2010). *Toekomstverkennen voor analisten: Instrumentarium voor prognoses en visieontwikkeling*. Apeldoorn: Politieacademie.

Klomp, M. van de, R. Klein Haneveld & N. Kop (2014). *Babbeltrucs bij diefstal uit woning. Onderzoeksrapport*. [Apeldoorn]: Politieacademie.

Kroese, G.J. & R.H.J.M. Staring (1993). *Prestige, professie en wanhoop. Een onderzoek onder gedetineerde overvallers* (Onderzoek en beleid 124). Arnhem: Gouda Quint.

Lamet, W. & K. Wittebrood (2009). *Nooit meer dezelfde. Gevolgen van misdrijven voor slachtoffers*. Den Haag: SCP.

Lammers, M. & W. Bernasco (2013). Are mobile offenders less likely to be caught? The influence of the geographical dispersion of serial offenders' crime locations on their probability of arrest. *European Journal of Criminology*, 10(2), 168-186.

Land- en Tuinbouw Organisatie Nederland (2015, 20 mei). *Veel inbraken, diefstal en vandalisme op het platteland*. Geraadpleegd op <http://www.lto.nl/actueel/nieuws/10861474/Veel-inbraken-diefstal-en-vandalisme-op-het-platteland>

Landelijk Overvalcoördinator (2004). *Plan van aanpak*. Zoetermeer: KLPD.

Mark, J. van der, D. van Nobelen & S. Mesu (2014). *Gewelddadige vermogenscriminaliteit. Overvallen en straatroof 2013*. S.l.: Politie.

Mesu, S., D. Bulten, D. van Nobelen & J. van Beek (2011). *Woningovervallen ontmaskerd*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.

Mesu, S. & D. van Nobelen (2012). *Woningcriminaliteit. Verslag van een onderzoek voor het Nationaal dreigingsbeeld 2012*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.

Mesu, S., D. van Nobelen, J. van der Mark & E. Verschuuren (2013). *Gewelddadige vermogenscriminaliteit. Overvallen en straatroof 2012*. S.l.: Politie.

Mheen, D. van de & P. Gruter (red.) (2007). *Helingpraktijken onder de loep. Impressies van helingcircuits in Nederland* (Onderzoek en beleid 251). Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Ministerie van Veiligheid en Justitie (2014). *Veiligheidsagenda 2015-2018*. Geraadpleegd op www.rijksoverheid.nl

Nederlandse Vereniging van Banken (2014, 14 maart). *Banken, politie en OM bundelen krachten tegen ram- en plofkraken* (Nieuwsbericht). Geraadpleegd op <https://www.nvb.nl/nieuws/2014/2648/banken-politie-en-om-bundelen-krachten-tegen-ram-en-plofkraken.html>

Nettekoven, A. (2016). *Trimesterrapportage Stopheling en Dor. 1e trimester 2016*. S.l.: Politie. (Politie Intern).

Nobelen, D. van & S. Mesu (2012). *Bedrijfscriminaliteit. Verslag van een onderzoek voor het Nationaal dreigingsbeeld 2012*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.

Onderzoeksbureau KIEN (2015, november). *Onderzoeksrapport Nationale Inbraakpreventie Weken*.

Onderzoeksrapport Nationale Inbraakpreventie Weken 2015 [2015].

Openbaar Ministerie (2014). *Jaarbericht 2013*. Den Haag: Openbaar Ministerie.

Openbaar Ministerie (2015). *Jaarbericht 2014*. Den Haag: Openbaar Ministerie.

Openbaar Ministerie (s.d.). *Factsheet ZSM*. Geraadpleegd op 22 april 2016, op <https://www.om.nl/vaste-onderdelen/zoeken/@24445/factsheet-zsm>

Overval op geldloper bij winkelcentrum Meerzicht Zoetermeer, daders voortvluchtig (2015, 16 december). Geraadpleegd op <http://www.omroepwest.nl/nieuws/3013902/Overval-op-geldloper-bij-winkelcentrum-Meerzicht-Zoetermeer-daders-voortvluchtig>

Ploeg, J. van der (2015, 5 november). Nergens ter wereld stelen winkeldieven meer dan in Nederland. *de Volkskrant*. Geraadpleegd op <http://www.volkskrant.nl/>

Polen, Bulgaren en Roemenen stijgen in misdaadcijfers (2012, 4 januari). *Algemeen Dagblad*. Geraadpleegd op <http://www.ad.nl/>

PwC & Vrije Universiteit Amsterdam (2014). *Economische criminaliteit: Een bedreiging voor elk bedrijf. Economic Crime Survey Nederland 2014*. S.l.: PricewaterhouseCoopers.

Richtlijn voor strafvordering inbraak/insluiting in woning (2014). *Staatscourant* 2014, 2268.

Rovers, B. (2011). Als de goudduvels langskomen. Overvallen op juweliers. *Justitiële verkenningen*, 37(3), 21-32.

Rovers, B., M. Bruinsma, M. Jacobs, M. Jans, H. Moors, M. Siesling et al. (2010). *Overvallen in Nederland. Een fenomeenanalyse en evaluatie van de aanpak*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Rovers, B. & S. Mesu (2015). Woningovervallen op ouderen. Een zeldzaam, maar heftig fenomeen. *Justitiële verkenningen*, 41(6), 85-98.

Rovers, B., S. Mesu, D. van Nobelen & M. Bruinsma (2013). *Overvalverdachten in de strafrechtketen. Analyse van uitstroom en mogelijkheden om ongewenste vormen terug te dringen*. 's-Hertogenbosch: Bureau voor Toegepast Veiligheidsonderzoek.

Schadefonds Geweldsmisdrijven (2016, 15 maart). *Schadefonds Geweldsmisdrijven keert €16,5 miljoen uit* (Persbericht). Geraadpleegd op <https://schadefonds.nl/nieuws/341-schadefonds-geweldsmisdrijven-keert-16-5-miljoen-uit-perbericht>

Siegel, D. (i.s.m. R. Koenraadt, D. Lyubenova, N. Sovre & A. Troscianczuk) (2013). *Mobiel banditisme. Oost- en Centraal-Europese rondtrekkende criminele groepen in Nederland*. Apeldoorn: Politie & Wetenschap.

Snel, E., G. Engbertsen, M. Ilies, R. van der Meij & J. Hamberg (2011). *De schaduwzijden van de nieuwe arbeidsmigratie. Dakloosheid en overlast van Midden- en Oost-Europese arbeidsmigranten in Den Haag*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.

Snel, G. & S. van der Zee (2014). *Effectieve criminaliteitsbeheersing*. Amsterdam: Reed Business Education.

Snippe, J., M. Sijstra, M. Mennes & B. Bieleman (2014). *Buit van woninginbraak. Onderzoek onder helers en inbrekers* (Politiekunde nr. 68). Apeldoorn: Politie & Wetenschap.

Stichting AVc (2014). *Notitie Aanpak malafide handel in gestolen onderdelen*. Hoevelaken: AVc.

Tak, J. van der & A. Patty (2014). 'Met een beetje brutaliteit kom je heel ver...'. *Slachtofferschap onder ouderen én babbeltrucs*. S.l.: Politie. (Politie Intern).

Taskforce Overvallen (2011). *Actieprogramma Ketenaanpak Overvalcriminaliteit. Advies van de Taskforce Overvallen aan de Minister van Veiligheid en Justitie voor acties ter verbetering van de ketenaanpak van overvalcriminaliteit in Nederland*. Geraadpleegd op <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2011/02/09/actieprogramma-ketenaanpak-overvalcriminaliteit>

Tweede Kamer (2010-2011). *Kamerstuk 28684*, nr. 301.

Tweede Kamer (2010-2011). *Kamerstuk 29628*, nr. 256.

Tweede Kamer (2013-2014). *Kamerstuk 29911*, nr. 87.

Tweede Kamer (2014-2015). *Aanhangsel Handelingen*, nr. 2521.

Tweede Kamer (2014-2015). *Kamerstuk 29911*, nr. 96.

Vandeviver, C. (2013). Distance matters: A look at crime trip distances in Flanders. In P. Ponsaers, A. Crawford, J. de Maillard, J. Shapland & A. Verhage (eds.), *Crime, violence, justice and social order. Monitoring contemporary security issues* (pp. 229-253). Antwerpen: Maklu.

Veen, E. van der (2016). Op strooptocht naar het witte goud. *Blauw*, 12(4), 22-26.

Verbond van Verzekeraars (s.d.). *Risicomonitor Woninginbraken 2015*. Geraadpleegd op www.verzekeraars.nl

Verheggen, E. (2013). *Hennepriporovervallen in beeld: Een studie naar de kenmerken van hennepriporovervallen*. (Politie Intern).

Verschuuren, E., J. van Mantgem, S. Mesu & D. van Nobelen (2015). *Woninginbraken in Nederland*. S.l.: Politie. (Politie Intern).

Vier steden gaan Criminaliteits Anticipatie Systeem testen (2015, 6 februari). Geraadpleegd op <https://beveiligingnieuws.nl>

Warrell, H. (2014, 21 januari). Fall in crime in developed world baffles experts. *Financial Times*. Geraadpleegd op <https://www.ft.com/>

Weesper ondernemers starten met WhatsAppgroep (2015, 27 november). Geraadpleegd op <http://www.veiligondernemenbeginthier.nl/nieuws/details/article/weesper-ondernemers-starten-met-whatsappgroep/>

Wessels, R. (2016). *Categorie 3+ overvallen, verkennend onderzoek naar de werkwijze tijdens en direct na het plegen van een 3+ overval*. Rotterdam: Politie, Eenheid Rotterdam (Concept). (Politie Intern).

Where have all the burglars gone? Falling crime (2013, 20 juli). *The Economist*. Geraadpleegd op <http://www.economist.com/news/briefing/21582041-rich-world-seeing-less-and-less-crime-even-face-high-unemployment-and-economic>

Wiele, D. van der (2015, 2 juli). Roermond zet in op nieuwe aanpak van mobiele bendes. *Secondant* (2). Geraadpleegd op <http://www.ccv-secondant.nl>

Wijk, A. van (2015, 3 februari). *Aanpak overvallencriminaliteit: nu en straks*. Geraadpleegd op de website van Criminologisch Netwerk Nederland:
<https://www.hetccn.nl/nieuwsitems/aanpak-overvallencriminaliteit-nu-en-straks/>

Wijk, A. van & T. Appelman [2014]. *Heterdaadgedrag van overvallers. Een terreinverkenning van pre- en postdelictgedrag*. Arnhem: Bureau Beke.

Wijk, A. van, M. Hardeman & L. Scholten (2015). *High Impact Crimes en LVB-gerelateerde problematiek. Pilotonderzoek naar de relatie tussen veelplegers van high impact crimes en verstandelijke beperking*. Arnhem: Bureau Beke.

Willems, D. & R. Doeleman (2014). Predictive Policing – wens of werkelijkheid? *het Tijdschrift voor de Politie*, 76(4/5), 39-42.

Winkeldiefstal met kerst loopt op tot 192,8 miljoen in Nederland (2012, 12 december). Geraadpleegd op <http://www.security-online.nl/bedrijfsnieuws/winkeldiefstal-met-kerst-loopt-op-tot-1928-miljoen-in-nederland/>

Zee, S. van der, N. van de Ven & N. Vriezelaar (1999). *Via de bank naar de bajas. Een onderzoek naar overvallers en de overvalbestrijding* (Studiereeks recherche, dl. 10). 's-Gravenhage: Elsevier bedrijfsinformatie.

ZSM – Zo Spoedig, Slim, Simpel, Samen Mogelijk (s.d.). Geraadpleegd op <http://www.veiligheidshuizen.nl/achtergrond/zsm-zo-spoedig-slim-simpel-samen-mogelijk>

Overige bronnen

Wetboek van Strafrecht

Interne, vertrouwelijke politiedocumenten

www.cbs.nl > StatLine

www.hetccv.nl > Barrièremodel Mobiele bendes

www.verzekeraars.nl

Database Informatievoorziening - High Impact Crime (HIC) en Mobiel Banditisme (MB)

Blueview (politiesysteem)

BVI-IB (Basisvoorziening Informatie, via COGNOS en de Stuurkubus/Korpsmonitor; hiermee kan

worden gezocht in twintig (inter)nationale en regionale bronregisters, zoals het bedrijfsprocessensysteem BVH), geraadpleegd voor de periode 2012-2015

Edison (landelijk register voor gestolen kunst en antiek)

Database Keurmerk Veilig Ondernemen (KVO) van het CCV

LORS (Landelijk Overvallen en Ramkraken Systeem)

LZOZ (database van het OM)

Summ-IT (politieregistratiesysteem)

Opsporingsonderzoeken

5.2 Ladingdiefstal

Geraadpleegde deskundigen

Geïnterviewden

Organisatie	Functie
EVO (ondernemersvereniging)	Beleidsadviseur
FreightWatch International	Marketing Programs Manager
Ministerie van Veiligheid en Justitie	Dossierhouder transportcriminaliteit
OM, Landelijk Parket	Portefeuillehouder transportcriminaliteit
Politie	Coördinator Transportcriminaliteit
Politie	Liaison Regionaal Platform Criminaliteitsbeheersing Limburg
Politie	Programmamanager Transportcriminaliteit
Politie	Projectleider ondermijning Zeehavenpolitie
Politie	Regisseur Regionale Toezicht Ruimte
Politie	Senior intelligence
Stichting AVc	Directeur
Stichting VbV (Verzekeringsbureau Voertuigcriminaliteit)	Manager Handhaving & Toezicht
TAPA	Director of the Board
Transport en Logistiek Nederland	Portefeuillehouder Criminaliteit en Security
TVM verzekeringen	Manager Speciale Zaken en Expertise
Verbond van Verzekeraars	Beleidsadviseur schadeverzekeringen zakelijke markt

Leden klankbordgroep

Organisatie	Functie
Politie, Landelijke Eenheid	Programmamanager Transportcriminaliteit
Politie, Landelijke Eenheid	Senior intelligence Team Vervoer en Transport
Stichting AVc	Directeur

Literatuur

Boerman, F., M. Grapendaal & A. Mooij (2008). *Nationaal dreigingsbeeld 2008. Georganiseerde criminaliteit*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.

CBS (2016, 2 februari). *Steeds meer vracht via Oost-Europese trucks de grens over* (Persbericht). Geraadpleegd op <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/05/steeds-meer-vracht-via-oost-europese-trucks-de-grens-over>

Dorn, N. & H. van de Bunt (2010). *Bad thoughts. Towards an organised crime harm assessment and prioritisation system (OCHAPS)*. Rotterdam: Erasmus University.

Engel, A. van den & E. Prummel (2007). *Organised theft of commercial vehicles and their loads in the European Union*. [Brussels]: European Parliament.

Grapendaal, M., M. den Drijver, H. de Miranda & S. van der Zee (2008). *Georganiseerde bovenregionale vermogenscriminaliteit. Verslag van een onderzoek voor het Nationaal dreigingsbeeld 2008*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.

Grapendaal, M., H. de Miranda, F. Korteweg, I. Uijtdewilligen & H. Wakkee (m.m.v. J. van Dooren) (2012). *Ladingdiefstal. Criminaliteitsbeeldanalyse 2008 - 2010*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.

Hart, H.F. van 't (2014). *Rapportage Transportcriminaliteit. Diefstal van transportmiddelen en/of lading 2013*. [Driebergen]: Politie, Landelijke Eenheid.

Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid (2015). *Mobiliteitsbeeld 2015*. Den Haag: Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid.

Kuppens, J., E. de Vries Robbé, I. van Leiden & H. Ferwerda (2006). *Zware jongens op de weg. Een onderzoek naar georganiseerde diefstal in de wegtransportsector*. Arnhem: Advies- en Onderzoeksgroep Beke.

Ministerie van Economische Zaken (2009). *Convenant Aanpak criminaliteit transportsector*. Den Haag: Ministerie van Economische Zaken.

Ministerie van Infrastructuur en Milieu (2016, 14 april). *Europa wil tempo maken voor marktintroductie zelfrijdend vervoer* (Persbericht). Geraadpleegd op <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2016/04/14/europa-wil-tempo-maken-voor-marktintroductie-zelfrijdend-vervoer>

Ministerie van Veiligheid en Justitie, Directoraat-Generaal Rechtspleging en Rechtshandhaving (2016, 21 april). *Versterken publiek-private samenwerking* (Memo voor de leden van NPC).

Nationaal Cyber Security Centrum (2015). *Cybersecuritybeeld Nederland. CSBN 2015*. Den Haag: Nationaal Cyber Security Centrum.

Politie (s.d.). *Visie op sensing* (Bijlage bij *Kamerstukken II 2015/16, 29628, nr. 594*).

Politie, Dienst Informatieorganisatie & Dienst Infra (2016). *Jaarrapportage Transportcriminaliteit 2015*. [Driebergen]: Politie, Landelijke Eenheid.

Politie, Landelijke Eenheid (2013). *Criminaliteitsrapportage van ladingdiefstallen in de wegtransportsector 2011 versus 2012*. [Driebergen]: Politie, Landelijke Eenheid.

Politie, Team Vervoer en Transport (2015). *Rapportage Transportcriminaliteit. Diefstal van transportmiddelen en/of ladingen 2014*. [Driebergen]: Politie, Landelijke Eenheid.

Projectgroep Monitoring (2010). *Rapport Definities Transportcriminaliteit*. Hoevelaken: Stichting AVc.

Projectgroep Secure Lane (2011). *Business model Secure Lane*. S.l.: s.n.

Rovers, G.B. & E. de Vries Robbé (2005). *Interne criminaliteit in de logistieke sector* (Onderzoek en beleid 235). Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Stichting AVc (s.d.). *Actieplan Transportcriminaliteit 2015-2016*. S.l.: s.n.

Stichting Opleidings- en Ontwikkelingsfonds Beroepsgoederenvervoer (2015). *Sectorplan transport en logistiek 2016-2017*. S.l.: SOOB.

TAPA [2016]. *All cargo at risk. Annual report 2015*. Geraadpleegd op www.tapaemea.org

TAPA (2016). *Vigilant* (april). Geraadpleegd op www.tapaemea.org

Tweede Kamer (2013-2014). *Aanhangsel Handelingen*, nr. 1665.

Tweede Kamer (2015-2016). *Aanhangsel Handelingen*, nr. 2201.

Overige bronnen

BVH (bedrijfsprocessensysteem van de politie)

Summ-IT (politieregistratiesysteem)

Database van het Team Vervoer en Transport van de Landelijke Eenheid van de politie

5.3 Afpersing

Geraadpleegde deskundigen

Geïnterviewden

Organisatie	Functie	Aantal
Bureau Beke	Wetenschappelijk onderzoeker	
Koninklijke Horeca Nederland	Medewerker	
Politie	Expert afpersingen	2
Politie	Expert georganiseerde misdaad	2
Politie	Informatiecoördinator	
Politie	TCI	
Politie	Teamleider	
Vertrouwenslijn afpersingen	Medewerker	
VNO / MKB	Medewerker	

Leden klankbordgroep

Organisatie	Functie
Politie, Landelijke Eenheid	Nationaal expert afpersingen
Universiteit Leiden	Hoogleraar Criminologie

Literatuur

Berliner Polizei ist machtlos gegen Schutzgelderpressung (2016, 20 maart). Geraadpleegd op <http://www.rbb-online.de/panorama/beitrag/2016/03/schutzgelderpressung-berlin-polizei-machtlos.html>

Bernaards, F., E. Monsma & P. Zinn (2012). *High Tech Crime. Criminaliteitsbeeldanalyse 2012*. Driebergen: KLPD, Dienst Nationale Recherche.

Blokland, A., M. Soudijn & E. Teng (2014). 'We zijn geen padvindders'. Een verkennend onderzoek naar de criminele carrières van leden van één procent motorclubs. *Tijdschrift voor Criminologie*, 56(3), 3-28.

Boerman, F., M. Grapendaal, F. Nieuwenhuis & E. Stoffers (2012). *Nationaal dreigingsbeeld 2012. Georganiseerde criminaliteit*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.

Bovenkerk, F. & E. Derksen (1994). Bescherming-industrie en het café-bedrijf in de binnenstad van Utrecht. *Nederlands Juristenblad*, 69(14), 457-464.

Bunt, H.G. van de & E.R. Kleemans (m.m.v. C.J. de Poot, R.J. Bokhorst, M. Huikeshoven, R.F. Kouwenberg et al.) (2007). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland. Derde rapportage op basis van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit (Onderzoek en beleid 252)*. [Den Haag]: Boom Juridische uitgevers.

Bureau Beke (2014). *Gebiedsanalyse Arnhem. Politieële rapportage over criminaliteit en signalen van afpersing in de horeca in de binnenstad van Arnhem*. Arnhem: Bureau Beke. (Vertrouwelijke rapportage in het kader van de WPG voor politie en OM).

Europol (2013). *Threat assessment Italian organised crime*. The Hague: Europol.

Europol, Unit 02-SOC (2015). *OMCG situation report Europe* (Knowledge product). The Hague: Europol. (Europol Unclassified – Basic Protection Level).

Felson, M. (2006). The street gang strategy. In M. Felson (ed.), *Crime and nature* (pp. 305-324). Thousand Oaks: Sage.

Guzy, N., Chr. Birkel & R. Mischkowitz (Hrsg.) (2015). *Viktimiseringsbefragungen in Deutschland: Band 1. Ziele, Nutzen und Forschungsstand* (Polizei + Forschung Band 47.1). Wiesbaden: Bundeskriminalamt.

Hells Angels opgepakt na mishandeling (2014, 28 februari). *De Telegraaf*. Geraadpleegd op <http://www.telegraaf.nl/>

Hendriks, E. (2015). *Glazenwassersproblematiek. Wat zijn de kenmerken van de glazenwassersproblematiek in de particuliere branche en wat zijn mogelijke interventies voor deze problematiek?* (Masterthese Algemene Recherchekunde, Politieacademie Apeldoorn).

Heuvel, J. van den & B. Huisjes (2009). *De gevallen engel. Eén man tegen de Hells Angels* (2e dr.). Schelluinen: House of Knowledge.

Huisman, S. & F. Jansen (2012). Willing offenders outwitting capable guardians. *Trends in Organized Crime*, 15(2-3), 93-100.

Huisman, S. & F.J. van der Laan (2010). *Overall-beeld Aandachtsgebieden*. Driebergen: KLPD, Dienst Nationale Recherche.

Huisman, S., M. Princen, P. Klerks & N. Kop (2016). *Handelen naar waarheid. Sterkte- en zwakteanalyse van de opsporing*. Amsterdam: s.n.

Kalidien, S. & N. de Heer-de Lange (red.) (2015). *Criminaliteit en rechtshandhaving 2014. Ontwikkelingen en samenhangen*. Den Haag: Boom Criminologie.

Kleemans, E.R., E.A.I.M. van den Berg & H.G. van de Bunt (1998). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland. Rapportage op basis van de WODC-monitor*. Den Haag: WODC.

Kleemans, E.R., M.E.I. Brienens & H.G. van de Bunt (2002). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland. Tweede rapportage op basis van de WODC-monitor*. Den Haag: WODC.

Klerks, P. & N. Kop (2007). *Maatschappelijke trends en criminaliteitsrelevante factoren. Een overzicht ten behoeve van het Nationaal dreigingsbeeld criminaliteit met een georganiseerd karakter 2008 – 2012*. [Zoetermeer]: KLPD, Dienst Nationale Recherche Informatie.

KLPD - Dienst Nationale Recherche & Politieregio Limburg-Zuid (2010). *Hells Angels en andere 1%-MC's in Nederland*. Driebergen: KLPD, Dienst Nationale Recherche. (Politie Intern).

Knotter, J.C., D.J. Korf & H.Y. Lau (2009). *Slangenkoppen en tijgerjagers. Illegaliteit en criminaliteit onder Chinezen in Nederland*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Knotter, J.C. & J. Quinten (2005). *Chinese criminaliteit in Twente: Een verborgen probleem?* (Niet uitgegeven).

Korf, D.J., A. Benschop & J. Knotter (2009). *Verborgene werelden. Minderjarige jongens, misbruik en prostitutie*. Amsterdam: Rozenberg.

Kruisbergen, E.W., H.G. van de Bunt & E.R. Kleemans (2012). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland. Vierde rapportage op basis van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit*. Den Haag: Boom Lemma.

Lamet, W. & K. Wittebrood (2009). *Nooit meer dezelfde. Gevolgen van misdrijven voor slachtoffers*. Den Haag: SCP.

Leest, W. van der & L. Moerenhout (2012). *Nieuwe vormen van georganiseerde criminaliteit, in het bijzonder afpersing en medicijnvervalsing. Verslag van een onderzoek voor het Nationaal dreigingsbeeld 2012*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.

Leiden, I. van, T. Appelman, T. van Ham & H. Ferwerda (2014). *Ondergaan of ondernemen. Ontwikkelingen in de aard en aanpak van afpersing van het bedrijfsleven*. Arnhem: Bureau Beke.

Leiden, I. van, E. de Vries Robbé & H. Ferwerda (2007). *Je bedrijf of je leven. Aard en aanpak van afpersing van het bedrijfsleven*. Amsterdam: SWP.

Mantgem, J. van, A. Mooij, E. Stoffers, E. Verschuuren, D. Mac Gillavry & M. de Bell [2016]. *Georganiseerde vermogenscriminaliteit. Nationaal Dreigingsbeeld 2017. Overvallen, Kraken op geldautomaten, Winkeldiefstal, Woninginbraak, Bedrijfsinbraak, Heling*. S.l.: Politie. (Zeer betrouwbaar).

Meer meldingen van misbruik jongeren op internet (2016, 29 mei). *de Volkskrant*.

Meyer, O. & C. Rust (2012, 25 september). *Erpressen & kassieren. Schutzgeld-Report: Ein Insider packt aus*. Geraadpleegd op <http://www.express.de/koeln/erpressen---kassieren-schutzgeld-report--ein-insider-packt-aus-3598590>

Middelburg, B. & P. Vugts (inl.) (2006). *De Endstra-tapes*. Amsterdam: Nieuw Amsterdam.

National Crime Agency (2014). *Annual report and accounts 2013/14*. Geraadpleegd op <http://www.nationalcrimeagency.gov.uk/publications/444-national-crime-agency-annual-report-and-accounts-201314/file>

Oving, R. (2015, 8 september). *Pedo in Roermond in de val gelokt en afgeperst. De Limburger*.

Politie (2014). *Outlawbikers in Nederland*. Zoetermeer: Politie, DLIO.

Poortman, S. & I. Vermeulen (m.m.v. S. van Vulpen) (2016). *Illegale kansspelen en matchfixing. Nationaal dreigingsbeeld 2017*. S.l.: Politie. (Politie Intern).

Projectgroep Emergo (2011). *Emergo. De gezamenlijke aanpak van de zware (georganiseerde) misdaad in het hart van Amsterdam*. Amsterdam: Boom.

Ransomware (s.d.). In *Wikipedia*. Geraadpleegd op 27 mei 2016, op <https://nl.wikipedia.org/wiki/Ransomware>

Roerdinkholder, R. (2015). *De aantrekkingskracht van OMG's. Onderzoek naar motieven en factoren die een rol spelen bij het lid worden van een Outlaw Motorcycle Gang* (Masterthesis Criminologie, Vrije Universiteit Amsterdam). (Politie Intern).

Roosblad, J., M. Ganzinga, P. Plooij & T. Scholten (2016). *Mensenhandel – Arbeidsuitbuiting, criminele uitbuiting en gedwongen dienstverlening. Nationaal Dreigingsbeeld 2017*. S.l.: Inspectie SZW. (Vertrouwelijk).

'Satudarah perst horeca af' (2011, 16 augustus). *De Telegraaf*. Geraadpleegd op <http://www.telegraaf.nl/>

Satudarah-leden de cel in na afpersing (2014). Geraadpleegd op <http://www.rtdvrenthe.nl/nieuws/84735/Satudarah-leden-de-cel-in-na-afpersing>

Schubert, S. (2015). *Onderwereld op wielen. De onstuitbare opmars van de motorgangs*. [Meppel]: Just.

Smalbil, K. (2013). *Pedospeurneus gaat zelf in de fout. Man vindt 'pedofiel' en perst hem af*. Geraadpleegd op de website van The Post Online: <http://tpo.nl/column/pedospeurneus-gaat-zelf-fout/>

TNS NIPO (2011). *Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2010. Feiten en trends inzake aard en omvang van criminaliteit in het bedrijfsleven*. [Amsterdam: TNS NIPO]

Tops, P.W. & E. van der Torre (m.m.v. R. Holvast, D. van Arkel, M. Gieling, T. Jongepier et al.) (2014). *Wijkenaanpak en ondermijnende criminaliteit*. S.l.: s.n.

Visser, J. (2016, 17 mei). *Fraudeurs proberen migranten geld afhandig te maken als 'immigratieambtenaar'*. Telefoontruc met gedetailleerde persoonsgegevens. *de Volkskrant*.

Wiele, D. van der (2015). *Ondernemer, laat je niet afpersen*. *Secondant* (4).

Wit, T. (2016). *Verdiene aan angst. Een onderzoek naar de aard en omvang van afpersing van jongeren op scholen in Amsterdam* (Masterscriptie Recherchekundige, Politieacademie Apeldoorn).

Zhilla, F. & B. Lamallari (2015). *Organized crime. Threat assessment in Albania*. Tirana: Open Society Foundation for Albania.

Overige bronnen

Vertrouwelijke politiedocumentatie
Tactische analyses

www.cbs.nl > StatLine

www.rechtspraak.nl: uit de periode 2014-2015 zijn de zaken van de rechtbank en het gerechtshof bestudeerd
<http://slachtoffers-eerst.nl>

BlueSpot Monitor

Opsporingsonderzoeken

5.4 Autocriminaliteit

Geraadpleegde deskundigen

Geïnterviewden en deelnemers expertbijeenkomst

Organisatie	Aantal
Adviesbureau Schade	
Belastingdienst, Douane Rotterdam-Rijnmond	2
Belastingdienst, LIV	
Bovemij Verzekeringen	2
FOCWA, buitendienst	2
Kiwa SCM	
Landelijk Informatiecentrum Voertuigcriminaliteit	
Politie, Eenheid Den Haag	2
Politie, Eenheid Midden-Nederland	3
Politie, Eenheid Oost-Brabant	2
Politie, Eenheid Rotterdam	4
Politie, Eenheid Zeeland-West-Brabant	
Politie, Landelijke Eenheid	3
PON	
SOZ (SamenwerkingsOvereenkomst Zuidwest)	
Stiba	
Stichting Aanpak Voertuigcriminaliteit (AVc)	3
Stichting VbV (Verzekeringsbureau Voertuigcriminaliteit)	2
TU Delft	2

De geraadpleegde politiemedewerkers waren teamleiders van opsporingsonderzoeken, voertuigexperts en medewerkers van teams Criminele Inlichtingen (TCI's).

Leden klankbordgroep

Organisatie	Functie
Bureau Beke	Directeur
Openbaar Ministerie	Parketsecretaris ZSM
Politie, Eenheid Midden-Nederland	Medewerker

Literatuur

ANWB (2016). *ANWB connected car*. Geraadpleegd op <http://www.anwb.nl>

Autodiefstal in Nederland in vijf grafieken. Halvering diefstal in twintig jaar, eenderde wordt teruggevonden (2016, 25 januari). *de Volkskrant*. Geraadpleegd op <http://www.volkskrant.nl/>

Automotive (2016). *Report extract: Cybersecurity in the connected vehicle*. Geraadpleegd op de website van TU-Automotive: <http://www.tu-auto.com>

Automotive (2016, 19 februari). *Volvo gaat auto's leveren zonder fysieke sleutel*. Geraadpleegd op <http://www.dutchcowboys.nl/automotive/volvo-gaat-auto-s-leveren-zonder-fysieke-sleutel>

Beard, P. (2015, 5 mei). *Jaguar Land Rover worker stole car parts worth £2 million*. *Coventry Telegraph*. Geraadpleegd op <http://www.coventrytelegraph.net/news/coventry-news/jaguar-land-rover-worker-stole-9177251>

Blaauw, F.J. (2012). *Statistiek Voertuigdiefstal 2012*. S.l.: Stichting Avc.

Blaauw, F.J. (2014). *Statistiek Voertuigdiefstal 2013*. S.l.: Stichting Avc.

Blaauw, F.J. (2015). *Statistiek Voertuigdiefstal 2014*. S.l.: Stichting Avc.

Blaauw, F.J. (2016). *Statistiek Voertuigdiefstal 2015*. S.l.: Stichting Avc.

Boer, M. den (2001). *Bestrijding georganiseerde misdaad in Europa. Justitiële verkenningen*, 27(2), 25-42.

Boerman, F., M. Grapendaal, F. Nieuwenhuis & E. Stoffers (2012). *Nationaal dreigingsbeeld 2012. Georganiseerde criminaliteit*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.

Carlsson, H. (2016). *Stolen vehicles*. (Niet gepubliceerd. Vertrouwelijk document Swedish Police Authority, Region West Criminal Intelligence).

Dodde, B. (2015). *Visie aanpak voertuigcriminaliteit 2015-2020. Integrale interventies op basis van intelligence*. (Niet gepubliceerd, Politie Intern).

Dubbeld, L. (2013). 'Vaak is preventie het meest effectieve middel'. Hoogleraar Edward Kleemans over de strijd tegen georganiseerde criminaliteit [Interview]. *Secondant*, 27(5), 12-17.

Europol (2015). *Revolving license plates* (Early Warning Notification 2015/21). The Hague: Europol. (EU restricted).

Europol (2016). *SOCTA light; Questions and answers*. The Hague: Europol.

Ferwerda, H., N. Arts, E. de Bie & I. van Leiden (2005). *Georganiseerde autodiefstal. Kenmerken en achtergronden van een illegale branche in beeld gebracht*. Amsterdam: SWP.

Ferwerda, H., T. van Ham & B. Bremmers (2013). *Georganiseerde voertuigcriminaliteit in Nederland. Een beeld van de omvang, kenmerken, werkwijzen en aanpak anno 2013*. Arnhem: Bureau Beke.

Ferwerda, H., T. van Ham & B. Bremmers (2013). Trends in georganiseerde voertuigcriminaliteit. Minder diefstallen, meer ondermijnende effecten. *Secondant*, 27(5), 6-11.

Interpol (2015). *INTERPOL Vehicle data Exchange. Project INVEX*. Lyon: Interpol.

Joolen, O. van & M. Muller (2016, 11 februari). Vrees voor hacken auto op snelweg. Boordcomputers gemakkelijk te kraken. *De Telegraaf*.

Koscher, K., A. Czeskis, F. Roesner, S. Patel, T. Kohno, S. Checkoway et al. (2010). Experimental security analysis of a modern automobile. In *Proceedings [of the] IEEE Symposium on Security and Privacy* (pp. 447-462).

Leiden, I. van & H. Ferwerda (2005). De grenzen verlegd. Georganiseerde autodiefstal als persoonsmisdrijf. *Secondant*, 19(5), 32-35.

Mark, J. van der (2012). Confrontatie met de georganiseerde autodiefstal. Toename van geweld en verwevenheid met andere criminaliteit. *Secondant*, 26(3/4), 64-69.

Miranda, H. de & J. van der Mark (2012). *Georganiseerde autodiefstal. Een onderzoek naar het in georganiseerd verband stelen en verhandelen van personenauto's of onderdelen daarvan. Bouwsteen voor het Nationaal dreigingsbeeld 2012*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.

Mobility Service Nederland (2016, 12 januari). *De connected car – Mobility Service Trends*. Geraadpleegd op <http://www.mobilityservice.nl/nieuws/connected-car-mobility-service-trends>

Os, F. van & C. Siemens-Foppen (2016). *Auto-inbraken district Oost-Utrecht*. Amersfoort: Politie Midden-Nederland.

Politie (2016, 24 maart). *Dubieuze middenklassers controleren*. Geraadpleegd op <http://intranet.politie.local/nieuws/O800/2016/maart/24/dubieuze-middenklassers-controleren.html>

PON (2015). Connected car. Revolutie in aftersales. *Respons* (427).

Siegel, D. (i.s.m. R. Koenraadt, D. Lyubanova, N. Sovre & A. Troscianczuk) (2013). *Mobiel banditisme. Oost- en Centraal-Europese rondtrekkende criminele groepen in Nederland*. Apeldoorn: Politie & Wetenschap.

Stichting AVc (2013, 22 januari). *Minder voertuigdiefstallen in 2012* (Persbericht). Geraadpleegd op <http://stavc.nl/media/38811/130121-persbericht-jaarcijfers-vtgn.pdf>

Stichting AVc (2014, 24 januari). *Diefstal auto's stijgt, bromfietsen daalt* (Persbericht). Geraadpleegd op <http://stavc.nl/media/38815/140123-persbericht-jaarcijfers-2013-def.pdf>

Stichting AVc (2015, 17 februari). *Laagterecord autodiefstallen in 2014* (Persbericht). Geraadpleegd op <http://stavc.nl/media/38883/150212-persbericht-voertuigdiefstallen-2014.pdf>

Stichting AVc (2016). Autodiefstal voor onderdelen. *AVc nieuwsbrief* (april), 4.

Stichting AVc (2016, 25 januari). *Voertuigdiefstal daalt* (Persbericht). Geraadpleegd op <http://stavc.nl/media/39007/160119-1-definitief-persbericht-voertuigdiefstal-2015.pdf>

Stichting VbV (Verzekeringsbureau Voertuigcriminaliteit) (2015, 14 april). *Auto's met moderne technologie eenvoudig te hacken en te stelen* (Nieuwsbericht). Geraadpleegd op <http://stichtingvbv.nl/nieuws.aspx>

Stichting VbV (Verzekeringsbureau Voertuigcriminaliteit) (s.d.). *1 maart 2016 start pilot terugvindsystemen* (Nieuwsbericht). Geraadpleegd op <http://stichtingvbv.nl>

Stichting VbV (Verzekeringsbureau Voertuigcriminaliteit) (s.d.). *Nieuwe eisen voertuigvolgsystemen in strijd tegen autodief* (Nieuwsbericht). Geraadpleegd op <http://stichtingvbv.nl>

Straathof, M. (2015, 19 augustus). Autosturen geliefd onder Oost-Europese dievenbendes. *Het Parool*. Geraadpleegd op <http://www.parool.nl/>

Streefkerk, M. (2016). Voertuig als facilitator. *Blauw*, 12(4), 16-20.

VEBON (s.d.). *Volgsystemen*. Zoetermeer: VEBON.

Volkswagen (2016, 20 februari). *SEAT, SAMSUNG and SAP join forces to develop the “connected car” of the future*. Geraadpleegd op http://www.volkswagenag.com/content/vwcorp/info_center/en/news/2016/02/Connected_car.html

Volkswagen (s.d.). *De Mijn Volkswagen app. Easy*. Geraadpleegd op <http://www.volkswagen.nl/mijnvolkswagen>

Woodall, B. & J. Menn (2015, 24 juli). *Fiat Chrysler U.S. to recall vehicles to prevent hacking*. Geraadpleegd op <http://www.reuters.com/article/us-fiat-chrysler-recall-idUSKCNOPY1U920150724>

Overige bronnen

www.nctv.nl

Cijfers Bovemij (verkregen via persoonlijke communicatie)

Databestanden met politiecijfers van het Business Intelligence Competence Center (BICC)
LZOZ (database van het OM)

Opsporingsonderzoeken

6 Bronnen cybercrime en gedigitaliseerde criminaliteit

Dit hoofdstuk biedt een overzicht van de bronnen die gebruikt zijn door de auteurs van het onderzoeksrapport over cybercrime en gedigitaliseerde criminaliteit.

Geraadpleegde deskundigen

Geïnterviewden

Organisatie	Functie
FIOD, Strategische OpsporingsInformatie	Specialist Internet en Cybercrime
Fox-IT	Manager Forensics & Incident Response
ING	Forensic IT Expert
Ministerie van Veiligheid en Justitie	Beleidsadviseur cybercrime
Ministerie van Veiligheid en Justitie	Programmamanager
Nationaal Cyber Security Centrum	Senior adviseur (hoofdredacteur CSBN)
Nationaal Cyber Security Centrum	Senior adviseur (voormalig hoofdredacteur CSBN)
OM, Parket Noord-Holland	Officier van justitie Cybercrime en Digitaal Bewijs, Coördinerend officier van justitie voor Landelijk Meldpunt Internet Oplichting
OM, Parket Rotterdam	Officier van justitie Cybercrime en Digitaal Bewijs
Politie, District Zeehaven	Project cyber resilience
Politie, Staf Politieprofessie	Adviseur cybercrime binnen aandachtsgebied digitalisering en cybercrime
Politie, TDO, Cybercrime team Eenheid Amsterdam	Cybercrime-coördinator TDO
Politie, TDO, Cybercrime team Eenheid Amsterdam	Teamleider cybercrime team
Politie, TDO, Cybercrime team Eenheid Noord-Holland	Digitaal rechercheur cybercrime team
Politie, TDO, Cybercrime team Eenheid Noord-Holland	Projectleider aanpak cybercrime
Politie, TDO, Cybercrime team Eenheid Noord-Holland	Teamleider cybercrime team
Politie, TDO, Cybercrime team Eenheid Noord-Holland	Themahouder cybercrime RIK
Politie, TDO, Eenheid Den Haag	Operationeel specialist B
Politie, TDO, Eenheid Noord-Nederland	Digitaal specialist
Politie, TDO, Eenheid Noord-Nederland	Teamleider
Politie, TDO, Eenheid Rotterdam	Digitaal rechercheur
Politie, TDO, Eenheid Rotterdam	Teamleider
Politie, Team High Tech Crime	Digitaal coördinator sectie Foxtrot, specialist en adviseur op vlak ransomware

Politie, Team High Tech Crime	Digitaal rechercheur, betrokken bij aanpak facilitators
Politie, Team High Tech Crime	Operationeel expert Team Opsporing, betrokken bij onderzoek naar bitcoins
Politie, Team High Tech Crime	Operationeel specialist C, betrokken bij onderzoek naar bitcoins
Politie, Team High Tech Crime	Voormalig teamleider Electronic Crimes Task Force
Politieacademie / NHL Hogeschool	Lector cybersafety / Bijzonder hoogleraar Politiestudies
Rabobank	Coördinator van Rabobank CyberCrime Taskforce
TNO	Innovation Manager Dark Web, Cybercrime, Cyber Security
TU Delft	Hoogleraar Cybersecurity
Universiteit Leiden	Universitair hoofddocent Criminologie
WODC	Coördinator cybercrimeonderzoeken afdeling Extern Wetenschappelijke Betrekkingen

Leden klankbordgroep

Organisatie	Functie
NHL Hogeschool / Politieacademie / Open Universiteit	Lector Cybersafety / Bijzonder hoogleraar Politiestudies
OM, Parket Rotterdam	Officier van justitie Cybercrime en Digitaal Bewijs
Politie	Landelijk projectleider project intensivering aanpak cybercrime
Politie, Eenheid Den Haag	Senior onderzoeker
Politie, Team High Tech Crime	Teamchef en plaatsvervangend teamleider

Literatuur

Akkermans, M., R. Kloosterman, K. Knoops, G. Linden & E. Moons (m.m.v. B. Buelens et al.) (2016). *Veiligheidsmonitor 2015*. Den Haag: CBS.

Aldridge, J. & D. Décarry-Héту (2016). Cryptomarkets and the future of illicit drug markets. In EMCDDA, *The internet and drug markets* (pp. 23-30). Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Anderson, R., C. Barton, R. Böhme, R. Clayton, M.J.G. van Eeten, M. Levi et al. [2013]. Measuring the cost of cybercrime. In R. Böhme (ed.), *The economics of information security and privacy* (pp. 265-300). Berlin: Springer.

Autoriteit Persoonsgegevens (2016, 14 april). *Autoriteit Persoonsgegevens presenteert jaarverslag 2015* (Persbericht). Geraadpleegd op <https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/nl/nieuws/autoriteit-persoonsgegevens-presenteert-jaarverslag-2015>

Bernaards, F., E. Monsma & P. Zinn (2012). *High Tech Crime. Criminaliteitsbeeldanalyse 2012*. Driebergen: KLPD, Dienst Nationale Recherche.

Betaalvereniging Nederland (2015). *Jaarverslag 2014*.

Bloem, B., A. Hartevelde & M. de Heus (2016). *Horizontale fraude. Nationaal dreigingsbeeld 2017*. (Politie Intern).

Boerman, F. (2016). *Handel in en smokkel van heroïne. Nationaal dreigingsbeeld 2017*. (Politie Intern).

Boerman, F., M. Grapendaal, F. Nieuwenhuis & E. Stoffers (2012). *Nationaal dreigingsbeeld 2012. Georganiseerde criminaliteit*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.

Broadhurst, R., P. Grabosky, M. Alazab & S. Chon (2014). Organizations and cyber crime: An analysis of the nature of groups engaged in cyber crime. *International Journal of Cyber Criminology*, 8(1), 1-20.

Bruinsma, M. & L. van Lier (2016). *Synthetische drugs en precursoren. Criminaliteitsbeeldanalyse 2016*. S.I.: Politie. (Vertrouwelijk).

Brummelkamp, G. & A. Witkamp (2015). *Monitor Identiteit in cijfers 2015*. Zoetermeer: Panteia. Geraadpleegd op <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/12/24/monitor-identiteit-in-cijfers-2015>

Bundesamt für Sicherheit in der Informationstechnik (Hrsg.) (2014). *Die Lage der IT-Sicherheit in Deutschland 2014*. Bonn: Bundesamt für Sicherheit in der Informationstechnik. Geraadpleegd op https://www.bsi.bund.de/SharedDocs/Downloads/DE/BSI/Publikationen/Lageberichte/Lagebericht2014.pdf?__blob=publicationFile

Bursztein, E., B. Benko, D. Margolis, T. Pietraszek, A. Archer, A. Aquino et al. (2014). Handcrafted fraud and extortion: Manual account hijacking in the wild. In *IMC '14. Proceedings of the 2014 Internet Measurement Conference* (pp. 347-358). Geraadpleegd op http://services.google.com/fh/files/blogs/google_hijacking_study_2014.pdf

Campman, I., P. Dedert, R. Hesseling, P.J. Huijskes, D. Kegel, N. Tijsmans et al. (2012). *Criminaliteit in een gedigitaliseerde samenleving*. Amsterdam: Nationale Politie. (Politie Intern).

CBS (2015). *De staat van het mkb 2015*. Den Haag: CBS.

Chabinsky, S.R. (2010, 23 maart). The cyber threat: Who's doing what to whom? (Speech FOSE Conference, Washington, D.C.). Geraadpleegd op <https://archives.fbi.gov/archives/news/speeches/the-cyber-threat-whos-doing-what-to-whom>

Ciancaglini, V., M. Balduzzi, R. McArdle & M. Rösler (2015). *Below the surface: Exploring the Deep Web* (TrendLabs Research Paper). S.I.: Trend Micro. Geraadpleegd op https://www.trendmicro.com/cloud-content/us/pdfs/security-intelligence/white-papers/wp_below_the_surface.pdf

Cuyper, R.H. de & G. Weijters (2016). *Cybercrime in cijfers. Een verkenning van de mogelijkheden om cybercrime op te nemen in de Nationale Veiligheidsindices*. Den Haag: WODC.

Deloitte (2016). *Cyber value at risk in the Netherlands*. S.I.: Deloitte.

Deloitte (2016, 4 april). *Cybercriminaliteit kost Nederlandse organisaties 10 miljard euro per jaar. Unieke studie naar cyberrisico's geeft gedetailleerd inzicht in potentieel waardeverlies per sector* (Persbericht). Geraadpleegd op <https://www2.deloitte.com/nl/nl/pages/over-deloitte/articles/cybercriminaliteit-kost-nederlandse-organisaties-10-miljard-euro-per-jaar.html>

Domenie, M.M.K., E.R. Leukfeldt, J.A. van Wilsem, J. Jansen & W.Ph. Stol (2013). *Slachtofferschap in een gedigitaliseerde samenleving. Een onderzoek onder burgers naar e-fraude, hacken en andere veelvoorkomende criminaliteit*. Den Haag: Boom Lemma.

Dutch Hosting Provider Association (2014, 2 september). *Nederlandse hosting sector blijft groeien*. Geraadpleegd op <https://www.dhpa.nl/nederlandse-hosting-sector-blijft-groeien.html>

E-mail besmet computers Duits ziekenhuis met ransomware (2016, 12 februari). Geraadpleegd op <https://www.security.nl/posting/460845/E-mail+besmet+computers+Duits+ziekenhuis+met+ransomware>

Europol (2015). *The Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA)*. The Hague: Europol.

Europol (2016, 1 maart). *Europe-wide action targets money mule schemes* (Press release). Geraadpleegd op <https://www.europol.europa.eu/content/europe-wide-action-targets-money-mule-schemes>

Faber, W., S. Mostert, J. Faber & N. Vrolijk (2010). *Phishing, kinderporno en advance-fee internet fraud. Hypothesen van cybercrime en haar daders*. Oss: Faber organisatievernieuwing.

Florêncio, D. & C. Herley (2011). *Sex, lies and cyber-crime surveys* (Microsoft Research, TechReport MSR-TR-2011-75). Geraadpleegd op <https://www.microsoft.com/en-us/research/publication/sex-lies-and-cyber-crime-surveys/>

Gartner (2015, 10 november). *Gartner says 6.4 billion connected "things" will be in use in 2016, up 30 percent from 2015* (Press release). Geraadpleegd op <http://www.gartner.com/newsroom/id/3165317>

Gedupeerde doet geen aangifte (2016, 6 april). *De Telegraaf*.

Gemalto (2016). *2015. The year data breaches got personal. Findings from the 2015 Breach Level Index*. S.l.: Gemalto.

GfK (2015). *Cybersecurity 2015. Awareness, gedrag & digitaal verantwoord ondernemen* (Tweede conceptrapportage van een kwantitatief onderzoek in opdracht van de NCTV - Resultaten van de 2015-meting). Geraadpleegd op <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/10/26/cybersecurity-2015>

Giessen, A. van der, M. Ooms, T. Bakker, A. Bouman-Eijs, N. Huijboom & A. Holtzer (2014). *Marktrapportage elektronische communicatie 2014* (TNO-rapport, TNO 2014 R11119).

Grapendaal, M. (2016). *Vals geld; een rapportage tbv het NDB2017*. (Vertrouwelijk).

Harteveld, A., W. van der Leest & I. Vermeulen (2016). *Nieuwe vormen van criminaliteit. Uitkomsten van een inventarisatie ten behoeve van het Nationaal dreigingsbeeld 2017*. S.l.: Politie. (Vertrouwelijk).

Hau, B., M. Penrose, T. Hall & M. Bevilacqua (2016). *M-trends 2016. EMEA edition* (Special report). Reading: FireEye.

Herijking vitale infrastructuur (2015). *Magazine Nationale veiligheid en crisisbeheersing*, 13(3), 3-33 (Thema).

Hoogewoning, F.C., A.J. van Dijk & W.C. Man (2010, 1 juni). *Ondermijning en veiligheid*. Geraadpleegd op <http://www.websitevoordepolitie.nl/archief/ondermijning-en-veiligheid-1015.html>

Hout, D. in 't & S. Wubbels (2016). *Georganiseerde autocriminaliteit. Deelproject voor het Nationaal dreigingsbeeld 2017*. (Vertrouwelijk).

- ICSPA & EC3 [2013]. *Project 2020. Scenarios for the future of cybercrime - White paper for decision makers*. Geraadpleegd op <https://www.europol.europa.eu/content/project-2020-scenarios-future-cybercrime>
- Ilascu, I. (2015, 27 november). Ransomware works on smart TVs, too! Geraadpleegd op <https://securityledger.com/2015/11/ransomware-works-on-smart-tvs-too/>
- Jansen, S. & S. Stevelmans (2016). *Thema rapportage Douanefraude t.b.v. NDB 2017*. S.l.: FIOD. (Vertrouwelijk).
- Jardine, E. (2015). *Global cyberspace is safer than you think: Real trends in cybercrime* (Paper series no. 16). Waterloo: Centre for International Governance Innovation.
- Jong, J. de, S. ter Woerds, J. Valk & L. Galama (2016). *Mensenhandel, seksuele uitbuiting. Nationaal dreigingsbeeld 2017*. (Politie Intern).
- Jon-Ming, J. & A. Pronk (2016). *De illegale handel in vuurwapens en explosieven. Deelrapport Nationaal dreigingsbeeld 2017*. (Politie Intern).
- Kloosterman, R. (2015). *Slachtofferschap cybercrime en internetgebruik* (Sociaal-economische trends 2015/09). Den Haag: CBS.
- Koops, B., R. Leenes, P. de Hert & S. Olislaegers (2012). *Misdaad en opsporing in de wolken. Knelpunten en kansen van cloud computing voor de Nederlandse opsporing*. Tilburg: Universiteit van Tilburg.
- Korteweg, F. (2016). *Ladingdiefstal. Nationaal dreigingsbeeld 2017*. (Vertrouwelijk).
- Laan, A.M. van der & H. Goudriaan (2016). *Monitor jeugdcriminaliteit. Ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit 1997 tot 2015* (Cahier 2016-1). Den Haag: WODC.
- Leukfeldt, E.R. (2014). Cybercrime and social ties. Phishing in Amsterdam. *Trends in Organized Crime*, 17(4), 231-249.
- Leukfeldt, E.R. (2015). Organised cybercrime and social opportunity structures: A proposal for future research directions. *The European Review of Organised Crime*, 2(2), 91-103.
- Mantgem, J. van, A. Mooij, E. Stoffers, E. Verschuuren, D. Mac Gillavry & M. de Bell [2016]. *Georganiseerde vermogenscriminaliteit. Nationaal Dreigingsbeeld 2017. Overvallen, Kraken op geldautomaten, Winkeldiefstal, Woninginbraak, Bedrijfsinbraak, Heling*. S.l.: Politie. (Zeer vertrouwelijk).
- McAfee & Center for Strategic and International Studies (2014). *Net losses: Estimating the global cost of cybercrime*. Santa Clara, CA: Intel Security.
- McGuire, M. (2012). *Organised crime in the digital age*. London: John Grieve Centre for Policing and Community Security.
- Meulen, N. van der, E.A. Jo & S. Soesanto (2015). *Cybersecurity in the European Union and beyond: Exploring the threats and policy responses*. Santa Monica, CA: RAND.
- Mierlo, B. van & I. van Balen (2016). *Kinderpornografie. Nationaal dreigingsbeeld 2017-2021*. (Vertrouwelijk).

Miller, Ch. & Chr. Valasek (2015). *Remote exploitation of an unaltered passenger vehicle*. Geraadpleegd op <http://illmatics.com/Remote%20Car%20Hacking.pdf>

Miltenburg, O. van (2016, 13 mei). 'Runkeeper stuurt gps-data door naar derde partij als app niet in gebruik is'. Geraadpleegd op <https://tweakers.net/nieuws/111291/runkeeper-stuurt-gps-data-door-naar-derde-partij-als-app-niet-in-gebruik-is.html>

Nationaal Cyber Security Centrum (2014). *Cybersecuritybeeld Nederland CSBN 2014*. Den Haag: Nationaal Cyber Security Centrum.

Nationaal Cyber Security Centrum (2015). *Cybersecuritybeeld Nederland CSBN 2015*. Den Haag: Nationaal Cyber Security Centrum.

Nationaal Cyber Security Centrum (2016). *Cybersecuritybeeld Nederland CSBN 2016*. Den Haag: Nationaal Cyber Security Centrum.

Nationaal Cyber Security Centrum (s.d.). *Leidraad om te komen tot een praktijk van Responsible Disclosure*. Den Haag: Nationaal Cyber Security Centrum.

Nieuwenhuis, F., P. Dedert & Th. Mulder (2016). *Cocaïne. Politie interne rapportage voor het Nationaal dreigingsbeeld 2017*. (Politie Intern).

Oosterveer, D. (2015, 29 juni). Het mobiel gebruik in Nederland: De cijfers (Blogpost). Geraadpleegd op <http://www.marketingfacts.nl/berichten/het-mobiel-gebruik-in-nederland-de-cijfers>

Ordina Consulting (2011). *De veiligheidsrisico's van nieuwe internettoepassingen. Een onderzoek naar nieuwe online technologieën en toepassingen in opdracht van NCTV en GOVCERT.NL*. Nieuwegein: Ordina Consulting.

Ormsby, E. (2016). Silk Road: Insights from interviews with users and vendors. In EMCDDA, *The internet and drug markets* (pp. 61-67). Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Paulissen, L. & J. van Wilsem (2015). *Dat heeft iemand anders gedaan! Een studie naar slachtofferchap en modus operandi van identiteitsfraude in Nederland* (Politiewetenschap 82). [Apeldoorn]: Politie & Wetenschap.

Politie, DLIO & DRIO Oost-Nederland (2016). *Afpersing in Nederland. Themarapportage in het kader van het Nationaal dreigingsbeeld georganiseerde criminaliteit 2017*. S.l.: Politie. (Confidentieel).

Politie arresteert 18 geldezels bij grootschalige actie (2014, 15 oktober). Geraadpleegd op <https://www.security.nl/posting/405365/Politie+arresteert+18+geldezels+bij+grootschalige+actie>

Poortman, S. & I. Vermeulen (m.m.v. S. van Vulpen) (2016). *Illegale kansspelen en matchfixing. Nationaal dreigingsbeeld 2017*. S.l.: Politie. (Politie Intern).

Prins, R. (2012). Een veilige cyberwereld vraagt nieuw denken. *Justitiële verkenningen*, 38(1), 40-51.

Project: Nederland Schoon – Update (2015, 1 april). Geraadpleegd op <https://www.dhpa.nl/project-nederland-schoon-update.html>

PwC (i.s.m. VU Amsterdam) (2014). *Cybercriminaliteit tegen Nederlandse organisaties: een digitale dreiging. Economic Crime Survey Nederland 2014 - deel 2*. Geraadpleegd op https://www.pwc.nl/nl_NL/nl/assets/documents/pwc-economic-crime-survey-nederland-2014-deel2.pdf

- Ransomware infecteert ziekenhuizen via privémail (2015, 30 maart). Geraadpleegd op <https://www.security.nl/posting/423555/Ransomware+infecteert+ziekenhuizen+via+priv%C3%A9mail>
- Remunt, T. van & J. van Wilsem (2016). Wat wordt er nu eigenlijk gezegd? Een verkennend onderzoek naar communicatiepatronen op het Darkweb. *Proces*, 95(1), 24-39.
- Riek, M., R. Böhme, M. Ciere, C. Gañán & M. van Eeten (2016). *Estimating the costs of consumer-facing cybercrime: A tailored instrument and representative data for six EU countries* (Working Paper [Workshop on the Economics of Information Security (WEIS), Berkeley, 2016, 13-14 June]). Geraadpleegd op http://weis2016.econinfosec.org/wp-content/uploads/sites/2/2016/05/WEIS_2016_paper_54-2.pdf
- Riek, M., R. Böhme & T. Moore (2016). Measuring the influence of perceived cybercrime risk on online service avoidance. *IEEE Transactions on Dependable and Secure Computing*, 13(2), 261-273.
- Roosblad, J., M. Ganzinga, P. Plooij & T. Scholten (2016). *Mensenhandel – Arbeidsuitbuiting, criminele uitbuiting en gedwongen dienstverlening. Nationaal Dreigingsbeeld 2017*. S.l.: Inspectie SZW. (Vertrouwelijk).
- SANS ICS & E-ISAC (2016). *Analysis of the cyber attack on the Ukrainian power grid. Defense use case*. Geraadpleegd op http://www.nerc.com/pa/CI/ESISAC/Documents/E-ISAC_SANS_Ukraine_DUC_18Mar2016.pdf
- Savage, K., P. Coogan & H. Lau (2015). *The evolution of ransomware*. Mountain View, CA: Symantec.
- Schade cybercrime loopt voor scholen in de miljoenen* (2015, 15 april). Geraadpleegd op <https://www.kennisnet.nl/artikel/schade-cybercrime-loopt-voor-scholen-in-de-miljoenen/>
- Schellevis, J. (2016, 13 mei). *Privacywaakhond: Datalekken worden niet gemeld*. Geraadpleegd op <http://nos.nl/artikel/2104842-privacywaakhond-datalekken-worden-niet-gemeld.html>
- Soudijn, M. (2016). *Deelproject witwassen. Nationaal dreigingsbeeld 2017*. (Vertrouwelijk).
- Symantec Security Response (2015, 6 augustus). The dawn of ransomwear: How ransomware could move to wearable devices (Blog). Geraadpleegd op <http://www.symantec.com/connect/blogs/dawn-ransomwear-how-ransomware-could-move-wearable-devices>
- Theunissen, I. & F. Vaes (2016). *Productie, handel en smokkel van cannabis*. S.l.: Politie. (Politie Intern).
- Tijssens, I. & C. van der Grijp [2016]. *Deelproject mensensmokkel. Input voor het NDB 2017*. S.l.: Ministerie van Defensie, Koninklijke Marechaussee. (Departementaal vertrouwelijk).
- Tweede Kamer (2013-2014). *Aanhangsel Handelingen*, nr. 2703.
- Veenstra, S., R. Zuurveen, J. Jansen, S. Kloppenburg & W. Stol (2014). *MKB en cybercrime. Slachtofferschap onder het Nederlandse Midden- en Kleinbedrijf in een gedigitaliseerde samenleving*. Leeuwarden: Lectoraat Cybersafety.
- Veenstra, S., R. Zuurveen & W. Stol (2016). *Cybercrime among companies. Research into cybercrime victimisation among small- and medium-sized enterprises and one-man businesses in the Netherlands*. The Hague: Eleven International.
- Vijf jongeren aangehouden voor ddos-aanvallen op Ziggo* (2015, 7 oktober). Geraadpleegd op <http://www.nu.nl/internet/4140338/vijf-jongeren-aangehouden-ddos-aanvallen-ziggo.html>

Vliet, P.J. van, C.J.C. Smit-Rietveld, H.F.B.F. Gelever, M.P. Hasberg & A.C. Kernkamp (2014). *Technologieradar Veiligheid 2014. Relevante technologische ontwikkelingen als input voor (kennis- en) innovatieagenda's* (TNO-rapport, TNO 2014 R10864).

Weel, B. ter (2014, 10 juni). Persoonsgegevens: Big data, big deal (Blog). Geraadpleegd op <https://esb.nu/blog/20012287/persoonsgegevens-big-data-big-deal>

Wilsen, J.A. van (2010). Gekocht maar niet gekregen. Slachtofferschap van online oplichting nader onderzocht. *Tijdschrift voor Veiligheid*, 9(4), 16-29.

Wilsen, J.A. van (2016). *Cybercrime in de vitale infrastructuur en de relatie met de politie (CVIP), eerste bevindingen, maart 2016*. (Voorlopig document, niet gepubliceerd).

WRR (2015). *De publieke kern van het internet. Naar een buitenlands internetbeleid* (WRR-rapport 94). Amsterdam: Amsterdam University Press.

Zebel, S., P. de Vries, E. Giebels, M. Kutttschreuter & W. Stol (2013). *Jeugdige daders van cybercrime in Nederland: Een empirische verkenning*. Enschede: Universiteit Twente.

Zetter, K. (2016, 3 maart). Inside the cunning, unprecedented hack of Ukraine's power grid. *Wired*. Geraadpleegd op <https://www.wired.com/2016/03/inside-cunning-unprecedented-hack-ukraines-power-grid/>

Zoetekouw, R., C. den Hollander & E. van Lil (2016). *Thema rapportage Fiscale fraude t.b.v. NDB 2017*. S.l.: FIOD. (Vertrouwelijk).

Overige bronnen

Databestand Landelijk Meldpunt Internet Oplichting

7 Bronnen milieucriminaliteit

Dit hoofdstuk biedt een overzicht van de bronnen die gebruikt zijn door de auteurs van het onderzoeksrapport over milieucriminaliteit.

Geraadpleegde deskundigen

Geïnterviewden

Organisatie	Functie	Aantal
Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT)	Medewerker	10
ILT, Inlichtingen- en Opsporingsdienst	Medewerker	2
Instituut Fysieke Veiligheid	Medewerker	
ISZW	Medewerker	
Landelijk Expertise Centrum Besluit Risico's Zware Ongevallen	Medewerker	
non-gouvernementele organisatie	Medewerker	
NVWA, Divisie Consument & Veiligheid	Medewerker	3
NVWA, Divisie Landbouw & Natuur	Medewerker	4
NVWA-IOD, TCI	Medewerker	
NVWA-IOD, Team Intelligence	Medewerker	6
NVWA-IOD, Team Opsporing Noord-Oost	Medewerker	2
NVWA-IOD, Team Opsporing Zuid	Medewerker	
NVWA-IOD, Team Opsporingsontwikkeling	Medewerker	2
OM, Functioneel Parket Amsterdam	Medewerker	2
Omgevingsdienst, Dienst Centraal Milieubeheer Rijnmond	Medewerker	
Omgevingsdienst Regio Nijmegen	Medewerker	
Omgevingsdienst Rivierenland	Medewerker	
Politie, Eenheid Den Haag	Medewerker	
Politie, Eenheid Midden-Nederland	Medewerker	
Politie, Eenheid Noord-Holland	Medewerker	
Politie, Landelijke Eenheid	Medewerker	2
Veiligheidsregio Rotterdam-Rijnmond, Directie Brandweer	Medewerker	
Veiligheidsregio Rotterdam-Rijnmond, Directie Risico en Crisisbeheersing	Medewerker	

Leden klankbordgroep

Organisatie	Functie	Aantal
Dienst Centraal Milieubeheer Rijnmond	Teamleider Intelligence & Analyse	
ILT-IOD	Beleidscoördinator	
NVWA-IOD	Senior inspecteur	
OM, Functioneel Parket	Commissiesecretaris	
OM, Functioneel Parket	Officier van justitie	
Omgevingsdienst Midden- en West-Brabant	Projectleider BRZO	
Politie	Adviseur portefeuillehouder Milieucriminaliteit	
Politie	Programmamanager Milieucriminaliteit	
Politie, Landelijke Eenheid	Lid projectleiding NDB	2
Politie, Landelijke Eenheid	Teamleider milieu DLIO	

Deelnemers expertbijeenkomst

Op 27 oktober 2015 werd een expertbijeenkomst gehouden om na te gaan welke milieuthema's onderzocht zouden moeten worden. Deelnemers waren de projectleiding van het NDB, de omgevingsdiensten, bijzondere opsporingsdiensten en politie.

Literatuur

Aardolieraffinage (s.d.). In *Wikipedia*. Geraadpleegd op <https://nl.wikipedia.org/wiki/Aardolieraffinage>

Agentschap NL (2012). *Informatieblad. Asbest in het Bouwbesluit 2012*. Den Haag: Agentschap NL.

Agentschap Telecom (2015). *Staat van de Ether 2015*. Geraadpleegd op <https://magazines.agentschaptelecom.nl/staatvandeether>

Algemene Rekenkamer (2012). *Handhaving Europese regels voor afvaltransport*. Den Haag: Algemene Rekenkamer.

Angeren, J.R. van, T. Barkhuysen, T. Kortmann & A. ten Veen (2015). *Op weg naar de Omgevingswet*. Amsterdam: Stibbe.

Angst voor chemische industrie (2016, 26 februari). *NRC Handelsblad*. Geraadpleegd op <http://www.nrc.nl/>

Anker, M.J.J. van den (1999). *Wie betaalt, bepaalt. Over intermediaire organisaties, milieucriminaliteit, organisatiecriminaliteit en integriteit in het complexe milieuveld*. Den Haag: Elsevier.

Arbeidsomstandighedenwet. Geraadpleegd op 6 juli 2016, op http://wetten.overheid.nl/BWBR0008498/2016-07-19#Hoofdstuk4_Afdeling5

Asbestverwijderingsbesluit 2005. Geraadpleegd op 4 juli 2016, op <http://wetten.overheid.nl/BWBR0019316/2014-09-27#Paragraaf3>

Azzara, A., R. Minjares & D. Rutherford (2015). *Needs and opportunities to reduce black carbon emissions from maritime shipping* (Working Paper 2015-2). Geraadpleegd op de website van The International Council on Clean Transportation: http://www.theicct.org/sites/default/files/publications/ICCT_black-carbon-maritime-shipping_20150324.pdf

Basel Action Network (2012). *Annual report 2011*. Seattle: Basel Action Network.

Berg, E.A.I.M. van den (red.) (1995). *De markt van misdaad en milieu* (Dl. 1-2). Den Haag: WODC.

Bergkamp, R. (2015). 'Landbouw staat met de hakken in het zand' [Interview door J. Oppewal]. *Boerderij* (39), 13-14. Geraadpleegd op http://www.vewin.nl/SiteCollectionDocuments/overig/Interview_Boerderij_Renee_Bergkamp.pdf

Besluit van 1 april 2016 tot vaststelling van het tijdstip van inwerkingtreding van de wet van 9 december 2015 tot wijziging van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (verbetering vergunningverlening, toezicht en handhaving) (Stb. 2015, 521). *Staatsblad* 2016, 139.

Bisschop, L. (2012). Is it all going to waste? Illegal transport of e-waste in a European trade hub. *Crime, Law and Social Change*, 58(3), 221-249.

Boerman, F., M. Grapendaal, F. Nieuwenhuis & E. Stoffers (2012). *Nationaal dreigingsbeeld 2012. Georganiseerde criminaliteit*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.

Bouwmeester, H., M.H. Bokma-Bakker, N. Bondt & J.G. van der Roest (2005). *Risicobeheersing bij gebruik van reststoffen in diervoeders*. Wageningen: RIKILT - Instituut voor Voedselveiligheid.

Brandweer Nederland (2014). *Position paper Omgevingswet*. Geraadpleegd op http://www.brandweernederland.nl/algemene_onderdelen/rss/bkn-rss/@40306/position-paper/

Broekman, M., M. Boshuis & R. Ramlal (2011). *Chemische analysestrategie van ongewenste bijmengingen in scheepsbrandstoffen*. Bilthoven: RIVM.

Bruinsma, G. & F. Bovenkerk (1996). *Enquête Opsporingsmethoden. Deelonderzoek II. Branches (Kamerstukken II 1995/96, 24072, nr. 18)*.

Brzo+ (2014). *Monitor naleving en handhaving Brzo-bedrijven 2013*. Den Haag: Brzo+.

Brzo+ (2015). Inhoud gewijzigde delen veiligheidsrapport. Geraadpleegd op 11 juli 2016, op <https://brzoplus.nl/brzo2015/vragen-antwoorden-1/veiligheidsrapporten-0/indienen-gewijzigde/>

Brzo+ (2015). *Volgend jaar nieuwe versie PGS 6*. Geraadpleegd op <http://brzoplus.nl/actueel-0/nieuwsberichten/nieuwsberichten/nieuwsberichten-2015/december-2015-0/>

Brzo+ (2016). *Brzo+ voortdurend in beweging*. Geraadpleegd op <https://brzoplus.nl/actueel-0/nieuwsberichten/nieuwsberichten/nieuwsberichten-2016/juni-2016-brzo/>

Brzo+ (2016). *Monitor naleving en handhaving Brzo-bedrijven 2015*. Den Haag: Brzo+.

Brzo+ (2016). *Werkwijzer Brzo II. Proces 9. Uitvoeren inspectie*. Geraadpleegd op 13 juli 2016, op <http://brzoplus.nl/instrumenten-0/werkwijzer-brzo-ii-0/processen/procesbeschrijvingen-0/primaire-processen/proces-9-uitvoeren/>

Buck, A. de, M.E. Smit, J. Faber & A. van Grinsven (2011). *Blends in beeld. Een analyse van de bunkerolieketen*. Delft: CE Delft.

Bureau Bartels (2009). *Naleving asbestregels*. Amersfoort: Bureau Bartels.

Castells, M. (2000). *The information age: Economy, society, and culture: Vol 3. End of millennium* (repr.). Cambridge, MA: Blackwell.

CBS (2011). *Luchtverontreiniging, emissies door mobiele bronnen 1990 – 2009*. Den Haag: CBS. Geraadpleegd op <https://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/4ABCFACE-1251-4136-B5AD-BA861160C5CB/0/2011c175pub.pdf>

CBS (2016, 11 januari). *Fosfaatplafond overschreden door toename mestproductie*. Geraadpleegd op <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/landbouw/publicaties/artikelen/archief/2016/fosfaatplafond-overschreden-door-toename-mest.htm>

CBS (2016, 3 maart) *Olieproducten met afstand meest uitgevoerde goederen*. Geraadpleegd op <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/09/olieproducten-met-afstand-meest-uitgevoerde-goederen>

CBS, Planbureau voor de Leefomgeving & Wageningen Universiteit en Researchcentrum (2016, 12 april). *Emissies door de zeescheepvaart, 1990-2014*. Geraadpleegd op <http://www.clo.nl/indicatoren/nl0521-emissies-naar-lucht-door-de-zeescheepvaart>

Commissie Herziening Handhavingstelsel VROM-regelgeving (2008). *De tijd is rijp* (Bijlage bij *Kamerstukken II 2007/08, 22343, nr. 201*).

Cornet, T. & I. Helsloot (eindred.) (2012). *Risico's in de polder. Groepsrisico in een verdichte samenleving*. S.l.: Provincie Noord-Brabant.

Dorsthorst, A. te, P. van Hal, L. Lievaart, C. Poelarends & K. van Soest (2015). *Tactische analyse Ketenaanpak Verontreinigde Grondstromen* (Geanonimiseerde versie). Tiel: Omgevingsdienst Rivierengebied.

Ecorys (2015). *Actualisatie MKBA asbestdaken*. Geraadpleegd op <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/05/06/actualisatie-mkba-asbestdaken>

Es, A. van (2011, 22 november). 'Heksenbrouwsel' verkocht als brandstof. *de Volkskrant*. Geraadpleegd op <http://www.volkskrant.nl/>

Esman, C.J.T., B.H. Ruessink & F. van den Heuvel (2008). *Criminaliteit bij internationale afvalstromen. Verslag van een onderzoek voor het Nationaal dreigingsbeeld criminaliteit met een georganiseerd karakter*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.

European Commission (2015). *Closing the loop - An EU action plan for the Circular Economy* (Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions; COM(2015) 614 final). Brussels: European Commission.

European Environment Agency (2012). *Movement of waste across the EU's internal and external borders*. Copenhagen: European Environment Agency.

Europese Commissie (2010). *De Europese nitraatrichtlijn*. Geraadpleegd op <http://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/nitrates/nl.pdf>

Europese miljoenenboete voor te veel Nederlandse melk (2014, 3 oktober). *de Volkskrant*. Geraadpleegd op <http://www.volkskrant.nl/>

Faber, W. (2013, 4 februari). *Ondermijning als activiteit en als gevolg. Een poging tot duiding van een lastig te definiëren fenomeen*. Geraadpleegd op <http://www.finec.eu/PDF/Ondermijning-als-activiteit-en-als-gevolg-Wynsen-Faber.pdf>

Functioneel Parket (2012). *Strategische blik op milieucriminaliteit. Een analyse van risicofactoren en gevolgen van milieucriminaliteit voor milieu, mens en maatschappij aan de hand van vier maatschappelijk-bestuurlijke ontwikkelingen*. Den Haag: Functioneel Parket.

Gevers Deynoot, D. & P. Smetsers (2015). Gevaarlijke afvalstoffen in ADR. Verkeerde indeling brengt risico's met zich mee. *Gevaarlijke Lading* (augustus), 6-9. Geraadpleegd op http://www.gevaarlijkelading.nl/sites/default/files/archief/a37f7e/webtr_p006_ltr-gvld-04-2015.pdf

Gezondheidsraad (2010). *Asbest. Risico's van milieu- en beroepsmatige blootstelling*. Den Haag: Gezondheidsraad.

Havenaar, A. (2011). *Een Viscose Onderneming. Een onderzoek naar de gelegenheden tot regelover-treding binnen de stookolieketen*. Amsterdam: Vrije Universiteit.

Havenbedrijf Rotterdam (2016). *Rotterdam bunker port*. Geraadpleegd op <https://www.portofrotterdam.com/nl/scheepvaart/rotterdam-bunker-port>

Havenbedrijf Rotterdam (2016, 8 juli). *Haven Rotterdam anticipeert op klimaatverandering* (Persbericht). Geraadpleegd op <https://www.portofrotterdam.com/nl/nieuws-en-persberichten/haven-rotterdam-anticipeert-op-klimaatverandering>

Havenbedrijf Rotterdam (2016, 9 augustus) *Ternsund bunkert als eerste zeeschip LNG* (Persbericht). Geraadpleegd op <https://www.portofrotterdam.com/nl/nieuws-en-persberichten/ternsund-bunkert-als-eerste-zeeschip-Ing>

Heel, L. van (2015, 29 juli; update 12 januari 2016). Risicobedrijven houden scherpe rapporten tegen. *Algemeen Dagblad*. Geraadpleegd op <http://www.ad.nl/>

Hoogervorst, N. & F. Dietz (2015). *Ambities in het Nederlands milieubeleid toen en nu* (Working Paper 3). Den Haag: WRR.

Huisman, W. & J. van Erp (2013). Opportunities for environmental crime: A test of Situational Crime Prevention Theory. *British Journal of Criminology*, 53(6), 1178-1200.

ILT (2015). *Jaarverslag 2014 Inspectie Leefomgeving en Transport*. Den Haag: ILT.

ILT (2015). *Meerjarenplan 2015-2019 Inspectie Leefomgeving en Transport*. Den Haag: ILT.

ILT (2015). *Meerjarenplan 2016-2020 Inspectie Leefomgeving en Transport*. Den Haag: ILT.

ILT (2016). *Jaarverslag 2015 Inspectie Leefomgeving en Transport*. Den Haag: ILT.

ILT (s.d.). Asbest en asbesthoudende producten. Geraadpleegd op 11 juli 2016, op <https://www.ilent.nl/onderwerpen/leefomgeving/producten/asbest/>

ILT (s.d.). Eisen aan scheepsbrandstof. Geraadpleegd op 27 juni 2016, op: https://www.ilent.nl/onderwerpen/transport/koopvaardij/Reders_onder_Nederlandse_vlag/wet_en_regelgeving/eisen_aan_scheepsbrandstof/

ILT (s.d.). *Meerjarenplan 2013-2017 Inspectie Leefomgeving en Transport*. S.l.: s.n.

ILT (s.d.). Scheepsafvalstoffen afgeven. Geraadpleegd op 27 juni 2016, op https://www.ilent.nl/onderwerpen/transport/koopvaardij/Reders_onder_Nederlandse_vlag/wet_en_regelgeving/scheepsafvalstoffen_afgeven/

InfoMil (s.d.). Asbest. Verbouwen en sloop. Geraadpleegd op 15 juli 2016, op <http://www.infomil.nl/onderwerpen/hinder-gezondheid/asbest-0/situatiegericht-0/verbouwen-sloop/>

InfoMil (s.d.). Asbest. Wat is asbest? Geraadpleegd op 15 juli 2016, op <http://www.infomil.nl/onderwerpen/hinder-gezondheid/asbest-0/asbest/>

InfoMil (s.d.). Handhaving. Introductie Landelijke Handhavingstrategie. Geraadpleegd op 4 juli 2016, op <http://www.infomil.nl/onderwerpen/integrale/handhaving/landelijke/introductie/>

InfoMil (s.d.). *Nieuw Besluit risico's zware ongevallen 2015 gepubliceerd*. Geraadpleegd op <http://www.infomil.nl/@149236/brzo-2015/>

Instituut Fysieke Veiligheid (2013, 1 juni). *Binnenkort ook GRIP 5 en GRIP Rijk*. Geraadpleegd op <http://www.ifv.nl/kennisplein/grip/nieuws/binnenkort-ook-grip-5-en-grip-rijk>

International Maritime Organization (s.d.). *Sulphur oxides (SOx) – Regulation 14*. Geraadpleegd op www.imo.org/en/OurWork/Environment/PollutionPrevention/AirPollution/Pages/Sulphur-oxides-%28SOx%29-%E2%80%93-Regulation-14.aspx

ISZW (2012). *Aanpak van asbest 2012-2015. Een kwestie van lange adem*. Utrecht: Inspectie SZW.

ISZW [2014]. *Betere samenwerking met asbest app* (Nieuwsbericht). Geraadpleegd op http://www.inspectieszw.nl/actueel/nieuwsberichten/nieuwsberichten/Betere_samenwerking_met_asbest_app.aspx

ISZW (2014). *Naar een strengere aanpak. Toepassing van sancties in het nieuwe certificatieschema asbestverwijdering*. Utrecht: Inspectie SZW.

ISZW (2014, 20 januari). *Certificerende instellingen in de asbest terughoudend met opleggen sancties* (Nieuwsbericht). Geraadpleegd op http://www.inspectieszw.nl/actueel/nieuwsberichten/certificerende_instellingen_in_de_asbest_terughoudend_met_opleggen_sancties.aspx

ISZW [2015]. *Meerjarenplan 2015-2018 Inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid*. Utrecht: Inspectie SZW.

ISZW (2015). *Sectorrapportage asbest 2015*. Utrecht: Inspectie SZW.

ISZW (s.d.). Inspectieresultaten Brzo-bedrijven. Geraadpleegd op 4 juli 2016, op http://www.inspectieszw.nl/publicaties/inspectieresultaten/gevaarlijke_stoffen/

Jacobs, M. & P. Smeets (2016). Steeds meer stoffen via binnenvaart. Vervoer gevaarlijke stoffen in cijfers. *Gevaarlijke Lading* (april), 16-19.

Keulen, B.F., H.E. Bröring, A.A. van Dijk, A. Postma & M.E. Buwalda (2015). *De punitieve handhaving van de Omgevingswet*. Zutphen: Paris.

Kleiman, W.M. & E.A.I.M. van den Berg (m.m.v. E.J.A. van der Linden) (1995). *Overtredende overheden. Vervolgingsbeleid inzake milieudelicten*. Den Haag: WODC.

Kluin, M.H.A. (2014). *Optic compliance. Enforcement and compliance in the Dutch chemical industry* (Proefschrift Technische Universiteit Delft).

Kraft, M.E. & B.B. Clary (1991). Citizen participation and the NIMBY syndrome: Public response to radioactive waste disposal. *Political Research Quarterly*, 44(2), 299-328.

Kwaliteits instituut Nederlandse gemeenten, Rijkswaterstaat & Royal Haskoning (2015). *Tweede verkennend onderzoek naar de impact van de Omgevingswet*. S.l.: s.n.

Landelijk Asbestvolgsysteem (2016). Over het LAVS. Geraadpleegd op 6 juli 2016, op <http://www.lavsinfo.nl/landelijk/>

LAP2 (2014). *Sectorplan 37. Asbest en asbesthoudende afvalstoffen*. Geraadpleegd op <http://www.lap2.nl/sectorplannen/bouw-sloopafval/asbest/>

Leest, W. van der (2008). *Criminaliteit bij bodemsaneringen. Verslag van een onderzoek voor het Nationaal dreigingsbeeld criminaliteit met een georganiseerd karakter*. Zoetermeer: KLPD, Dienst IPOL.

Levitt, Th. (1983). Globalisation of markets. *Harvard Business Review* (mei).

Mac Gillavry, D., L. Beijer, A. Vanlandschoot & N. van Zanden (2014). *Strategische analyse BRZO*. S.l.: Politie. (Politie Zeer vertrouwelijk).

Meer, Y.A. van der (1994). Een nieuw fenomeen: milieucriminaliteit (I). *Modus*, 3(1), 5-6.

Meer, Y.A. van der (1994). Een nieuw fenomeen: milieucriminaliteit (II). *Modus*, 3(2), 8-11.

Meulen, Tj. van der (2016, 18 februari). *Minder afvalstoffen door einde-afvalcriteria?* (Nieuwsbericht). Geraadpleegd op <http://www.omgevingsweb.nl/nieuws/minder-afvalstoffen-door-einde-afvalcriteria>

Milieumagazine (2016), nr. 1/2.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2012). *Handboek Wet revitalisering generiek toezicht*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Ministerie van Economische Zaken (s.d.). Mestoverschot verminderen. Geraadpleegd op 21 juni 2016, op <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/mest/inhoud/mestoverschot-terugdringen>

Ministerie van Infrastructuur en Milieu (2016). *Concept Aanvullingswet bodem Omgevingswet en memorie van toelichting 22 maart 2016*.

Ministerie van Infrastructuur en Milieu (2016). *Rapportenbundel behorend bij Staat van de Veiligheid Majeure risicobedrijven 2015*. Geraadpleegd op <http://www.afvalonline.nl/pdf/rapportenbundel-bij-staat-van-de-veiligheid-majeure-risicobedrijven-2015.pdf>

Ministerie van Infrastructuur en Milieu (s.d.). Verbod op asbestdaken. Geraadpleegd op 19 juli 2016, op <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/asbest/inhoud/verbod-op-asbestdaken>

Ministerie van Infrastructuur en Milieu & Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (2013). *Landelijk asbestvolgsysteem helpt bij verwijderen asbest*. Geraadpleegd op <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/brochures/2013/11/26/landelijk-asbestvolgsysteem-helpt-bij-verwijderen-asbest>

Ministerie van Veiligheid en Justitie (2014). *Veiligheidsagenda 2015-2018*. Geraadpleegd op www.rijksoverheid.nl

Misier, K.B. (2010). *Regelovertreding binnen de asbestbranche*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.

Moerdijk bereid om huizen vertrekkers te kopen (2014, 20 mei). *BN/DeStem*. Geraadpleegd op <http://www.bndestem.nl/>

Nederlandse Melkveehouders Vakbond (2016, 15 februari). *NMV: Generiek mestbeleid niet meer van deze tijd* (Nieuwsbericht). Geraadpleegd op <https://www.melkveebedrijf.nl/nieuwsartikel/2016/nmv-generiek-mestbeleid-niet-meer-van-deze-tijd/b24g4c18o1258/>

Nellemann, C., R. Henriksen, A. Kreilhuber, D. Stewart, M. Kotsovou, P. Raxter et al. (eds.) (2016). *The rise of environmental crime – A growing threat to natural resources, peace, development and security* (A UNEP-INTERPOL rapid response assessment). Geraadpleegd op http://unep.org/documents/itw/environmental_crimes.pdf

Neve, R. (2016). *De rol van de politie bij handhaving en opsporing in verband met het Besluit Risico's Zware Ongevallen, gezien vanuit het barrièremodel*. (Intern document, niet uitgegeven).

Neve, R. (m.m.v. B. van Arendonk, K. Redder, E. Verschuuren & G. van der Zon) (2013). *Geglobaliseerde afvalcriminaliteit. Illegale praktijken in de afvalstromen naar Afrika en China* (Verslag van een onderzoek voor het Nationaal dreigingsbeeld 2012). Zoetermeer: Politie, DLIO.

Neve, R. (m.m.v. J. Liezen, A. Nieuwdorp, K. Redder, G. van der Zon & A. Stokman) (2012). *Milieucriminaliteit in Nederland. Een inventarisatie voor het Nationaal dreigingsbeeld: Dl. 1. Eindrapport*. Zoetermeer: KLDP, Dienst IPOL.

Neve, R., J. Liezen, A. Nieuwdorp, K. Redder & G. van der Zon (2012). *Milieucriminaliteit in Nederland. Een inventarisatie voor het Nationaal dreigingsbeeld 2012: Dl. 2. Versterkingsprogramma Milieucriminaliteit / NDB 2012* (Bundel voorgelegd aan de expertmeeting op 2 februari 2012). Zoetermeer: KLDP, Dienst IPOL.

Neve, R., N. van Zanden & G. van der Zon (2015). *Ondermijning ontnomen? Strafrechtelijk afpakken bij milieucriminaliteit*. Zoetermeer: Politie, DLIO. (Politie Intern).

Nieuwsbrief Gevaarlijke stoffen (2015), nr. 124.

Nieuwsflits Landelijk Expertisecentrum Transportveiligheid (2016, maart-april).

Notenboom, B. (2016, 16 april). *Vaar mee op de Esperanza en leer de ongekend vervuilende scheepvaart kennen*. Geraadpleegd op 5 juli 2016, op <https://decorrespondent.nl/4343/vaar-mee-op-de-esperanza-en-leer-de-ongekend-vervuilende-scheepvaart-kennen/1160763177629-39c5cdf2>

Ondergrondse sanering terrein Chemie-Pack begonnen (2016, 1 juli). (Nieuwsbericht). Geraadpleegd op <http://saneringchemiepack.nl/Actueel/Nieuws/Ondergrondse-sanering-terrein-chemie-pack-begonnen>

Onderzoeksraad voor Veiligheid (2012). *Brand bij Chemie-Pack te Moerdijk. 5 januari 2011*. Den Haag: Onderzoeksraad voor Veiligheid.

Onderzoeksraad voor Veiligheid (2013). *Veiligheid Odfjell terminals Rotterdam periode 2000-2012*. Den Haag: Onderzoeksraad voor Veiligheid.

Onderzoeksraad voor Veiligheid (2015). *Explosies MSPO2 Shell Moerdijk. 3 juni 2014*. Den Haag: Onderzoeksraad voor Veiligheid.

Onderzoeksraad voor Veiligheid (2016). *Risicobeheersing bij spoorvervoer gevaarlijke stoffen. Treinbotsing Tilburg*. Den Haag: Onderzoeksraad voor Veiligheid.

Onderzoeksraad voor Veiligheid (2016, 4 februari). *Onderzoeksraad voor Veiligheid onderzoekt emissies Shell Moerdijk*. Geraadpleegd op <https://www.onderzoeksraad.nl/nl/onderzoek/2204/onderzoek-emissies-shell>

[Openbaar Ministerie & Interprovinciaal Overleg] (2014). *Landelijke handhavingstrategie. Een passende interventie bij iedere bevinding (Versie 1.7)*. Geraadpleegd op <http://www.infomil.nl/onderwerpen/integrale/handhaving/landelijke/introductie/>

Openbaar Ministerie & Politie (2015). *Verantwoording aanpak georganiseerde criminaliteit 2014*. Geraadpleegd op <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/07/07/verantwoording-aanpak-georganiseerde-criminaliteit-2014>

Openbaar Ministerie & Politie (2016). *Rapportage aanpak georganiseerde ondermijnende criminaliteit 2015*. Geraadpleegd op <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2016/08/30/rapportage-aanpak-georganiseerde-ondermijnende-criminaliteit-2015>

Overheden schikken met Chemie-Pack (2014, 10 november). (Nieuwsbericht). Geraadpleegd op <http://saneringchemiepack.nl/Actueel/Nieuws/Overheden-schikken-met-chemie-pack>

Pearce, F. (2009, 21 november). How 16 ships create as much pollution as all the cars in the world. *Daily Mail*. Geraadpleegd op www.dailymail.co.uk

Peperkoorn, A. (2012). *"Niet waarneembare mensenhandel". Een onderzoek naar uitbuiting bij asbestverwijdering* (Scriptie Recherchekunde, Politieacademie). (Vertrouwelijk).

PGS Programmaraad (2012). *Opslag van verpakte gevaarlijke stoffen. Richtlijn voor opslag en tijdelijke opslag met betrekking tot brandveiligheid, arbeidsveiligheid en milieuveiligheid (Versie 1.1. Publicatierreeks Gevaarlijke Stoffen 15)*. Geraadpleegd op http://content.publicatierreeksgevaarlijkestoffen.nl/documents/PGS23/PGS15_december_2011_versie%201%201_december_2012.pdf

Productenbesluit asbest. Geraadpleegd op 4 juli 2016, op <http://wetten.overheid.nl/BWBR0017778/2008-06-01>

Programmateam Rijnmond-Drechtsteden (2014). *Advies Deltaprogramma Rijnmond-Drechtsteden*. S.l.: Deltaprogramma Rijnmond-Drechtsteden. Geraadpleegd op <http://www.meerlaagsveiligheid.nu/Resources/Projecten/Rijnmond-Drechtsteden/Rijnmond-Drechtsteden.pdf>

Provincie Noord-Holland (2013). *Tot op de bodem uitgezocht. Project 'Grondwerk nader onderzocht'. Provincie Noord-Holland, Milieuhandhaving/Bodem*. Haarlem: Provincie Noord-Holland.

Rabobank (2016-2017). *Voedingsmiddelenindustrie (Rabobank Cijfers & Trends, 40)*. Geraadpleegd op 23 juni 2016, op <https://www.rabobankcijfersentrends.nl/index.cfm?action=branche&branche=Voedingsmiddelenindustrie>

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (s.d.). *Biobased economy*. Geraadpleegd op 6 juli 2016, op <http://www.rvo.nl/onderwerpen/duurzaam-ondernemen/groene-economie/biobased-economy>

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (s.d.). *Dierlijke mest bemonsteren*. Geraadpleegd op 21 juni 2016, op <http://www.rvo.nl/onderwerpen/agrarisch-ondernemen/mest-en-grond/mest/mest-vervoeren-en-opslaan/dierlijke-mest-vervoeren-en-bemonsteren/bemonsteren>

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (s.d.). Geregistreerde mestintermediairs. Geraadpleegd op 21 juni 2016, op <http://www.rvo.nl/onderwerpen/agrarisch-ondernemen/mest-en-grond/mest/mest-vervoeren-en-opslaan/geregistreerde-mestintermediairs>

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (s.d.). Mestverwerkingsplicht voor de landbouwer. Geraadpleegd op 21 juni 2016, op <http://www.rvo.nl/onderwerpen/agrarisch-ondernemen/mest-en-grond/mestbeleid/mestverwerkingsplicht-landbouwer>

Rijkswaterstaat (2016). *Toezicht op Asbest. Betrokken partijen*. Geraadpleegd op www.infomil.nl/publish/pages/93296/presentatie_asbest_partijen_februari_2016.pdf

Rijkswaterstaat (s.d.). Bepalingen afval of niet in Kaderrichtlijn afvalstoffen. Geraadpleegd op 27 juni 2016, op <http://www.rwsleefomgeving.nl/onderwerpen/afval/afval/kaderrichtlijn/>

RIVM (2015). *Handleiding Risicoberekeningen Bevi (Versie 3.3)*. Geraadpleegd op http://www.rivm.nl/Documenten_en_publicaties/Professioneel_Praktisch/Richtlijnen/Milieu_Leefomgeving/Handleiding_Risicoberekeningen_Bevi

RIVM (s.d.). Drinkwater doelen. Geraadpleegd op 21 juni 2016, op http://www.rivm.nl/Onderwerpen/K/Kaderrichtlijn_Water_KRW/Drinkwater_doelen

Roller, E. te (2015). Veiligheidsrisico's anders beoordeeld. Modernisering omgevingsbeleid. *Gevaarlijke Lading* (november), 18-21.

Rooy, M. de & E. Wiessing (2016, 6 maart). *Recyclen nu minder aantrekkelijk: Vrees voor bergen plastic*. Geraadpleegd op <http://nos.nl/artikel/2091081-recyclen-nu-minder-aantrekkelijk-vrees-voor-bergen-plastic.html>

Rufener, S. (2012). *Overview of existing and planned activities in the field of formal e-waste recycling in Accra, Ghana*. Zurich: NADEL.

Sanering Thermphos: dunder én later klaar (2016, 22 juli). Geraadpleegd op http://www.omroepzeeland.nl/nieuws/2016-07-22/1025442/sanering-thermphos-dunder-%C3%A9n-later-klaar#.V_T6qO_7XIU

Schultz ziet nog niets in 'vervuiler betaalt' bij kaderrichtlijn water (2013). (Nieuwsbericht). Geraadpleegd op <http://www.boerderij.nl/Home/Nieuws/2013/4/Schultz-ziet-nog-niets-in-vervuiler-betaalt-bij-kaderrichtlijn-water-1218908W/>

Scrubbers zeeschepen (2015, 17 maart). (Nieuwsbericht). Geraadpleegd op de website van CE Delft: http://www.ce.nl/nieuws/348/Scrubbers_zeeschepen/

Sociaal-Economische Raad (2014). *Deelrapport Brandstofafval Scheepvaart*. Geraadpleegd op <http://www.energieakkoordser.nl/nieuws/brandstofvisie.aspx>

Soelen, A. van (2015). *Lozen of lossen? Een onderzoek naar de gelegenheden tot regelovertreding binnen de scheepsafvalketen* (Masterscriptie Opsporingscriminologie, Vrije Universiteit Amsterdam).

Spapens, T. (red.) (2016). *Handboek milieucriminaliteit*. Amsterdam: Reed Business.

Spapens, T., M. Bruinsma, L. van Hout & J. de Jong (2013). *Vuile olie*. Den Haag: Boom Lemma.

Sturm, M., C. Sengers, K. de Ridder & M. Jacobs (2015). *Evaluatie van het vernieuwde VTH-stelsel, waaronder het stelsel van de omgevingsdiensten*. Amersfoort: Lysias Advies.

Tompson, L. & S. Chaaney (2011). Profiling illegal waste activity: Using crime scripts as a data collection and analytical strategy. *European Journal on Criminal Policy & Research*, 17(3), 179-201.

Tweede Kamer (2003-2004). *Kamerstuk* 29304, nr. 1.

Tweede Kamer (2010-2011). *Kamerstuk* 29628, nr. 256.

Tweede Kamer (2013-2014). *Kamerstuk* 25834, nr. 84.

Tweede Kamer (2013-2014). *Kamerstuk* 33037, nrs. 85 en 119.

Tweede Kamer (2013-2014). *Kamerstuk* 33962, nr 3.

Tweede Kamer (2014-2015). *Kamerstuk* 22112, nr. 1979, met bijlagen 536078 en 536079.

Tweede Kamer (2014-2015). *Kamerstuk* 25834, nr. 99.

Tweede Kamer (2014-2015). *Kamerstuk* 28684, nr. 412.

Tweede Kamer (2014-2015). *Kamerstuk* 29304, nr. 5, met bijlage 448621.

Tweede Kamer (2014-2015). *Kamerstuk* 31409, nr. 71.

Tweede Kamer (2014-2015). *Kamerstuk* 32761, nr. 79.

Tweede Kamer (2015-2016). *Kamerstuk* 21501-08, nr. 625.

Tweede Kamer (2015-2016). *Kamerstuk* 25834, nr. 114.

Tweede Kamer (2015-2016). *Kamerstuk* 27625, nr. 352.

Tweede Kamer (2015-2016). *Kamerstuk* 27858, nr. 326.

Tweede Kamer (2015-2016). *Kamerstuk* 33979, nr. 108.

Tweede Kamer (2015-2016). *Kamerstuk* 34300 XII, nr. 67.

Tweede Kamer (2016-2017). *Kamerstuk* 30872, nr. 207.

Tweede Kamer (2016-2017). *Kamerstuk* 34532, nrs. 18-19.

UNEP (2013). *Global mercury assessment 2013. Sources, emissions, releases and environmental transport*. Geneva: UNEP Chemicals Branch.

UNODC (2016). *World Wildlife Crime Report. Trafficking in protected species*. Vienna: UNODC.

Vanlandschoot, A., A. Nieuwdorp, R. Oudshoorn & J. Haex (2013). *Zicht op ondermijning bij milieucriminaliteit*. S.l.: Landelijk Milieu Expertisecentrum.

Velders & Novák IMC (2016). *Inspecteurs aan het woord over Externe Veiligheid. Een verslag van vier rondetafelgesprekken tussen inspecteurs over hun ervaringen inzake de inspectiepraktijk n.a.v. de motie Ulenbelt/Smaling*. Geraadpleegd op <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2016/07/04/verslag-rondetafelgesprekken-inspecteurs-n-a-v-de-motie-ulenbelt-smaling>

Vereniging van waterbedrijven in Nederland (2016, 29 februari). *Goede afstemming mestbeleid en Kaderrichtlijn Water noodzakelijk voor verbeteren waterkwaliteit* (Nieuwsbericht). Geraadpleegd op http://www.vewin.nl/nieuws/paginas/Goede_afstemming_mestbeleid_en_Kaderrichtlijn_Water_noodzakelijk_voor_verbeten_waterkwaliteit_772.aspx

Vliet, H. van & L. Beekman (2016). *RTI-radar*. S.l.: TNO.

Vos, J.G. & J.J.T.W.A. Strik (1984). PCB's (Polychloorbifenylen). In *Chemische Feitelikheden*. Geraadpleegd op <http://www.chemischefeitelikheden.nl/uploads/magazines/h012.pdf>

Wageningen University (2016, 16 maart). *Wegvallen derogatie: sterke toename benodigde mestverwerkingscapaciteit of aanzienlijk minder graasdieren* (Persbericht). Geraadpleegd op <http://www.wageningenur.nl/nl/nieuws/Wegvallen-derogatie-sterke-toename-benodigde-mestverwerkingscapaciteit-of-aanzienlijk-minder-graasdieren.htm>

Water van goede kwaliteit in Europa (EU-Richtlijn Water). Geraadpleegd op 21 juni 2016, op <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=URISERV:l28002b>

Wevers-Kapitein, R. & M. van Doorn (2015). *Factsheet. Thema: Milieu. Brzo-bedrijven* (Notitie Politie, Eenheid Rotterdam, DRIO).

Wingerde, K. van (2012). *De afschrikking voorbij. Een empirische studie naar afschrikking, generale preventie en regel naleving in de Nederlandse afvalbranche*. Nijmegen: Wolf Legal Publishers.

Wingerde, K. van (2015). The limits of environmental regulation in a globalized economy. Lessons from the Probo Koala. In J. van Erp, W. Huisman & G. Vande Walle (eds.), *The Routledge handbook of white-collar and corporate crime in Europe* (pp. 260-275). New York: Routledge.

Zeilmaker, M.J., P. Janssen, A. Versteegh, A. van Pul, W. de Vries, B. Bokkers et al. (2016). *Risicoschatting emissie PFOA voor omwonenden. Locatie: DuPont/Chemours, Dordrecht, Nederland* (RIVM Briefrapport 2016-0049). Bilthoven: RIVM.

Zuidema, T. (2015, 15 april). *Scrubbers twijfelachtige optie voor scheepvaart* (Nieuwsbericht). Geraadpleegd op <https://www.technischweekblad.nl/nieuws/scrubbers-twijfelachtige-optie-voor-scheepvaart/item7379>

Zwarte mest remt mestverwerking (2014). (Nieuwsbericht). Geraadpleegd op <http://www.boerderij.nl/Home/Nieuws/2014/1/Zwarte-mest-remt-mestverwerking-1439310W/>

Overige bronnen

Relevante wetgeving, zoals Wet milieubeheer, Wetboek van Strafrecht, Burgerlijk Wetboek, Europese richtlijnen en verordeningen

Gerechtelijke uitspraken

Explosief transport [documentaire]. *Zembla*. Televisie-uitzending VARA, 12 oktober 2012
 Sea blind. The price of shipping our stuff [documentaire]. *2Doc*. Televisie-uitzending VPRO, 12 oktober 2016

De smerige olieroute [documentaire]. *Zembla*. Televisie-uitzending VARA, 27 juni 2016

<http://asbestovertredingen.inspectieszw.nl>. Geraadpleegd op 25 juli 2016

<https://brzoplus.nl>

www.cbs.nl > Methoden > Begrippen

www.cbs.nl > StatLine > 'Dierlijke mest en mineralen; productie, transport en gebruik per regio'.

Geraadpleegd op 5 juli 2016

<https://echa.europa.eu> (website van de European Chemicals Agency)

www.ilent.nl (website van de ILT)

www.infomil.nl (website van Kenniscentrum InfoMil)

www.nvwa.nl. Geraadpleegd op 23 juni 2016

www.omgevingsdienst.nl. Geraadpleegd op 29 juli 2016

www.omgevingsweb.nl > Dossiers > Afvalstoffen

www.rijnmondveilig.nl/ > Inspecties > CIN-meldingen. Geraadpleegd op 13 juli 2016

www.rivm.nl

www.sikb.nl (website van de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer)

